

MAAHANMUUTTAJAPERHEET LAPSIPERHEPALVELUISSA
Lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutukset työntekijöiden
toimintamahdollisuuksiin

Minna Pajulahti
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Minna Pajulahti	
Työn nimi Maahanmuuttajaperheet lapsiperhepalveluissa - Lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutukset työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 60+ 5 liitettä
Ohjaaja Johanna Kiili	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimus nostaa esiin tekijöitä, jotka ovat merkityksellisiä perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden toimintamahdollisuuksille asiakaskunnan monikulttuurisuuden lisääntyessä. Pakolais- ja turvapaikkataustaisten kuntalaisten ja edelleen lapsiperhesosiaalityön asiakkuuksien määrä on vuoden 2015 jälkeen kasvanut myös Suomen kasvukaupunkien ulkopuolella. Määrät ovat pysyvästi kasvussa³³, kuten kevään 2022 maailmanpoliittiset tapahtumat ovat osoittaneet. Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat samalla sekä rakenteisiin että työn tekemisen edellyttämiin valmiuksiin ja osaamiseen. Näin muutosvaikutukset kohdistuvat yhteiskunta-, palvelujärjestelmä- ja organisaatiotasosta aina työntekijöihin. Tutkimuksen avulla tuotetaan lisätietoa kehityskohdista, joiden kautta kyetään vahvistamaan lapsiperhepalveluiden työntekijöiden toimintamahdollisuuksia tarjota pakolais- ja turvapaikkataustaisille asiakkaiden oikea-aikaista, soveltuvaa ja riittävää tukea.</p> <p>Tutkimuksessa on käytetty toimintamahdollisuuksien viitekehystä. Tarkastelussa on huomioitu ammattilaisten yksilökohtaiset kyvyt, ominaisuudet ja osaaminen, samoin kuin paikallisorganisaation ja palvelujärjestelmän tarjoamat mahdollisuudet toteuttaa vaikuttavaa sekä eettisesti vastuullista perhesosiaali- ja lastensuojelutyötä. Tutkimusta varten on haastateltu seitsemää kasvukeskuksen ulkopuolisen suuren kaupungin perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijää teemahaastattelua hyödyntäen. Ammatillaiset ovat olleet perhe- ja sosiaali-ohjaajia sekä sosiaalityöntekijöitä.</p> <p>Pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden määrän kasvu on kohdistanut lapsiperhepalveluiden työntekijöille tarpeen tunnistaa asiakkaiden erityistarpeita, sopeuttaa puheeksiotto- ja toimintatapoja, kehittää asiantuntemusta, sekä vahvistaa kykyä ohjata asiakkaita edelleen palvelujärjestelmässä. Tutkimus havainnollistaa, että lapsiperhepalveluiden työntekijät ovat kokeneet toimintamahdollisuuksiensa heikentyneen liittyen osin pakolais- ja turvapaikkataustaan paikantuvista toimintakyvyn rajoitteista ja vahvasta tuen tarpeesta, osin työntekijöiden omasta puutteellisesta tietotaidosta, osin perhesosiaali- ja lastensuojelutyölle asetetuista organisatorisista ja lakisäätelisistä rajoitteista ja velvoitteista sekä osin edelleen palvelujärjestelmän tilasta ja resurssien kohtaamattomuudesta. Tutkimus nosti esiin tarpeen lisäkoulutukselle sekä organisaatio-, palvelujärjestelmä- ja myös väestötasoisille lisäsopeutuksille.</p>	
Asiasanat perhesosiaalityö, lastensuojelu, maahanmuutto, pakolaiset, turvapaikanhakijat, monikulttuurisuus, toimintamahdollisuudet	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Aineiston perusteella muodostetut neljä pääteemaa.....	23
------------	--	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LAPSIPERHESOSIAALITYÖ JA MAAHANMUUTTO	3
2.1	Perhesosiaalityö, lastensuojelu ja perhetyö	4
2.2	Maahanmuutto, kotoutuminen ja integraatio.....	5
2.3	Kulttuurinen monimuotoisuus lapsiperhesosiaalityössä	7
3	TOIMINTAMAHDOLLISUUDET	12
3.1	Yksilön vapaudet, toimintakyvyt, valinnat ja päämäärät	13
3.2	Ulkoiset olosuhteet	14
3.3	Aiempiä tutkimuksia toimintamahdollisuuksista	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
4.1	Tutkimuskysymykset	19
4.2	Tutkimusaineisto ja aineiston keruu	20
4.3	Aineiston käsittely ja analysointi	22
4.4	Eettinen pohdinta ja luotettavuus	23
5	TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1	Työntekijöiden näkemyksiä pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden erityistarpeista	26
5.2	Kulttuuritekijät ja perhesuhteet	28
5.3	Kotoutuminen.....	33
5.4	Kieli ja vuorovaikutus	37
5.5	Terveys- ja mielenterveystekijät.....	40
5.6	Kehittämiskohteita	43
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	49
6.1	Työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttavia tekijöitä	50
6.2	Tarve toimintamahdollisuuksien kehittämiseksi	53
6.3	Pohdinta	57
	LÄHTEET	61

LIITTEET

1 JOHDANTO

Asiakaskunta on olennaisesti monimuotoistumassa myös kasvukaupunkien ulkopuolisten suomalaiskaupunkien lapsiperhesosiaalityössä, jossa maahanmuuttajataustaisten perheiden määrä on aiemmin ollut vähäisempi. Tässä tutkielmassa tarkastellaan perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden mahdollisuuksia auttaa ja tukea pakolais- ja turvapaikanhakijoina maahan tulleita lapsiperheitä vuoden 2015 pakolaiskriisin jälkeisessä toimintaympäristössä. Tutkielmassa kartoitetaan sitä, miten työntekijät arvioivat valmiuksiensa ja osaamisensa sekä palvelujärjestelmän tukevan heidän työtään ja toimintamahdollisuuksiaan nykytilanteessa.

Tutkielman lähtökohtaletuksena on, että pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden lisääntyvä määrä on asettanut uudenlaisia vaatimuksia lapsiperheiden sosiaali- ja perhetyön osaamiselle ja asiantuntijuudelle myös kasvukeskusten ulkopuolisissa kaupungeissa. Uusliberaaliin markkinatalousajatteluun pohjaavissa yhteiskunnissa poliittisten päättäjien huomio on viime vuosina keskittynyt velkaantumisen jarruttamiseen sekä tehokkuuteen ja talouskasvuun, ei niinkään inhimillisen hyvinvoinnin lisäämiseen (Den Braber 2013, 63–64; Mäntysaari 2016, 82–82). Samaan aikaan väestön monimuotoistuminen synnyttää muutospaineita olemassa olevalle palvelujärjestelmälle niin palvelujen saatavuuden, riittävyden kuin soveltuvuuden suhteen (Sue ym. 2016, 67). Työskentely nyky-yhteiskunnan resurssiniukkuuden ehtojen puitteissa haastaa sosiaalityöntekijät jokapäiväisessä työssä kaikkien asiakasryhmien kohdalla (Mäntysaari 2016, 85–86; Reisch & Jani 2012, 1136–1138). Lähtökohtaisesti sosiaalityön keskiössä on kieli ja sitä kautta rakentuva vuorovaikutus. Maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työntekijöiden ja asiakkaiden välillä ei kuitenkaan aina ole käytössä yhteistä kieltä tai jaettuja merkityssisältöjä. Pelkästään tämä edellyttää työskentelyn uudelleenarviointia ja asiakaskohtaista mukautusta (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172).

Sosiaalityön asiakkaat tulisi kohdata huomioiden perheiden ja perheenjäsenten yksilökohtaiset taustat, elämänkulut ja erityistarpeet. Asiakaskunnan etninen ja kult-

tuurinen moninaistuminen tuovat tarpeen tarkastella asiakastilanteita totutun viitekehäyksen ulkopuolelta. Pohjoismaisissa organisaatioissa ja työyhteisöissä olemassa olevat prosessit, toimintatavat sekä ajattelumallit ovat rakentuneet pitkälti universalismin periaatteiden mukaan palvelemaan nykyistä asiakaskuntaa ja sen tarpeita. (Anis & Turtiainen 2021, 2; Askeland & Strauss, 242–243; Eliassi 2017, 6–7.) Asiakaskunnan muutokset aikaansaavat kuitenkin sopeutustarpeita niin työntekijöiden tietotaitoon ja toimintatapoihin kuin rakenteisiinkin. Lisäksi on tärkeää huomioida työntekijöiden kiinnittyneisyys ympäröivään ajallis-paikallis-kulttuuriseen kontekstiin, mikä on edelleen muovannut sitä viitekehystä, josta käsin työntekijät asiakkaan elämäntilannetta ja kulloistakin asiakassuhdetta lähestyvät. (Ekholm & Katisko 2012, 33; Reisch & Jani 2012; 1134–1140.)

Käsillä oleva maisterintutkielma on laadullinen haastattelututkimus. Teema-haastatteluissa lapsiperhepalveluiden työntekijöitä on pyydetty arvioimaan pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden määrissä tapahtunutta muutosta sekä perheiden taustoista nousevia vaatimuksia asiakkaiden kohtaamiselle, työn tekemiselle ja asiantuntijuudelle. Työntekijöitä on pyydetty tarkastelemaan sitä, miten nykyiset toimintatavat, resurssit sekä nykyinen palvelujärjestelmä tukevat arkityötä ja mahdollisuuksia vastata asiakkaiden tarpeisiin. Toimintaympäristössä tapahtuvat nopeat muutokset voivat asettaa työntekijät uuteen tilanteeseen, jossa koetaan tarvetta sopeuttaa olemassa olevia toimintatapoja ja asiantuntijuutta vastaamaan uuden tilanteen ammatillisia ja eettisiä tavoitteita (Metteri 2012, 210, 224). Sosiaalityöntekijöiden vastuulla on huolehtia jokaisen asiakasryhmän oikeuksien toteutumisesta, jossa korostuu erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden asema (Anis & Turtiainen 2021, 2). Tästä syystä tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, miten työntekijät pyrkivät sovittamaan omaa tietotaitoaan sekä nykyisen palvelujärjestelmän rakenteita vastaamaan monikulttuuristen asiakkaiden tarpeita, sekä millaisia kehittämistarpeita he tilanteessa tunnistavat.

Tutkielmassa rajaudutaan lapsiperheiden sosiaalityöhön. Lapsiperhepalveluilla ja lapsiperhesosiaalityöllä tarkoitetaan sekä sosiaalihuoltolain alaista perhesosiaalityötä että lastensuojelulain alaista lastensuojelua. Maahanmuuttaja-asiakkailta tarkoitetaan pakotetusti maahan muuttaneita, pakolais- ja turvapaikkataustaisia henkilöitä, joilla on oikeus kolmen vuoden kotoutumissuunnitelmaan, ja tarvittaessa erityisharkinnalla edelleen suunnitelman kahden vuoden pidennykseen. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetään esimerkiksi opiskelu- ja työperäisen maahanmuuton kautta Suomeen tulleet maahanmuuttajat, joita kotoutumislaki ei koske. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 2 §, 12 §.)

2 LAPSIPERHESOSIAALITYÖ JA MAAHANMUUTTO

Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä on rakennettu vastaamaan väestön enemmistön tarpeita (Anis & Turtiainen 2021, 2). Länsimaisen käytännön mukaan lasten ja aikuisten ihmisoikeuksista pyritään huolehtimaan tarjoamalla perheille ammattimaista ja holistista apua universaalien palveluiden kautta. Toisaalta globalisaatio kiihdyttää maahanmuuttoa ja maahanmuuttajaperheiden kohtaaminen on sosiaalityössä yhä tavanomaisempaa, paikkakunnasta riippumatta. (Valtonen 2016, 10–12, 43.) Vuoden 2015 pakolaiskriisin seurauksena Suomeen saapui yli 32 000 turvapaikanhakijaa (Maahanmuuttovirasto 2022), mikä on osoitus siitä, että muutokset väestöpohjassa ja sitä kautta sosiaalityön asiakkuuksissa voivat myös olla äkillisiä ja ennakoimattomia.

Sosiaalityössä työntekijät tarkastelevat asiakkaiden yksilöllisiä tilanteita ja tarpeita, ja maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamisissa ja päätöksenteossa on tärkeää huomioida myös asiakkaiden kulttuurinen ja etninen moninaisuus. Etenkin pakotetusti maahan muuttaneet pakolais- ja turvapaikanhakijataustaiset perheet tulevat usein turvattomista yhteiskunnista, joissa perheenjäsenet ovat eläneet keskellä alisteisia olosuhteita ja pitkäaikaista kriisiä kokien mahdollisesti myös hyvin traumaattisia tapahtumia (Ekholm & Katisko 2012, 25; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 171; Mitchell 2003, 180). Maahan muualta muuttaneilla lapsiperheillä saattaa olla tarpeita, joihin on vaikea vastata nykypalvelulla kokonaisvaltaisesti (Valtonen 2016, 19). Sosiaalityössä tulisikin arvioida, miten olemassa olevat lapsiperheiden sosiaalipalvelut ovat rakentuneet, ja miten nykyinen palvelujärjestelmä kykenee vastaamaan muuttuvan asiakaskunnan tarpeisiin. Viime kädessä sosiaalityöntekijöiden tulisi toimia rakenteellisen työn muutosagentteina ja asiakkaiden asianajajana edistäen asiakkaiden sosiaalisia- ja ihmisoikeuksia sekä globaalia vastuullisuutta (Anis & Turtiainen 2021, 2–3; Sue ym. 2016, 67).

2.1 Perhesosiaalityö, lastensuojelu ja perhetyö

Sote -uudistuksen valmisteluiden yhteydessä on monessa maakunnassa muodostettu useamman kunnan kuntayhtymiä, jotka vastaavat keskitetysti julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä. Suurimmissa kunnissa lapsiperheiden sosiaalityö on tavanomaisesti eriytetty omaksi toimialaksi. Suomessa lapsiperheiden sosiaalityö käsittää nykyisin sosiaalihuoltolain alaisen perhesosiaalityön sekä lastensuojelulain alaisen lastensuojelutyön. Kunnittain sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain alaiset palvelut on organisoitu joko yhdennetyiksi tai erillisiksi toiminnoiksi. Lapsiperhesosiaalityössä asiakkuus alkaa saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta tai yhteydenotosta sosiaalihuollon viranomaiseen. Osassa kunnista tai kuntayhtymistä toimii erillinen alkuarvioniemi tai -yksikkö, jossa arvioidaan vastaanotetun ilmoituksen tai yhteydenoton kiireellisyys sekä se, onko asia mahdollista selvittää seitsemän arkipäivän käsittelyajan sisällä, vai avataanko asiasta palvelutarpeen arviointi. (Kaski ym. 2016, 97–98; Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 114.) Palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolaissa 36 §:ssä ja arvioinnin yhteydessä selvitetään pääosin myös mahdollinen lastensuojelun tarve (Sosiaalihuoltolaki, SHL 1301/2014). Lastensuojelun asiakkuus on tarpeen, kun lapsen terveys tai kehitys vaarantuu sekä kun sosiaalihuollon alaiset palvelut eivät ole riittäviä ja perhe tarvitsee lastensuojelulain alaisia palveluita. Asiakkuus on myös tarpeen silloin, kun perhe ei ole valmis vastaanottamaan välttämättömiä tukitoimia ja palveluita. (Lastensuojelulaki, LSL 417/2007, 27 §.) Tehdyn palvelutarpeen arvioinnin perusteella lapsen asiakkuus joko päätetään, asiakkuus jatkuu sosiaalihuollossa, tai lapselle on tarve käynnistää lastensuojelun asiakkuus (THL 2018, 3–4, 6).

Lapsiperhesosiaalityössä työmuotoina toimivat sosiaalityö, sosiaaliohjaus sekä toimeentulon ja asumisen turvaaminen. Sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina perheille voidaan järjestää tukihenkilö- ja tukiperhepalvelua sekä perhetyötä (SHL 15 §, 28 §). Sekä sosiaalihuollon että lastensuojelun lapsiperhesosiaalityössä tarjotaan tukea ja apua niin lapsen kuin perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen. Lastensuojelussa on lisäksi käytössä intensiivisempiä ja kokonaisvaltaisempia perheitä tukevia palveluita, kuten tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta, perhehoitoa, sijais- ja jälkihuoltoa sekä kattavampaa talouden ja vapaa-ajan tukemista. Näiden lisäksi lapsi tai koko perhe voidaan sijoittaa avoimuuden tukitoimena. (LSL 417/2007, 36 §.)

2.2 Maahanmuutto, kotoutuminen ja integraatio

Pakotetusti maahan muuttaneiden henkilöiden tilanne on usein muihin maahanmuuttajiin nähden poikkeava, koska tällainen henkilö on joutunut jättämään kotimaansa äkillisesti ja dramaattisesti. Useat turvapaikkaa toisesta valtiosta hakeneet tulevat maista, joissa vallitsee sota, vakava konfliktitilanne tai muutoin epävakaa olosuhteet. (Van Raemdonck ym. 2022, 573.) Yksilöt ja perhekunnat ovat saattaneet altistua traumaattisia kokemuksia kotimaassaan tai matkalla Suomeen. Pelkästään muutto vieraaseen maahan voi olla vaikea kokemus. Muutto ympäristöön, joka poikkeaa olennaisesti omasta yhteiskuntajärjestelmästä, kulttuurista ja elämäntavasta, voi olla perusturvallisuutta järjestyttävää, ja sopeutuminen uuteen asuinmaahan voi kestää pitkään. (Morrice 2007, 159.)

Turvapaikan tai pakolaisaseman Suomessa saaneelle henkilölle on tällä hetkellä myönnetty pääsääntöisesti kolmen vuoden kotoutumisaika, jonka kuluessa muuttajien kotoutumista pyritään edistämään hyvinvointia, terveyttä, koulutusta ja työllisyyttä vahvistavilla kotouttamistoimenpiteillä. Kotoutumiseen kuuluu täysi-ikäisten kohdalla kotoutumissuunnitelman laatiminen, jonka pohjaa henkilön aiemmille koulutus- ja työelämätaidoille sekä henkilökohtaisille tavoitteille. Lasten arjen kotoutumista edistetään varhaiskasvatus- ja perusopetuspalveluilla. Alkuvaiheen kartoituksissa pyritään huomioimaan yksilön tausta sekä henkilökohtainen tilanne ja erityistarpeet, jonka perusteella henkilölle tarjotaan tukea sosiaali- ja terveyspalveluiden, koulutus- ja työelämäpalveluiden sekä mahdollisen psykososiaalisen tuen ja kuntoutuksen piiristä. Käytännössä aikuisten kotoutumisaika kuluu kieli- ja ammatillisten opintojen parissa, jona aikana henkilö on työelämäpalveluissa työttömänä työnhakijana. (THL 2021.)

Vaikka viranomaisien kotouttamistoimenpiteitä säädellään kotoutumislaisilla (Kotoutumislaki 1386/2010), ja myös sosiaalihuoltolaki velvoittaa osoittamaan jokaiselle kuntalaiselle hänen palveluistaan vastaavan omatyöntekijän (SHL 1301/2014, 42 §), eroavat käytännöt sekä saatavissa olevat kotouttamistoimenpiteet kuntakohtaisesti. Pienemmissä kunnissa maahanmuuttajien palvelut tuotetaan yleisten sosiaalipalveluiden piirissä, suuremmissa kunnissa kotouttamisajalla olevien turvapaikka- ja pakolaistaustaisten perheiden palvelut on keskitetty maahanmuuttaja- ja kotouttamisyksiköihin. Mitä suuremmasta kunnasta on kyse, sitä kohdistetumpaa sosiaalipalveluiden osaaminen ja asiantuntijuus ovat, mikä saattaa edelleen vaikuttaa asiakkaiden saamien palveluiden määrään, laatuun ja asiakaskohtaiseen soveltuvuuteen. Osassa suuremmista kaupungeista on maahanmuuttaja-asiakkaille organisoituja sosiaalipal-

veluita myös kotoutumisajan jälkeen, mutta pääosalla palvelut siirtyvät kotoutumisajan päätyttyä joko aikuis- tai lapsiperhesosiaalityön palveluihin. (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 169–171.)

Käytännössä kotoutuminen on kuitenkin aina prosessi ja lakisääteisesti määriteltyä kolmen vuoden kotouttamisaikaa paljon pidempi. Lapsena maahan muuttaneille kielen oppiminen on helpompaa, mikä näkyy usein lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa eritahtisena kotoutumisena. (Turtiainen & Rezai 2018, 222; Valtonen 2016, 126–130.) Oireilevat lapset saavat myös usein helpommin apua koulun ottaessa yhteyttä lastensuojeluun (Hiitola & Vuori 2018, 333). Lasten ja nuorten kohdalla länsimaiden arvojen ja normien omaksuminen tapahtuu usein huomattavasti aikuisia nopeammin, mikä saattaa herättää ristiriitoja perheiden arjessa, perheenjäsenten välisissä suhteissa ja myös kasvatuskäytännöissä. Vanhemmuus länsimaissa vaatii uudelleen neuvottelua ja -sovittelua perheenjäsenten kesken, mikä vaikuttaa perheen sisäiseen valtatasapainoon ja keskinäisiin suhteisiin. (Ekholm & Katisko 2012, 33–38; Turtiainen & Rezai 2018, 222; Valtonen 2016, 126–130.)

Osa pakotetusti kotimaansa jättäneistä vanhemmista elää välitilassa, jossa he toivovat voivansa palata takaisin lähtömaahansa tilanteen siellä tasaannuttua (Valtonen 2016, 18). Osalla pakolais- ja turvapaikkataustaisista henkilöistä traumaattiset kokemukset sekä huoli kriisin keskellä edelleen elävistä perheenjäsenistä ja sukulaisista saattavat aiheuttaa mittavaa psyykkistä kuormitusta, pahoinvointia ja toimintakyvyn laskua vaikeuttaen keskittymistä kieli- ja kouluopintoihin sekä ylipäättään kotoutumiseen. Nämä tekijät saattavat myös heikentää aikuisten kykyä hakea tai vastaanottaa heille kuuluvia palveluita. (Hiitola & Vuori 2018, 332–333; Kokkonen 2018, 100; Turtiainen ym. 2018, 354–355.) Pohjoismaissa vallitsee vahva sukupuolesta riippumaton työvelvoite ja työelämään osallistuminen on myös kirjattu nykyiseen kotoutumislakiin yhtenä päämääränä (Kotoutumislaki 1386/2010, 11 §, 20 §). Tämä ohjaa molempia sukupuolia osallistumaan työelämään. Samoin Pohjoismaissa vallitsevat vahvat yksilökulttuuri- ja ydinperhekulttuuri -käsitteet vaikuttavat väistämättä kotouttamistoi-
menpiteisiin ja asiakkaiden kohtaamiseen sosiaalityössä (Veistilä 2016, 36).

Uudessa maassa perheeltä puuttuu tukiverkosto ja myös moni perheellinen saattaa tuntea yksinäisyyttä. Kielimuurin lisäksi vastaanottavan yhteiskunnan monimutkaiset viranomaiskäytännöt, byrokratiasäännökset sekä teknologiakeskeisyys aiheuttavat haasteita erilaisesta yhteiskunta-, ideologia-, kulttuuri- ja uskontotaustasta tulevien perheenjäsenten itsenäiselle toimijuudelle (Hiitola ym. 2020, 1; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172; Kokkonen 2018, 111). Lisäksi törmäykset valtakulttuurin toimintatapo-

jen, käyttäytymissäntöjen sekä arvojen ja asenteiden kanssa voivat herättää hämmennystä ja aiheuttaa identiteettiristiriitoja. Syrjintää esiintyy sekä työmarkkinoille pääsyn että käytäntöjen ja valtaväestön kohtaamisten suhteen. (Ekholm & Katisko 2012, 19, 34–37; Hiitola & Vuori 2018, 326; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 178; Turtiainen ym. 2018, 356.) Tutkimuksissa onkin todettu, että maahanmuuttajilla huono-osaisuus on valtaväestöä korkeampaa, mikä kertoo osaltaan tarpeesta kehittää moniammatillisia kotouttamistoimenpiteitä sekä tarkastella kriittisesti yleisten rakenteiden lisäksi myös sosiaalityön palvelurakennetta ja käytäntöjä (Hiitola ym. 2018, 237; Valtonen 2016, 19; Veistilä 2016, 41).

Onnistuneessa integraatiossa, akkulturaatiossa, yksilö pystyy uudelleenrakentamaan identiteettiään sulauttamalla yhteen välttämättömimmät vastaanottavan yhteiskunnan tiedot ja taidot sekä merkityksellisimmät oman kieli- ja kulttuuritaustan arvot ja käytännöt. Onnistunut integraatio lisää perheenjäsenten psykososiaalista hyvinvointia sekä vahvistaa vanhempien vanhemmuutta, mikä tukee edelleen lasten ja nuorten tasapainoisen kasvun ja kehityksen mahdollisuuksia. (Veistilä 2016, 38.) On toisaalta tärkeää huomioida, että väestön moninaistuminen aikaansaa muutos- ja sopeutumispaineita myös vastaanottavassa yhteiskunnan. Hallituksen esitykseen kotoutumislain uudistamiseksi (HE 96/2018) oli kirjattu, että myös vastaanottavan kulttuurin tulee osaltaan muuttua, mukautua ja moninaistua. Vahvempi kaksisuuntainen integraatio edistäisi viime kädessä maahan muuttaneiden integraatiota sekä vahvistaisi myös tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Veistilä 2016, 1.)

2.3 Kulttuurinen monimuotoisuus lapsiperhesosiaalityössä

Kriisin vallitsemasta yhteiskunnasta tulleella maahanmuuttajalla voi olla traumaperäisiä tekijöitä, jotka heikentävät heidän kykyään oppia kieltä, hakea heille kuuluvia palveluita tai asettua itse muutostyöskentelyyn (Bø 2015, 562; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172; Kokkonen 2018, 100; Turtiainen ym. 2018, 354–355). Kieliopintoja, kotoutumista sekä omaa toimijuutta saattaa terveydellisten pulmien lisäksi vaikeuttaa luku- ja kirjoitustaidottomuus (Hiitola & Vuori 2018, 332–333). Kasautuneiden haasteiden vuoksi asiakkaille voi muodostua toimeentulotuki- tai muu ulkopuolisen avun riippuvuus (Hiitola & Vuori 2018, 334; Kokkonen 2018, 113).

Monikulttuurisesta sosiaalityöstä, työssä kohdattavista erityiskysymyksistä ja näiden vaikutuksista sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen on tehty useampia aiempia kotimaisia maisteri- ja väitöskirjatasoisia tutkimuksia. Näistä Merja Aniksen

(2008) Väestöliitolle tekemässä väitöstutkimuksessa on kartoitettu lastensuojelun työntekijöiden ja asiakkaiden puheiden kautta maahanmuuttaja-asiakkuuksiin liittyviä erityiskysymyksiä. Aniksen tutkimustulosten perusteella erityiskysymykset paikantuivat erilaisuuteen ja samanlaisuuteen, valtakulttuuriin, lasten ja nuorten osallisuuteen, sekä kieleen ja kulttuuriin kytkeytyviin teemoihin. Bø (2015) on norjalaisten sosiaalityöntekijöiden keskuudessa tekemissä tutkimuksissaan tunnistanut monikulttuurisen sosiaalityön viisi suurinta haastetta, joissa korostuivat vuorovaikutukselliset sekä kulttuuriin kytkeytyvät tekijät. Bøn tutkimuksessa työntekijät raportoivat yhteisen kielen puuttumisen ohella haasteena työntekijän ja asiakkaan toisistaan poikkeavat näkemykset viranomaisasiointien käyttäytymiskoodista. Haasteiksi nousivat edelleen vanhempi-lapsi -suhteessa esiintyvät kulttuurierot, saatavissa olevien terveys- ja mielenterveyspalveluiden riittämättömyys sekä rakenteelliset ongelmat, jotka estävät sopeuttamasta palveluita vähemmistöasiakkaiden tarpeita vastaaviksi. (Bø 2015, 563; Sue ym. 2016, 210–236.) Myös suomalaisissa tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajille ei usein ole tarjolla etenkin oikeanlaisia tai riittäviä mielenterveyspalveluita (Ekholm & Katisko 2012, 28–30; Hiitola & Vuori 2018, 333).

Bøn (2015) tutkimuksessa on edelleen selvitetty vähemmistöryhmien kanssa työskennellessä tarvittavia sosiaalityön edellytyksiä. Norjalaiset sosiaalityöntekijät korostivat tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi tiedon vahvistamisen liittyen perhesuhteisiin ja kulttuurieroihin, vähemmistöasiakkaiden taustoihin, uskontoon sekä terveys- ja posttraumaattisista häiriöihin. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset olivat osoittaneet perheen kulttuurin, länsimaisista tavoista eroavien kasvatus- ja sukupolvikäytäntöjen sekä myös sukupuoliroolien tuntemisen olevan tärkeää, jotta voidaan auttaa paremmin koko perhettä. Tärkeää on yhtä lailla perheiden viitekehysten ja arvojärjestelmien tiedostaminen. Wallimann (2014, 18–20) on korostanut sosiaalityössä tarvittavan jatkossa entistä vanhempaa ymmärrystä monikulttuuristuvan asiakaskunnan perhekäsitysten ja -suhteiden, kasvatuskäytäntöjen, sukupuolinäkökohtien sekä myös sosiaalisten ongelmien transnationaalista luonteesta. Muuttajien kohdalla myös lähtömaan kokemusten ja olosuhteiden tuntemisen, sekä asiakkaiden omakohdtaisten terveys- ja sairauskäsitysten hahmottamisen kautta saadaan rakennettua yhteistä merkityskehystä ja helpotettua keskinäistä dialogia. (Bø 2015, 565–569; Hirscho-vits-Gerz ym. 2022, 169–171; Turtiainen & Hiitola 2019, 1052.)

Sosiaalialan ammattilaisten vastuulla on arvioida, miten soveltaa nykyistä palvelujärjestelmää maahanmuuttajina maahan tulleille alaikäisille lapsille ja perheille. Palvelutarpeita määriteltäessä tulisi huomioida asiakkaan taustojen, identiteettien, maailmankuvien ja elämäntietojen moninaisuus sekä erilaiset arvot ja kyvykkyydet

toimijana. Työntekijän tulisi kyetä tulkitsemaan tarpeita holistisesti perheiden ja perheenjäsenten yksilökohtaisista lähtökohdista ja ominaisuuksista käsin, huomioiden samalla institutionaaliset ja rakenteelliset olosuhdetekijät (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 169; Valtonen 2016, 41). On myös tärkeää huomioida kulttuurinen erilaisuus ja normien tulkinnallisuus (Sotkasiira 2018, 299; Sue ym. 2016, 218). Työskentelyssä tulee kuitenkin välttää kulttuuristamista, eli kulttuurista seuraavien automaattisten oletusten ja väärintulkintojen tekemistä sekä toiseuttamista, mitä monikulttuuristen asiakkaiden kanssa saatetaan tehdä (Turtiainen & Hiitola 2015, 13; Virkki & Lehtikangas 2014, 121–122). Ennalta tietämisen sijaan tulisi vuorovaikutuksessa ylläpitää kunnioittavaa ja kuuntelevaa asennetta (Sotkasiira 2018, 295).

Monikulttuuristen asiakkaiden kanssa tulee hyödyntää eri toimijoiden nykyisiä palveluita ja pyrkiä samalla sovittamaan universaaleja palveluita vastaamaan ajassa muuttuvia tarpeita (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 180; Valtonen 2016, 19, 43). Suomalaisen yhteiskunnan monokulttuurisuus on ohjannut palveluiden rakentumista, ja pohjoismaissa universalismin periaatteen painotuksen on myös arvioitu osaltaan vaikeuttavan sosiaalityötä tunnistamasta ja tunnustamasta vähemmistöasiakkaiden etnisiä ja kulttuurisia eroja sekä näiden pohjalta syntyviä erityisiä tarpeita (Ismail 2019, 731; Vuori 2012, 259–262).

Pohjoismaissa väestö muuttuu jatkossa kuitenkin taustaltaan yhä monikulttuurisemmaksi, ja sitä kautta erilaistuvat ja moninaistuvat myös perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa käsiteltäväksi tulevat ilmiöt ja teemat (Bø 2015, 572). Jatkossa sosiaalityössä vaaditaan uudenlaista asiantuntijuutta, jossa työntekijällä on taitoa käsitellä monikulttuurisia ja transnationaalisia sosiaalisia ongelmia, kykyä tunnistaa asiakkaiden monimuotoisia elämäntaustoja, sekä osaamista soveltaa asiakastyössä kulttuurisensitiivistä työtettä (Alho ym. 2018, 88). Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että pohjoismaisessa hyvinvointijärjestelmässä ei ole kyetty riittävässä määrin huomioimaan etnistä monimuotoisuutta (Anis & Turtiainen 2021, 2; Bø 2015, 572; Ismail 2019, 731). Samaan aikaan on todettu, ettei pohjoismaisessa sosiaalialan koulutuksessa oteta riittävästi huomioon väestön lisääntyvää monikulttuurisuutta ja siten tarvetta vahvistaa monikulttuurisuusosaamista (Bø 2015, 569). Pohjoismaista käytännön sosiaalityötä sekä sosiaalityön opetusta on myös kritisoitu kyvyttömyydestä tunnistaa syrjintää ja rasismia sekä ottaa käyttöön syrjinnän- ja rasisminvastaisia teorioita ja lähestymistapoja (Eliassi 2017, 9; Vuori 2012, 261).

Sari Hammar-Suutari (2009) on selvittänyt väitöskirjassaan viranomaisten kykyä kohdata ja sopeuttaa toimintaansa ja toimintavalmiuksiaan monikulttuuristuvan asiakaskunnan tarpeisiin. Tutkimuksessa käsiteltiin monikulttuurisuutta, erilaisuutta,

kulttuurien välistä kompetenssia sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Hammar-Suutari on nostanut esiin tarpeen kehittää sosiaalipalveluita toteuttavien työntekijöiden ammatillisia valmiuksia vastaamaan paremmin muuttuvien asiakasryhmien ja työtehtävien tarpeita. (Hammar-Suutari 2009, 195.) Hammar-Suutari on hyödyntänyt omassa tutkimuksessaan muun muassa kahta vuosituhannen vaihteen molemmin puolin Ruotsissa toteutettua väitöskirjatutkimusta ja nostanut näiden kokemuksia yhtymäkohdaksi Suomessa myöhemmin tapahtuneeseen, lisääntyvään monikulttuuristumiseen sekä yhteiskunnan ja sosiaalityön tarpeeseen vastata tähän kehitykseen (Hammar-Suutari 2009, 44–47). Näistä toinen, ruotsalaisen Masoud Kamalin (2002, 138) tekemä tutkimus on korostanut tarvetta kehittää länsimaista sosiaalityötä etnisesti sensitiivisemmäksi. Kamali tarkentaa, että mikäli sosiaalityö perustuu yksinomaan yhteiskunnan valtaväestön pohjaaviin rakenteisiin ja viranomaiskulttuuriin, ei tällöin pystytä riittävässä määrin vastaamaan maahanmuuttajataustaisia asiakkaiden palvelutarpeisiin.

Kamalin mukaan kulttuurikompetenssin lisäksi on tärkeää vahvistaa sosiaalityöntekijöiden herkkyyttä sekä analyttistä ammattitaitoa tunnistaa erilaisia kulttuuritaustoja, elämäntapoja ja suhdeverkostoja, jotta kyetään vastaamaan näistä nouseviin tarpeisiin. Ruotsissa on pidemmän maahanmuuttohistorian ansiosta pystytty myös jo enenevässä määrin palkkaamaan maahanmuuttajataustaisia sosiaalityön ammattilaisia. Kamali on kuitenkin tähdentänyt, että myös ruotsalaisessa sosiaalityössä vallitsevat institutionaaliset ja rakenteelliset käytänteet ovat toimineet edelleen maahanmuuttaja-asiakkaiden sopeutusten esteinä. (Kamali 2002, 45, 138.)

Merja Anis ja Kati Turtiainen (2021) ovat tutkineet perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia monikulttuuristuvan asiakaskentässä sekä myös sitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät hahmottavat muuttuneen tilanteen haasteet ja mahdollisuudet suomalaisen sosiaalityön ammattikunnan kehittämisessä. Tutkimuksessa on haastateltu sosiaalityöntekijöitä vuosina 2018–2020, sekä tutkittu perhesosiaali- ja lastensuojelutyön erikoistumiskoulutukseen osallistuneiden ammattilaisten monikulttuurisuusaiheisia oppimistehtäviä. Johtopäätöksissään Anis & Turtiainen tähdentävät, että monikulttuuristuvan asiakaskunnan monimuotoistuvat tarpeet asettavat muutospaineita asiakkaiden kohtaamiselle, lähtökohtatilanteiden tarkastelulle, tavalle hahmottaa sosiaalisia ongelmia ja sosiaalisia suhteita sekä myös palvelujärjestelmälle. Sosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli muuttuvien tarpeiden tulokinnassa ja kommunikoinnissa edelleen palvelujärjestelmän muutostyön perustaksi. Viime kädessä työntekijöillä on myös vastuu maahanmuuttaja-asiakkaiden ihmis- ja sosiaalisten oikeuksien toteutumisen edunvalvonnassa ja asianajossa. (Anis & Turtiainen 2021, 2–3.)

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan sitä, millä tavoin toimintamahdollisuuksien viitekehys soveltuu monikulttuuristen ja etenkin pakotetusti maahan muuttaneiden asiakastyön tarkasteluun lapsiperhepalveluiden työntekijöiden näkökulmasta. Laura Van Raemdonck, Noel Clycq ja Rilke Mahieu (2022, 571) ovat todenneet toimintamahdollisuuksien viitekehysten soveltuvan hyvin juuri pakolaisten keskuudessa tehtävän sosiaalityön interventioiden tarkasteluun.

3 TOIMINTAMAHDOLLISUUDET

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä, tutkimuksen käsitteitä sekä teoreettiseen viitekehykseen pohjautuvia aiempia tutkimuksia. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sovellettu 1980-luvulla syntynyttä toimintamahdollisuuksien lähestymistapaa (*capabilities approach*), joka pohjaa hyvinvointitaloustieteen perinteeseen, ja jonka kehittämisessä taloustieteilijä ja filosofi Amartya Sen sekä tämän jälkeen etenkin filosofi Martha C. Nussbaumin ovat olleet keskeisessä asemassa (Robeyns 2017, 24; Robeyns 2005, 103–104). Tämä tutkimus pohjautuu lähtökohtaisesti Nussbaumin kehittämään toimintamahdollisuuksien teoriaan, ja hänen määrittämiin teorian keskeisiin tunnusmerkkeihin ja ydinkäsitteisiin, joita ovat yksilön vapaudet, sisäiset toimintakyvyt, valinnat ja päämäärät sekä ulkoiset olosuhteet ja yhdistetyt toimintamahdollisuudet. Senin teoria pohjaa pitkälti yksilön tosiasiallisiin mahdollisuuksiin, Nussbaum yhdistää ihmisen sisäiset toimintakyvyt ulkoisiin olosuhteisiin huomioiden siten rakenteellisten sekä institutionaalisten mahdollisuuksien ja rajoitteiden vaikutukset yksilön toimintamahdollisuuksille. (Nussbaum 2000, 12–13.)

Alun perin toimintamahdollisuuksien lähestymistapaa on käytetty tutkittaessa ja käsitteellistettäessä huono-osaisuutta, eriarvoisuutta ja epätasa-arvoa, mutta lähestymistavan on sittemmin todettu olevan varsin joustava ja soveltuvan monitieteiseen ja moniulotteiseen tutkimukseen (Robeyns 2005, 94). Tarkastelun lähtökohtana on pidetty sitä, että eriarvoisuus riistää yksilöltä mahdollisuuden kehittää itseään ja hyödyntää koko toimintapotentiaaliaan, ja heikentää näin yksilön mahdollisuuksia tasapainoisen elämän saavuttamisessa (Therborn 2013, 39). Toimintamahdollisuuksien viitekehyksen on todettukin tarjoavan vaihtoehdon uus- ja hyvinvointiliberalismiin pohjautuville tavoille tarkastella sekä hyvinvointia että eri tasoilla tapahtuvaa hyvinvointipäämäärien toteuttamiseen tähtäävää toimintaa (Mäntysaari 2016, 85). Viime aikoina lähestymistapaa on sovellettu myös suomalaisessa sosiaalialan tutkimuksessa (ks. Mänttari- van der Kuip 2015; Pirhonen 2017; Turtiainen ym. 2018; Viitasalo 2018).

Alaluvuissa käsitellään toimintamahdollisuuksia ensin yksilön lähtökohdista ja ominaisuuksista käsin, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan ulkoisten olosuhteiden vaikutusta yksilön toimintamahdollisuuksiin. Lopuksi esitetään kooste toimintamahdollisuuksien viitekehystä soveltaneista viimeaikaisista tutkimuksista ja niiden keskeisistä tuloksista.

3.1 Yksilön vapaudet, toimintakyvyt, valinnat ja päämäärät

Toimintamahdollisuuksien viitekehysten avulla tarkastellaan yksilön inhimillisiä lähtökohtia sekä mahdollisuuksia toimia, tehdä ratkaisuja ja toteuttaa päämääriään. Viitekehysten kannalta tärkeää on, että ihmisellä on sekä vapaus (*freedom*) tehdä valintoja ja että hänellä on käytössään riittävästi sisäisiä toimintakykyjä (*internal capabilities*). Sisäisillä toimintakyvyillä tarkoitetaan yksilön henkilökohtaisia kykyjä ja ominaisuuksia, sekä saavutettua kokemuksellista ja koulutuksellista osaamista. Henkilökohtaisella tasolla yksilön kognitiiviset, fyysiset ja emotionaaliset kyvyt sekä luonteenpiirteet muodostavat pohjan opituille ja kokemuksen kautta saavutetuille taidoille. (Nussbaum 2011, 20–21.)

Toimintamahdollisuuksien viitekehys pohjautuu ajatukseen siitä, että kaikilla ihmisillä on olemassa avoimia mahdollisuuksia ja potentiaaleja, ja että jokainen ihminen tekee aktiivisesti omaa elämäänsä ja tekemiseensä liittyviä valintoja (*choice*) (Nussbaum 2011, 18). Ihmisten kyky tehdä valintoja ja ohjata toimintaansa päämääriään kohti on yksilöllinen liittyen hänen kyky-, koulutus- ja kokemustaustansa. Samalla tavalla yksilöiden käsitykset hyvästä elämästä muokkautuvat henkilöiden perhe-, suku-, yhteisö-, uskonto- ja kulttuuritaustojen pohjalta, ja tätä myöten myös työntekijöiden tavat jäsentää asiakkaiden tarpeita. (Robeyns 2005, 101–102.) Niin työntekijät kuin asiakkaatkin ovat sidoksissa ajallis-paikallis-kulttuuriseen kontekstiinsa. Yksilön arvopohjan rakentumisessa keskeisessä asemassa ovat myös ympäröivän yhteiskunnan säännöt ja normit, sosiaaliset rakenteet sekä koulutuksen kautta kerätty tietotaito (Nussbaum 2011, 21–22).

Toimintamahdollisuuksien viitekehyksessä lopulliseksi päämääräksi määritetty Senin (2006) mukaan yksilöiden hyvä elämä, mikä kiinnittyy ajassa taaksepäin Aristoteleen sekä Immanuel Kantin filosofioihin (Viitasalo 2018, 26). Tässä tutkimuksessa päämäärätarkastelu kohdistuu työntekijöiden omakohtaisiin pyrkimyksiin, joiden tavoitteena on lisätä yksilöiden hyvinvointia ja toteuttaa vaikuttavaa muutostyötä eettisesti vastuullisella tavalla. Työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kannalta on

tärkeää, että työntekijällä on vapaus ja mahdollisuus tehdä muutostyötä ammatillisten arvojen ja ammattieettiset ohjeistusten mukaisesti. Sosiaalityön ammattilaisten laakisääteisiin vastuualueisiin kuuluu myös rakenteellinen työ ja sen mukaan pyrkimys muuttaa epäoikeudenmukaisia käytänteitä ja toimintatapoja (SHL 1301/2014, 7 §). Työntekijöiden tulee lisäksi jatkuvasti ylläpitää ammatillista osaamistaan ja sitä kautta toimintamahdollisuuksiaan (IFSW & IASSW 2012).

Perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät kohtaavat asiakkaita, jotka tulevat eri taustoista, omaavat yksilöllisiä kykyjä ja potentiaaleja, sekä toteuttavat erilaisia valintoja. Työssään työntekijät arvottavat asiakkaiden tekemiä valintoja, ja viitekehysten keskinäisestä erilaisuudesta johtuen saattavat näkemykset hyvästä elämästä ja hyvinvoinnista poiketa olennaisestikin toisistaan (Alkire 2005, 120–121). Näin ollen maa-hanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskentely vaatii työntekijältä syvällistä eettistä ja moraalista pohdintaa, sekä myös omien lähtökohtien ja valta-asemien tunnistamista ja tunnustamista. Samalla tulee muistaa, että myös yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa, ja sitä kautta uudelleenmuotoutuvat myös yhteiskunnan ja työntekijöiden määritykset yksilön hyvinvoinnista ja hyvinvointiin johtavista valinnoista (Pirhonen 2012, 117).

3.2 Ulkoiset olosuhteet

Ammattilaiset kiinnittyvät osaltaan poliittis-taloudelliseen sekä sosiokulttuuriseen ympäristöönsä, ja yksilön toiminnan edellytykset koostuvat sisäisten valmiuksien ja kykyjen lisäksi myös ympäristön tarjoamista ulkoisista olosuhteista. Nussbaumin teoreettisessa jäsenyyksessä näitä ulkoisia olosuhteita kuvataan yhdistettyjen toimintamahdollisuuksien kategorioiden (*combined categories*) kautta. Ulkoiset olosuhteet määrittävät edelleen yksilön toimintaa ja mahdollisuuksia. Yksilön toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat henkilökohtaisten tekijöiden lisäksi yhteiskunnan rakenteet ja instituutiot, organisaatio- ja palvelujärjestelmäkohtaiset tekijät sekä sosiaaliset käytänteet. (Nussbaum 2000, 84–86.) Ulkoiset olosuhteet voivat joko tukea yksilön mahdollisuuksia toteuttaa päämääriä, tai ne voivat asettaa esteitä ja rajoitteita yksilön valinnanmahdollisuuksille, pyrkimyksille, kykyyn toimia tai kykyyn tehdä valintoja (Alkire 2005, 121).

Työntekijällä voi siten olla muodollinen toimintamahdollisuus eli pätevyys, useamman vuoden työkokemus ja saavutettu asiantuntijuus, jotka eivät kuitenkaan pääse realisoitumaan rakenteellisten rajoitteiden (*structural constraints*) eli ulkoisten

olosuhteiden esteiden vuoksi (Mänttari-van der Kuip 2015, 28). Tällaisiin rakenteellisiin rajoitteisiin voi kuulua institutionaalisia esteitä, sosiaalisia ja lainsäädännöllisiä normeja sekä ihmisten käyttäytymiseen ja ominaisuuksiin liittyviä valintoja ja toimintaa rajoittavia tekijöitä (Robeyns 2017, 65–66). Työntekijälle ei tällöin muodostu vapautta valita eri vaihtoehtojen välillä, ja vapaasti hyödyntää kaikkia niitä toimintamahdollisuuksia, jotka hän arvioi omien päämääriensä kannalta merkityksellisiksi. Työntekijällä saattaa lisäksi olla erilaisia vaihtoehtoja, joita hänellä on ulkoisten olosuhteiden asettamien esteiden johdosta vapaus ja mahdollisuus toteuttaa vain rajoitettusti. (Alkire 2005, 118–121.) Tällöin työntekijä joutuu työssään arvottamaan sitä, mitkä vaihtoehdot hän valitsee, ja mistä hän mahdollisesti joutuu luopumaan. Pätevyydestä ja pyrkimyksistä huolimatta työntekijän toimintamahdollisuudet saavuttaa kokonaisvaltaisesti päämääriä siten heikentyvät. Rakenteelliset tekijät kytkeytyvät näin ollen yhteen yksilöiden kokemuksellisen ja koulutuksellisen osaamisen kanssa. Yhdessä yksilön luonteenpiirteiden, kognitiivisemotionaalisten kykyjen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kanssa näillä on vaikutusta lopulta myös yksilön tyytyväisyyteen siitä, miten hän pystyy saavuttamaan asettamiaan päämääriä. (Robeyns 2017, 80–83.)

Toimintamahdollisuuksien käsitteistö on todettu moninaiseksi ja kompleksiseksi (Viitasalo 2018, 55). Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu kuitenkin pääosin Nussbaumin (2000, 84–86) teorisointiin ja käsitteistöön yhdistetyistä toimintamahdollisuuksista (*combined capabilities*), joissa huomioidaan samanaikaisesti ulkoisten (*external capabilities*), institutionaalisten ja rakenteellisten olosuhteiden vaikutus yksilöiden sisäisiin (*internal capabilities*) vapauksiin valita ja toimia. Tutkimus pureutuu siihen, mikä on työntekijöiden toimintamahdollisuuksien potentiaali, millaisia vaikutuksia sisäisillä ja ulkoisilla esteillä on toimintamahdollisuuksien toteutumiseen, sekä miten tämä heijastuu viime kädessä niin työntekijän mahdollisuuksiin toteuttaa päämääriään.

3.3 Aiempia tutkimuksia toimintamahdollisuuksista

Jari Pirhonen (2017) on väitöskirjassaan soveltanut Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teoriaa tutkiessaan vanhusten persoonuutta tehostetussa palveluasumisessa, ja osoittanut toimintamahdollisuuksia vahvistaviksi tekijöiksi lisääntyneen autonomian, toimijuuden, osallisuuden sekä tulemisen persoonana tunnistetuksi. Tutkimus korostaa vanhusten toiveiden ja henkilökohtaisten tapojen huomioinnin ja osallisuuden merkitystä toimintamahdollisuuksien vahvistamisessa. Samansuuntaisiin tuloksiin ovat päätyneet Van Raemdonck, Clycq ja Mahieu (2022), jotka ovat hyödyntäneet

toimintamahdollisuuksien viitekehystä pyrkiessään selvittämään yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia ja haasteita saavuttaa oman elämänsä päämääriä ja henkilökohtaista toimijuutta. Van Raemdonck ym. tutkimukseen on osallistunut sekä sosiaalityöntekijöitä että yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Nuoret ovat osallistuneet paikallisviranomaisten järjestämään intensiiviseen sosiaalisen tuen ohjelmaan Belgiassa vuosina 2016–2019. Nuorten haastatteluiden pohjalta keskeisiksi toimintamahdollisuuksia vahvistaviksi tekijöiksi osoittautui yksilöiden eri elämäkokemusten ja oman toimijuuden huomiointi sosiaalityössä. Työntekijän osalta toimintamahdollisuuksia edistää avoin ja kunnioittava kohtaaminen sekä kulttuurisesti tietoinen viestintä, asiakkaiden moninaisten identiteettien tunnustaminen ja työntekijän avoin suhtautuminen omaan referenssikehykseen (Van Raemdonck ym. 2022, 573). Tärkeänä havaintona on edelleen ollut se, että sosiaalityössä tulisi pyrkiä lisäämään asiakkaiden yksilökohtaisia vahvuuksia ja oman polun kehittymistä sen sijaan, että pyritään integroimaan nuoret maassa vallitsevaan sosiaaliseen järjestykseen (Van Raemdonck ym. 2022, 557).

Katri Viitasalo (2018) on tarkastellut väitöskirjatutkimuksessaan toimintamahdollisuuksien viitekehysten avulla äitien taloudellisia toimintamahdollisuuksia, valintoja ja toimijuutta. Tutkimusaineisto on kerätty äideistä kootun muistelutyöryhmän ryhmäkeskusteluista. Viitasalon tulokset osoittavat, että äitien pyrkimykseen ja valintoihin vaikuttavat aina myös sosiaaliset ja yhteisölliset tekijät sekä arvomaailma. Myös Abdirashid Ismailin (2019) tutkimustulokset tuovat näkyville yhteiskunnassa vallitsevan arvo- ja sosiaalisen järjestelmän vaikutuksia suomalaissomalinuorten pyrkimyksille sekä päämäärien saavuttamiselle. Ismail on toimintamahdollisuuksien viitekehysten soveltamisen kautta tuonut näkyväksi selkeitä esteitä, joita toisen polven suomalaissomalialaiset nuorten koulutuksen suhteen kohtaavat. Nuorten toimintamahdollisuuksia heikentävinä, yhteiskunnan rakenteellisina ja institutionaalisina tekijöinä Ismail on tunnistanut maahanmuuttajia syrjiviä käytäntöjä, valtaväestön enakkoluuloisia asenteita, kotoutumispolitiikan heikkouksia, ammattilaisten erontevoja ja ulossulkevia käytänteitä sekä ensimmäisen sukupolven kotouttamistoimenpiteiden puutteita. (Ismail 2019, 722.) Ismail on johtopäätöksissään korostanut edelleen sitä, että jatkossa suomalaisissa kotouttamis- ja koulutustoimenpiteissä tulisi paremmin tunnistaa ja huomioida maahanmuuttajien taustojen ja lähtökohtien eroja, kuten mahdollinen alhaisempi kieli- ja koulutustaso, heikko koulujärjestelmän tuntemus, kulttuurierot sekä viranomaisia kohtaan koettu luottamuspuula (Ismail 2019, 728–730). Toisaalta myös Van Raemdonck ym. (2022, 571) tutkimustulokset korostavat henkilökohtaisten, henkilöiden keskinäisten sekä rakenteellisten tekijöiden keskinäistä yhteyttä.

Maija Mänttari-van der Kuip (2015) on sosiaalityön väitöskirjatutkimuksessa hyödyntänyt toimintamahdollisuuksien viitekehystä selvittäessään sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia toteuttaa ammatiaan eettisesti vastuullisella tavalla. Jyväskylän yliopistolle tehty tutkimus muodostuu 817 kunnalliselta sosiaalityöntekijältä kerätystä kyselyaineistosta. Tutkimus osoittaa sosiaalityöntekijöiden kokeneet mahdollisuuksiensa toteuttaa ennaltaehkäisevää työtötta heikentyneen, samoin kyvyn vastata asiakkaiden tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. Yli kolmannes sosiaalityöntekijöistä on kertonut joutuvansa työskentelemään vastoin ammattieettisiä periaatteita. Toimintamahdollisuuksien heikentymisen oli arvioitu johtuvan työntekijöille asetetuista, lisääntyneistä organisatorisista velvoitteista ja niukentuneista taloudellisista resursseista sekä etenkin lastensuojelussa palvelujärjestelmän lisääntyneestä pirstaloitumisesta. Mänttari-van der Kuipin tutkimus nosti edelleen esiin huolen siitä, että resurs-siniukkuus aiheuttaa sosiaalityöntekijöille moraalista ahdinkoa ulkoisten esteiden es-täessä heitä tekemästä työtään ammattieettisten periaatteiden ja moraalikoodien mu-kaisesti. Myös Pirhosen (2017) tutkimuksen mukaan vanhusten toimintamahdolli-suuksia rajoittaviksi tekijöiksi olivat jäsenytyneet erilaiset resursointiin, rutiineihin ja työkulttuureihin sekä henkilökunnan asenteisiin liittyvät tekijät. Asennetasolla rajoit-teina toimivat etenkin kiire, dokumentaation korostuminen sekä kohtelun standar-dointi (Pirhonen 2017, 55–58).

Samaan aikaan Van Raemdonck ym. (2022) tulokset ovat osoittaneet asiakkaiden toimintamahdollisuuksia vahvistavina tekijöinä sosiaalityöntekijän lisääntyneen tuen, moniammatillisen yhteistyön sekä asiakas- ja voimavarakeskeisten lähestymistapojen hyödyntämisen. Belgialaiset tutkijat päätyivät tutkimuksissaan tulokseen, että turva-paikkataustaisten nuorten hyvinvointia, toimijuutta ja mahdollisuuksia saavuttaa päämääriä vahvistavat yksilöiden erilaisia elämäntilanteita huomioiva ja reflektiivi-nen kohtaaminen, koordinoitujen ja kokonaisvaltaiset palvelut, tasapainottelu asiak-kaan suojelun ja toimijuuteen kannustamisen välillä, sekä sosiaalityöntekijän rooli ra-kenteellisen muutoksen asianajajana. (Van Raemdonck ym. 2022, 571, 573.) Van Raem-donck ym. (2022) korostavatkin sosiaalityön ammattikunnan vastuuta tuoda esiin ra-kenteissa sekä institutionaalisissa käytänteissä vallitsevia epäkohtia ja niiden asiakas-kunnalle aiheuttamaa syrjintää. Samoin sosiaalityöntekijöiden toiminnan selkeänä päämääränä tulisi olla asiakkaan inhimillisen kasvun tukeminen, eikä niinkään ko-touttamisen poliittis-taloudellisten tai sosiaalisten hyvinvointitavoitteiden täyttämi-nen. (Van Raemdonck ym. 2022, 559.) Sue ym. (2016) ovat niin ikään korostaneet sosi-aalityöntekijöillä roolia kulttuurisesti moninaisempien palveluiden ja toimintatapojen muutosagenttina sekä etnisten vähemmistöjen asianajajana. Tutkijat selventävät, että

kulttuurisesti moninaisessa organisaatiossa työntekijä kykenee ajamaan muutosta ilman, että hänen tulee pelätä siitä itselleen aiheutuvia sanktioita tai haittaa. (Sue ym. 2016, 67.)

Van Raemdonck ym. (2022, 558) arvioivat toimintamahdollisuuksien viitekehyksen soveltuvan hyvin juuri sortavien rakenteiden ja niiden poistamisen tarkasteluun. Viitasalo (2018, 44) on kohdistanut tutkimuksen toimintamahdollisuuksien käsitteelliseen jäsenyykseen ja hän on pohtinut mahdollisuuksia käyttää viitekehyksen käsitteitä myös laajemmalti sosiaalityön tutkimuksessa. Samoin Mänttari- van der Kuip (2015, 67) on esittänyt jatkotutkimuksien kannalta tärkeäksi selvittää lähemmin työntekijöiden henkilökohtaisia näkemyksiä työn tekemisen kannalta merkityksellisimmistä toimintamahdollisuuksista, sekä myös itse työn sisällön ja työn tekemisen mahdollisuuksien yhteyttä sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkielmassa sovelletaan sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapaa, jossa käsitteet ja sosiaalinen todellisuus muodostuvat ja niitä muokataan työntekijöiden puheissa yhteisen keskustelun ja uudelleenneuvottelun kautta. Sosiaalista todellisuutta tuotetaan aina tietystä positiosta käsin ja sosiaalisen konstruktionismin periaatteen mukaan työntekijät tuottavat puheen kautta ymmärrystä aika-, paikka- ja kulttuurisidonnaisista toimintamahdollisuuksista. Työntekijä voi puheen kautta joko tuottaa toimintamahdollisuuksia omalle tai asiakkaan toiminnalle, tai sulkea osan niistä toimintakentän ulkopuolelle. (Burr 2003, 5–9.) Tutkimuksen tekijällä on ollut konstruktionistisesti tarkasteltuna aktiivinen rooli tiedon käsittelyssä, analysoinnissa ja teemojen raportoinnissa. Burr (1995) on selkeyttänyt asiaa siten, että konstruktionistisessa lähestymistavassa tavoitteena ei ole saada kokonaiskuvaa tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden arjesta, vaan kuulla, mitä työntekijät arjessaan kokevat ja miten he kokeuksiaan tulkitsevat ja jäsentävät (Anis & Turtiainen 2021, 5).

Tässä luvussa kuvataan tutkielman tutkimuskysymykset sekä käydään läpi sitä, miten aineisto on kerätty, käsitelty ja analysoitu. Tämän jälkeen on esitelty analyysin perusteella muodostetut pääteemat. Luvun loppuksi on käyty pohdintaa toteutetun tutkimuksen eettisyydestä sekä luotettavuudesta.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän maisteritutkielman tavoitteena on tarkastella lisääntyneiden pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkuuksien tuomia vaikutuksia perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin suuressa, kasvukeskuksen ulkopuolisessa kaupungissa. Tutkimustulokset tekevät näkyväksi ajankohtaista ilmiötä

asiakaskunnan muutoksesta ja lisäävät ymmärrystä muuttuneen tilanteen vaikutuksista eturivin sosiaalityöntekijöiden käytännön työlle sekä nykyiselle palvelujärjestelmälle.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia avun ja tuen tarpeita pakolais- ja turvapaikkataustaisilla perheillä tunnustetaan olevan, ja miten niihin on pyritty vastaamaan?
2. Miten perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden nykyinen osaaminen sekä käytännöt ja palvelujärjestelmä vastaavat lisääntyneiden, monikulttuuristen asiakkaiden tarpeisiin ja työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin?

Tutkimus tarkastelee yhden suomalaisen kaupungin sosiaalihuollon työntekijöiden kokemuksia, jotka eivät ole yleistettävissä koko maata koskeviksi, sillä paikallisolosuhteet asiakaskunnan koostumuksessa, sosiaalityön tai palvelujärjestelmän organisoinnissa ja resursoinnissa vaihtelevat. Tulokset antavat kuitenkin ymmärrystä siitä, miten monikulttuuristuva asiakaskunta vaikuttaa eturivin sosiaalityöntekijöiden työhön ja asiantuntijuuteen.

4.2 Tutkimusaineisto ja aineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin yksilöhaastatteluin. Yksilöhaastattelu mahdollistaa henkilökohtaisten näkemysten esiin tulon ilman, että toisten informanttien näkökulmat vaikuttavat tai toimivat esteenä eriävien näkökulmien esiin nostamisessa. Tutkimusta varten on yksilöhaastateltu kasvukeskuksen ulkopuolisen, suuren suomalaisen kaupungin seitsemää lapsiperhepalveluiden työntekijää aikavälillä 14.7.-1.10.2021. Haastatelluista työntekijöistä kolme kuuluu organisatorisesti sosiaalihuoltolain alaiseen perhesosiaalityöhön, kolme lastensuojeluun ja yksi lapsiperheiden aikuistiimiin. Aikuistiimi työskentelee sekä perhesosiaalityön että lastensuojelun aikuisasiakkaiden kanssa. Haastatteluihin osallistui kaksi sosiaalityöntekijää, kolme sosiaaliohjaajaa sekä kaksi perheohjaajaa.

Tutkija on saanut tutkimukseen organisaatiotason luvan. Haastateltavien kohdalla pääasiallisena kriteerinä käytettiin kokemusta pakolais- ja turvapaikkataustaisista asiakasperheistä. Haastateltaville korostettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta ja jokaiselta haastatellulta kerättiin myös kirjallinen suostumus ennen varsinaista haastattelua (ks. liite 4). Osallistujille lähetettiin etukäteen luettavaksi tutkimuskohtainen

tiedote (ks. liite 5) ja tutkimussuunnitelma, josta viimeinen sisälsi myös teemahaastattelurungon (ks. liite 1). Teemahaastattelurungon kolme päätemaa olivat maahanmuuttaja-asiakkuudet ja niissä tapahtuneet muutokset, työntekijöiden valmiudet ja osaaminen sekä nykyisen palvelujärjestelmän merkitys työn tekemiselle; näistä kaksi jälkimmäistä rakentuivat Nussbaumin yksilön sisäisten (*internal capabilities*) ja ulkoisen toimintamahdollisuuden (*external capabilities*) pohjalle.

Haastateltavista neljä työntekijää oli työskennellyt sosiaalialla alle kymmenen vuotta ja loput kolme 17 vuotta tai tätä pidempään. Nykyisessä tehtävässä työntekijät olivat toimineet keskimäärin viisi vuotta. Haastateltavat sosiaalityöntekijät olivat toimineet työtehtävässään muita lyhyemmän aikaa. Haastateltavista kaksi oli yli 50-vuotiaasta, loput sijoittuivat ikäryhmään 30–49-vuotiaat. Vastaajista yksi oli mies ja loput naisia. Kaikki haastateltavat olivat etniseltä taustaltaan suomalaisia.

Yksilöhaastattelujen kesto vaihteli 54 minuutista 75 minuuttiin. Keskimäärin haastattelut pitäytyivät noin tunnissa ja ne nauhoitettiin Teams -videoneuvotteluohjelmalla. Yhtä haastattelua lukuun ottamatta haastateltavat istuivat samassa huoneessa haastattelijan kanssa. Haastattelut tehtiin vahvasti suojatussa sisäverkossa siten, että molemmat työntekijät ovat kirjautuneet sisään Teams -ohjelmaan omilla organisaatiotunnuksilla. Jälkikäteen on myös varmistettu, ettei Teams ole säilyttänyt kokoustallenteesta kopiota haastateltavan koneelle, eikä ylimääräisiä kopioita haastateluista ole syntynyt. Haastattelut on litteroitu sanatarkasti ja niistä kerääntyi litteroitua tekstiä yhteensä 54 sivua (fontti: Calibri 11,5, riviväli: 1).

Haastatteluissa hyödynnettiin puolistrukturoitua teemahaastattelurunkoa, joita sovellettiin haastatteluissa kaikkien informanttien kohdalla. Haastattelurunkoon oli rakennettu aihepiireittäin kysymyksiä, jotka toimivat haastattelutilanteessa tutkijan tukena. Haastattelurungossa oli eritelty pääkysymyksiä ja edelleen apukysymyksiä, joiden kautta saatiin haastattelujen aikana katettua tutkimuskysymysten keskeiset teema-alueet. Kysymysten muotoa ja järjestystä mukautettiin tilannekohtaisesti sekä haastattelutilanteeseen että kunkin haastateltavan vastauksiin soveltuvaksi (Hirsjärvi ym. 2018, 208).

Teemahaastattelua hyödynnettiin sen joustavuuden vuoksi sekä myös siksi, että se antaa mahdollisuuden rikkaalle tiedontuotannolle (Braun & Clarke 2006, 78). Haastateltavilta saatiinkin kerättyä monipuolista aineistoa heidän kokemuksistaan ja havainnoistaan. Puolistrukturoitu haastattelu ohjasi haastateltavia vastaamaan keskeisiin ydinteemoihin, mutta jätti samalla tilaa uusien teemojen esiin nostamiselle ja nou-

semiselle. Tarkoituksena oli saada haastateltavan oma ääni kuuluviin ja sallia henkilökohtaisten tulkintojen ja merkitysisältöjen esiintulo. Puolistrukturoidussa teema-haastattelussa oli myös mahdollista muuttaa alkuperäistä kysymysjärjestystä ja esittää tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä aiheista tai uusista esiin nousevista teemoista. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 143–145.) Haastattelujen edetessä kysymyksenasettelua- ja järjestystä mukautettiin tilannekohtaisesti sopeuttaen niitä haastateltavien puheeseen ja siinä ilmeneviin teemoihin.

4.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Aineiston analysointi toteutettiin käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Litteroituja tekstejä luettiin useampaan kertaan, jonka jälkeen teksteistä koodattiin kaikki tutkimuskysymyksiin liittyvät ilmaisut. Tämän jälkeen koodatuista tekstikohdista identifioitiin siellä esiintyviä yhdenmukaisia teemoja, joiden avulla saatiin lopulta aineistosta nimettyä uudelleenlukemisten ja -määrittelyjen kautta tutkimuksen neljä pääteemaa. Pääteemat tekevät näkyväksi pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten asiakkaiden tarpeiden ja järjestelmän välisiä jännitteitä sekä näiden vaikutuksia työntekijöiden toimintamahdollisuuksille.

Sisällönanalyysissä tutkija on pyrkinyt omien tulkintojen ja valintojen kautta tavoittamaan haastateltujen ammattilaisten ajankohtaista todellisuutta siten, kun se heidän vuorovaikutuksensa kautta on tutkijalle välittynyt (Juhila 2004, 166; Tuomi & Sarajärvi 2018, 161). Analyysissä aineistosta on tuotettu tiivis ja informatiivinen kokonaisuus. Tämän jälkeen aineistosta on eritelty loogisia merkityskokonaisuuksia ja synteesien kautta edelleen teoreettisia johtopäätöksiä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 143–145). Johtopäätöksiin päästään aineiston kolmivaiheisen prosessoinnin (redusointi, klusterointi ja abstrahointi) kautta. Ensimmäisessä vaiheessa, redusoinnissa aineisto pilkotaan ja siitä poistetaan tutkimuskysymyksen kannalta merkityksettömät tekstiosuudet. Seuraavassa vaiheessa aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan, jolloin aineistosta etsitään yhtenäisiä alakäsiteluokkia. Viimeisessä vaiheessa, abstrahoinnissa, nämä alaluokat käsitteellistetään eli jäsennetään teoreettisiksi yläluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–112.) Analyysin etenemistä on avattu liitteessä 2, jossa on esitetty esimerkki sisällönanalyysin toteuttamisesta. Esimerkki havainnollistaa sitä, miten tekstistä poimitut, tutkimuskysymykseen liittyvät ilmaisut on nimetty uudelleen, jonka jälkeen ne on ryhmitelty sisältöjen samankaltaisuuden pohjalta alaluokiksi, ja jäsennetty tämän jälkeen edelleen yläluokiksi.

Teemojen mukaan koodattuja ilmaisia löydettiin tekstistä runsaat 500. Selvä enemmistö, yli kaksi viidesosaa kaikista ilmauksista, liittyi kulttuuritekijöihin ja perhesuhteisiin. Työntekijöiden puheissa sukupuoleen sekä sukupolviasemaan liittyvät tekijät ovat vahvasti kytkeytyneet kulttuuriin liittyviin tekijöihin, josta syystä nämä yhdistettiin kulttuuriteeman alle alateemaksi. Neljäsosa ilmauksista liittyi kotoutumiseen, viidesosa kieleen ja vuorovaikutukseen ja hieman yli 10 prosenttia terveystekijöihin.

TAULUKKO 1 Aineiston perusteella muodostetut neljä pääteemaa

	N	%
Kulttuuritekijät ja perhesuhteet	245	43
Kotoutuminen	141	25
Kieli ja vuorovaikutus	112	20
Terveys- ja mielenterveystekijät	67	12
Teemat yhteensä	565	100

Tutkimuksen tuloksia havainnollistetaan haastateltavien suorilla lainauksilla, joskin tutkimuspaikkakunnan sekä haastateltavien anonymiteetin suojelemiseksi suorien lainausten paikallismurteen ilmaisut on muunnettu yleiskielisiksi. Haastateltavasta on ilmoitettu työskentely-yksikkö, tehtävänimikettä ei kerrota anonymiteetin suojaamiseksi.

4.4 Eettinen pohdinta ja luotettavuus

Tämän tutkielman aihetta voi pitää tärkeänä, sillä yhteiskunnan muutokset vaikuttavat yhtä aikaa sekä työn tekemisen rakenteisiin ja tapoihin, tekemisen edellyttämiin valmiuksiin ja osaamiseen sekä seurauksiin yhtä lailla työntekijöiden kuin asiakkaiden kohdalla. Tästä syystä tutkielman kohteena olevan ilmiön tarkastelu on yhteiskunnallisesta ja tutkimuksellisesta näkökulmasta eettisesti perusteltua. Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelun avulla on mahdollista saada monipuolista tietoa tutkitavasta ilmiöstä ja lisätä ymmärrystä ilmiön vaikutuksista etenkin työntekijätasolla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Tätä kautta mahdollistuu myös muutoksen mukanaan tuomien kehitystarpeiden laajempi, palvelujärjestelmätasoinen tarkastelu.

Tutkimuksen kannalta on edelleen tärkeää varmistaa analysoinnissa ja raportoinnissa tulosten luotettavuus sekä vastaajien anonymiteetti. Haastateltavat rekrytoitiin suorien yhteydenottojen kautta. Haastateltavilta varmistettiin, että heillä oli aiempaa kokemusta pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelystä, ja että he olivat työskennelleet alalla mahdollisimman pitkään. Haastateltavien henkilöiden anonymiteetti pyrittiin varmistamaan välttämällä suorien henkilötietojen kerääminen sekä minimoimalla kysytyjä taustamuuttujia.

Litterointivaiheessa aineisto pseudonymisoitiin, jolloin tutkittavien henkilöllisyydet muutettiin tunnistamattomiksi. Anonymiteetin varmistamiseksi tutkielmassa ei tuoda esiin paikkakunta-kohtaisia tietoja. Lisäksi vastauksia on anonymisoitu siten, ettei aineiston pohjalta ole mahdollista tunnistaa työntekijöiden täsmällistä työpaikkaa ja siten yksittäisen työntekijän henkilöllisyyttä. Asiakaskohtaisen tiedon raportoinnin minimoinnin kautta on myös pyritty varmistamaan asiakkaiden anonymiteettiä. Pakolais- ja turvapaikkataustaiset perheet ovat jo taustansa mukaan haavoittuvassa asemassa ja haavoittuvuutta lisää edelleen perhesosiaalityön tai lastensuojelun asiakkuus. Tästä syystä lainauksissa tai pohdinnassa on kiinnitetty huomiota siihen, ettei niissä ole käsitelty tai otettu mukaan tarkkoja asiakaskohtaisia tietoja. Tutkija toimii aineiston rekisterinpitäjänä.

Tutkimustulokset on pyritty raportoimaan tarkasti tuoden rehellisesti esiin haastateltavien näkökulmia. Tutkielmassa on avattu analyysivaiheen teemoittelua ja luokittelua esittämällä analyysiprosessoinnista esimerkki, jolloin aineiston systemaattisesta analysoinnista tullaan tekemään läpinäkyvää (ks. liite 2). Aineistonhallintasuunnitelmassa esitetyn tiedon tallentamisen, säilytyksen ja hävittämisen osalta pyrittiin varmistamaan tutkimustiedon luottamuksellisuus ja turvallisuus (ks. liite 3).

5 TUTKIMUSTULOKSET

Haastateltujen perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden puheissa toistui yhteensä neljä teemaa, jotka nostettiin pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten asiakkaiden kanssa merkityksellisinä ja usein myös työn tekemisen kannalta jännitteisinä: kulttuuritekijät ja perhesuhteet, kotoutuminen, kieli ja vuorovaikutus sekä terveys- ja mielenterveystekijät. Pääteemojen sisälle muodostui lisäksi alateemoja. Alateemat tarjoavat rakenteisuutta selkeyttäen pääteemojen moniulotteisuutta (Braun & Clarke 2006, 92). Pääteemojen sisällä työntekijät peilasivat omia valmiuksiaan, ominaisuuksiaan sekä tietotaidollisia osaamisiaan tai osaamisvajeitaan, joiden katsottiin vaikuttavan työntekijöiden mahdollisuuksiin kohdata ja auttaa pakolais- ja turvapaikkataustaisia asiakasperheitä. Lisäksi tekstistä poimittiin työntekijöiden havaitsemia kehittämiskohteita, jotka liittyvät toisaalta henkilökohtaisiin tekijöihin mutta myös organisaatioon ja koko palvelujärjestelmään. Pääteemoista etenkin kieleen, kulttuuriin ja perheeseen liittyvät teemat, samoin kuin terveys- ja mielenterveystekijät ovat hahmotuneet myös aiemmissa tutkimuksissa maahanmuuttajasosiaalityön erityiskysymyksiksi (Anis 2008, 99–102; Bø 2015, 567–568).

Luvussa esitellään tutkimuksen päätulokset, jotka pohjaavat seitsemään perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijähaastatteluun. Tulosten esittelyssä käsitteet lapsiperhepalvelut ja lapsiperhesosiaalityö pitävät siten sisällään sekä sosiaalihuoltolain alaisen perhesosiaalityön että lastensuojelulain alaisen lastensuojelun. Sama koskee työssä käytettyä käsitettä lapsiperhepalveluiden työntekijä. Luvun aluksi käsitellään sitä, miten työntekijät jäsentävät pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden tarpeita suhteessa pidempään Suomessa asuneiden asiakasperheiden tarpeisiin yleisellä tasolla. Seuraavassa alaluvussa esitellään sisällönanalyysin tuloksena syntyneet neljä pääteemaa, joiden katsotaan vaikuttavan lapsiperhepalveluiden työntekijöiden

toimintamahdollisuuksiin niitä vahvistaen tai niitä kaventaen (Alkire 2005, 121). Pääteemojen sisällä raportoidut asiat ovat osin keskenään päällekkäisiä, mitä voidaan pitää tyypillisenä sisällönanalyysille (Braun & Clarke 2006, 91–93). Pääteemojen vaikutuksia on käsitelty peilaten niiden suhdetta sekä työntekijöiden henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kykyihin ja tietotaitoon että ulkopuolelta annettuihin, organisaation ja palvelujärjestelmän olosuhteisiin ja jännitteisiin. Lopuksi on avattu työntekijöiden esiin tuomia kehittämiskohtia liittyen sekä henkilökohtaisiin tekijöihin että organisaation ja palvelujärjestelmän toimivuuteen.

5.1 Työntekijöiden näkemyksiä pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden erityistarpeista

Perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät olivat kokeneet pakolais- ja turvapaikkataustaisten maahanmuuttajaperheiden määrän kasvaneen, osan mielestä muutos oli ollut hyvin selkeä. Aiemmin asiakkuudessa oli ollut Virosta ja Venäjältä lähtöisin olevia perheitä, nyt työssä oli kohdattu enemmän perheitä, joiden alkuperä oli Lähi-idässä. Asiakkaiden puutteellisen kielitaito sekä erityiset taustat olivat tuottaneet lapsiperhesosiaalityöhön sisällöllisiä ja ajankäytöllisiä haasteita. Kaikkiaan asiakaskunnassa olevien pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden tilanteiden koettiin muuttuneen monimutkaisemmiksi ja jossain määrin vaikeammiksi. Globaali muuttoliike vaikuttaa siten myös sosiaalityön toimintaympäristöön. Aiemmissa tutkimuksissa on maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa toteutetun muutostyön todettu vaativan usein tiiviimpää ja pitkäkestoisempaa työskentelyä (Ekholm & Katisko 2012, 28; Hammar-Suutari 2006, 158; Turtiainen ym. 2018, 356).

”Eroaa tosi paljon. Varsinkin ehkä tässä. On paljon kompleksisempia.” (lastensuojelu)

”Varaan enemmän. Jos ilman tulkkia varaisi tapaamisen sen tunnin, niin näihin varaa sitten sen puolitoistatuntia.” (lastensuojelu)

Pakotetusti kotimaansa jättäneiden asiakasperheiden lisääntymisen myötä oli pakolais- ja turvapaikkataustaisen tiedon ja kohtaamistaidon tarve laajentunut koskettamaan kaikkia lapsiperhepalveluiden työntekijöitä. Työntekijöiden mukaan asiakkaiksi oli viime aikoina tullut pakolais- ja turvapaikkataustaisia asiakasperheitä, joiden oma toimijuus oli kotoutumisajan päätyttyä osoittautunut riittämättömäksi, mikä oli edelleen vaikuttanut työntekijän mahdollisuuksiin toteuttaa perustehtävää.

”Ja se tuo minun mielestäni myös näkyväksi sitä, että jos maahanmuuttajia oli aiemmin, yhdellä ohjaajalla saattoi olla yksi, kaksi, niin nyt ne onkin kaikki sitten meillä, ja näitä onkin aika paljon näitä ihmisiä. Ne monesti tulee, että se kotiutumisaika on päättynyt ehkä noin puoli vuotta sitten. Että siinä ajassa sitten

tulee, että ne asiat on saattanut mennä jo vähän solmuun. Monesti saattaa olla, että Kela -tuet on hakematta, laskut maksamatta, perintään on mennyt, asumiseen liittyviä ongelmia on aika paljon, että niinku se vuokranantajien kanssa se vuorovaikutus saattaa olla aika haastavaa.” (aikuistiimi)

Haastatellut työntekijät olivat kokeneet pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden avun ja tuen tarpeiden eroavan jossain määrin muiden asiakasryhmien tarpeista ja perheillä oli todettu olevan pääsääntöisesti useita samanaikaisia avun tarpeita. Perheiden elämäntilanteet olivat saattaneet olla haastavia ja myös aikuisten kohdalla oli esiintynyt erityistarpeisuutta. Erityisen tuen tarpeiden nähtiin johtuvan toisaalta puutteelliseksi koetuista kotouttamistoimenpiteistä, vaillinaisesta tai kokonaan puuttuvasta suomen kielen taidosta, turvapaikka- tai pakolaisasemaan liittyvistä asiointitarpeista, palvelujärjestelmän tuntemisen heikkoudesta, mahdollisesti tunnistamattomista terveyteen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvistä pulmista, tai joillain muilla tavoin haastavista elämäntilanteista. Vuoden 2015 jälkeen Suomeen tulleet pakolais- ja turvapaikkataustaiset perheet olivat lähtöisin maista, joissa vanhempien oli ollut mahdollista elää ja hankkia toimeentulo luku- ja kirjoitustaidottomina. Näissä tapauksissa jo asiakkaiden lähtökohtaiset valmiudet toimia suomalaisessa yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä ovat muita asiakasryhmiä heikompia. Tästä syystä pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden vanhempien oli arvioitu tarvitsevan apua ja tukea asioinneissa, jotka asiakkaat pääsääntöisesti kykenevät hoitamaan itsenäisesti. Tämä oli myös aiheuttanut eriasteista pohdintaa lapsiperhepalveluiden työntekijöiden keskuudessa oman työn tekemisen luonteesta ja omasta roolista.

”Ei ole minun palvelutarpeen arvio -varastosta, että kysyisin, että osaako huoltaja lukea ja kirjoittaa, koska meillä kantaväestö osaa.” (perhesosiaalityö)

”Näitä äidin kognitiivisia kykyjä mietittiin kyllä, mutta jos ajatellaan, että perhe oli elänyt vuoristossa ja auringon mukaan elänyt..että ei osaa ehkä kuvitellakaan, kuinka yksinkertaisista oloista he ovat ehkä tulleet.” (perhesosiaalityö)

”Jos se olisi ideaali tämä ketju, kun perhe tulee meille, vanhemmalla olisi olemassa jo ne kontaktit ja voitaisiin puhua vain niiden lasten tarpeista. Mutta nythän me lähdetään miettimään, mikä on vanhemman tarve ja vasta sitten lapsia.” (lastensuojelu)

Kielitaitoon liittyvien haasteiden lisäksi työntekijät olivat todenneet tietoyhteiskunnan asettavan asiakkaille haasteita etuuksien ja palveluiden hakemisessa sekä myös niiden saamisessa. Suomalaisessa tietoyhteiskunnassa palveluprosessit ovat pitkälti sähköistyneet, mikä koskee yhtä lailla etuusjärjestelmää, rahaliikennettä kuin terveydenhoitoa ja koulujärjestelmää. Koronapandemian aikana etäyhteyksien kautta toteutettujen julkisten palveluiden määrä oli lisääntynyt entisestään. Myös aiemmissa tutkimuksissa ja selvityksissä on tunnistettu maahanmuuttajilla, ja erityisesti pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla olevan nyt tehdyn tutkimuksen kanssa samanlaisia

erityistarpeita, joiden huomioiminen on tärkeää suunniteltaessa asiakkaille palveluita (Ekholm & Katisko 2012, 41–42; Hirschovits-Gerz 2022, 171–172; Sue ym. 2016, 67; Turtiainen ym. 2018, 356).

5.2 Kulttuuritekijät ja perhesuhteet

Monikulttuuristen asiakkaiden käsitykset perheestä, kulttuurisista normeista ja käyttäytymistavoista sekä sukupuoli- ja sukupolvirooleista voivat poiketa siitä, mihin perhepalveluissa ja lastensuojelussa on totuttu. Pakolais- ja turvapaikanhakijaperheiden kanssa työskenneltäessä on työntekijän siksi tärkeää olla riittävässä määrin tietoinen omasta kulttuuritaustastaan. On tiedostettava, että työskentelyn lähtökohdat pohjautuvat länsimaisiin arvoihin ja maailmankuvaan sekä näistä johdettuihin käsityksiin ihmisten käyttäytymisestä ja käsityksiin normaalista ja epänormaalista. (Sue ym. 2016, 62–64.) Tämän tutkimuksen haastatteluissa painottuivatkin juuri kulttuuriin ja perhesuhteisiin liittyvät teemat, joihin kytkettiin myös sukupuoleen ja sukupolviasemaan sekä kasvatukseen liittyviä tekijöitä.

Monessa Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolisissa maissa yhteisön merkitys on vahva. Yhteisö saattaa määrittää identiteettiä ja ohjata yhteisönormien sekä häpeän säätelyn kautta yksilöiden käyttäytymistä ja sen rajoittamista. (Sue ym. 2016, 219–220.) Samansuuntaisesti Anis (2008, 15) on selvittänyt sitä, miten humanitaarisen maahanmuuton lähtömaista tulleet mieltävät lapsen tai vanhemman lähtökohtaisesti yhteisölliseksi osaksi sukua ja perhettä, ei tunnustuksellisesti omia oikeuksia omaavaksi yksilöksi. Uudemmissa tutkimuksissa on edelleen havainnollistettu, miten transnationaaleissa perhesuhteissa elävien lasten hyvinvointi linkittyy monipolvisiin ja ylijärjestyksiin suku- sekä perhesuhteisiin, joissa perheiden lisäksi sosiaalisiin suhteisiin vaikuttavina kategorioina toimivat lisäksi etnisyys, sukupolvi, sukupuoli sekä luokka-asetat (Phoenix 2019, 170–171). Samaan tapaan tässä tutkimuksessa haastatellut perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät olivat huomioineet pakolais- ja turvapaikkahakijaperheitä kohdattaessa perheen, suvun ja oman yhteisön merkityksen korostuneen. Paikallinen sekä transnationaali lähipiiri ja yhteisö olivat usein nousseet yhteiskunnan tarjoamaa virallista apua vahvempaan asemaan, minkä voitiin toisaalta katsoa heikentävän työntekijöiden toimintamahdollisuuksia.

”Että kulttuurista tuli se, että viranomaisen puuttuminen perheen asioihin on heillä ennenkuulumatonta, että se kulttuuriero, että sieltä mistä hän on tullut, että siellä se perhe on niin vahva yksikkö, että sitä ei murreta. Ja nyt täällä me mennään lastensuojelun työntekijöinä puuttumaan perheisiin.” (lastensuojelu)

Perheiden erilaiset käytösmallit, valta-asetelmat ja niiden merkitykset eri perheenjäsenille olivatkin aiheuttaneet runsaasti pohdintaa perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa. Työntekijän toimintamahdollisuuksien kannalta oli ollut tärkeää pyrkiä aktiivisesti huomioimaan myös vanhemman, lasten sekä työntekijöiden sukupuolet ja niiden merkitykset työskentelylle. Työntekijät olivat lisäksi käyneet paljon eettistä pohdintaa liittyen perheen sisäisiin, enemmistökulttuurista poikkeaviin kasvatuskäytäntöihin, vastuisiin kotitöistä sekä sukupuoli- ja sukupuolviasemiin. Eettistä pohdintaa oli aikaansaanut etenkin se, miten eri sukupuolten ja sukupolvien tarpeita sekä oikeuksia perheissä tunnustetaan ja toteutetaan.

”Ja sitten kun siihen liittyy vielä kulttuuri. Se oli äärimmäisen hienovaraista. Että miten pystyy toimimaan molempia vanhempia kunnioittaen, silleen että se mies saa säilyttää kasvonsa.” (lastensuojelu)

Sukupuoleen liittyvät tekijät olivat saattaneet määrittää vahvasti perheenjäsenten asemaa ja perheiden sisäistä dynamiikkaa, ja vaikuttaa myös merkittävästi vanhemmuustyöskentelyyn. Tutkijat ovat todenneet sukupuoliaseman kiinnittävän usein maahanmuuttajat edelleen vahvasti merkityssisällöiltään oman lähtömaan normeihin, sääntöihin ja tapoihin, joita sovelletaan oman yhteisön sisällä myös uudessa asuinmaassa (Hiitola & Vuori 2018, 333). Vanhempien ja nuorempien sukupolvien välillä erimielisyyttä ja ristiriitoja saattavat synnyttää sukupuolittuneet kasvatuskäytännöt, sekä se, että lapset omaksuvat nopeammin uuden asuinmaan kulttuuriset normit ja tavat (Peltola 2014, 275). Tässä haastatellut työntekijät olivatkin käyneet pohdintaa siitä, miten huomioida perheen sisäisiä sukupolvi- ja sukupuolirooleja ja miten työstää niiden muutostarpeita.

”Jollakin tavalla siellä se poika oli niinku perheen pää. Siinä oli perheen pojalla suuria haasteita asettautua siihen niinku äidin, että tavallaan, että äiti on siinä se, kuka päätti.” (lastensuojelu)

”Tietyt yhteydenotot koskee myös sitä, että tytöt tulee murrosikään ja siinä kohtaa on tämä suomalainen kasvatusympäristö ja ristiriita ehkä sitten siihen muuhunkin kulttuuriin ja sitten sitä ristiriitaa käydään läpi.” (perhesosiaalityö)

Myös työntekijöiden ja tulkkien sukupuolella oli koettu olevan merkitystä työskentelyssä. Parantaakseen toimintamahdollisuuksiaan työntekijät olivat sopeuttaneet työskentelytapoja vastaamaan asiakkaiden toiveita, sekä asiakas- ja tilannekohtaisia tarpeita. Naistyöntekijän oli joissain tilanteissa saattanut olla vaikeampaa saavuttaa miespuolisen asiakkaan luottamusta yhteistyön aikaansaamiseksi, miestyöntekijän ja naisasiakkaan keskinäinen työskentely ei välttämättä ollut asiakkaiden normilähtökohdilta soveliaista. Etenkin tilanteen arkaluontoisuutta arvioitaessa oli saatettu tehdä erityisharkintaa tulkin sukupuolen ja kotipaikkakunnan suhteen. Tärkeäksi työsken-

telyssä koettiin juuri yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen syntyminen, mikä erilaisten kulttuuri- ja kokemustaustojen johdosta oli saattanut edellyttää tiiviimpää ja pitkäkestoisempaa työskentelyä. Samoja huomioita on tullut esiin muun muassa Ekholmin ja Katiskon (2012, 38) tutkimuksessa, jossa haastateltiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Heidän tutkimuksessaan haastattelemat sosiaalityöntekijät kertoivat tiedostavansa monien käsitteiden ja palvelujärjestelmän olevan maahanmuuttajataustaisille asiakkaille vieraita, josta syystä he olivat varanneet perheiden käynneille jopa kaksin tai kolminkertaisesti aikaa.

”Ja sitten siihen vielä tulee nainen. Varmaan jäätä mursin isän kanssa, istuttiin kahvilla, oli monia tapaamisia, että olisiko se onnistunut, jos en olisi ollut mies. Ja sitten taas monissa perheissä, missä on yksinhuoltajanainen, en voinut mennä yksin tapaamaan sinne kotiin sitä äitiä. Jaettiin kollegan kanssa, että tulín sitten mukaan kotiin tapaamaan niitä lapsia.” (lastensuojelu)

”Omasta maasta tuli nimenomaan, että hän ei voinut luottaa poliisiin ja sosiaaliviranomaisiin, niin ensimmäinen vuosi heillä oli kaikki hyvin. Meillä on kaikki hyvin, tällaista ei tapahdu enää, se oli sitä. Ja silti koko ajan tulee lastensuojeluilmoituksia, koululta vapaa-ajalta ja muualta.” (perhesosiaalityö)

Haastatteluihin osallistuneet sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat tai perhetyöntekijät eivät olleet saaneet perusopintojen tai täydennyskoulutuksen kautta tietoa monikulttuurisuusteemoista, minkä voidaan katsoa heikentävän työntekijöiden sisäistä toimintakykyä. Yksi haastateltavista kertoi pyrkineensä toimimaan kaikkien asiakkaiden kanssa samalla tavalla samaan aikaan, kun pääosa haastatelluista oli pyrkinyt vastaamaan esiin nousseisiin tarpeisiin kohtaamisen ja työskentelytapojen sopeuttamisella. Vuorovaikutuksessa tärkeäksi koettiin ennen kaikkea herkkä ja kunnioittava asenne sekä kiinnostus eri kulttuuritaustoista tulevia asiakkaita kohtaan. Yhteistyön kannalta oli koettu merkitykselliseksi pyrkiä aikaansaamaan yhteistä tilaa ja ymmärrystä sekä myös lisätä asiakaskohtaista kulttuuritietoa. Van Raemdonck ym. (2022, 573) tutkimuksen mukaan työntekijöiden sisäisiä toimintamahdollisuuksia vahvistavat etenkin kohtaamisessa osoitettu avoimuus ja kunnioittavuus sekä kyky ja halu huomioda kulttuurisia tekijöitä keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Sisäisiä toimintamahdollisuuksia vahvistaa myös työntekijöiden tietoisuus omista referenssikehyksistä ja sosiaalisista järjestyksistä (*social graces*), jolloin tehdään näkyväksi oman taustan mahdolliset vaikutukset asiakassuhteeseen ja omiin reflektioihin (Burnham 2012, 143).

Haastateltujen työntekijöiden mukaan kulttuuritietämys kerääntyy usein työkokemuksen myötä lisäten samalla työntekijän sisäistä toimintakykyä. Samaan aikaan puutteet tietotaidossa olivat kuitenkin saattaneet johtaa väärintulkintoihin ja hidastaa näin sekä työntekijöiden toimintamahdollisuuksia että asiakkaiden avunsaantia. Sue ym. (2016, 219) ovat todenneet, että mikäli arvo- ja käsitysmaailman moninaisuudelle

ei olla riittävän avoimia, voi asiakastilanteissa syntyä väärinymmärryksiä ja -tulkin-toja, jotka hidastavat tai kokonaan estävät yhteistyön.

”Ajattelin muutenkin, onko herkkyys oikea sana, mutta sellainen herkkyys, kunnioitus ja arvostus asiakkaiden tilanteille, olipa ne sitten mistä tahansa. Ja että se vaatii vielä enemmän pysähtymistä heidän asiakkuuksien äärellä, se on niin moninainen ja monimuotoinen, että se ei ole niin simppeleä” (lastensuojelu)

”Ymmärrän, etten ymmärrä mitään sellaisista nyansseista tai syvemmästä kulttuuriymmärryksestä- ja osaamisesta, mihin he kuuluvat siellä yhteiskunnassa ja miten minä ajattelen, että se voisi vaikuttaa siihen nykytilanteeseen.” (perhesosiaalityö)

Työntekijöistä useampi esitti toiveen saada lisätietoa kulttuurisista asioista, jotka on hyvä huomioda pakolais- ja turvapaikkataustaisten lapsiperheiden kanssa työskennellessä. Lisätietoa kaivattiin myös pakolais- ja turvapaikanhakijoiden erityistarpeisiin liittyvästä palvelujärjestelmästä. Haastatellut painottivat kulttuuritietouden vahvistamisen tärkeyttä juurisyiden selvittämiseksi, asiakkaan tilanteen sekä käyttäytymisen ymmärtämiseksi sekä edelleen oikeanlaisten toimenpiteiden soveltamiseksi. Kulttuuritietoa lisäämällä olisi mahdollista vahvistaa sekä perhesosiaalityön että lastensuojelun sisäisiä, mutta myös koko organisaation ulkoisia toimintamahdollisuuksia toteuttaa ja tukea muutostyötä. Kulttuurisen tiedon lisäämisen on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan tärkeää ymmärryksen lisäämiseksi ja oikeanlaisen avun tarjoamiseksi monikulttuurisille asiakkaille (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172; Sue ym. 2016, 73).

”Olisi kyllä kiva kuulla kasvatuseriaa, lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä tekijöistä, joista ajatellaan eri lailla.” (lastensuojelu)

Mikäli työntekijällä ei ollut käytössä aiempaa kokemusta tietystä kulttuurisesta teemasta tai ilmiöstä, oli kulttuuristen asioiden ymmärtämiseksi saatettu tehdä taustatyötä. Tietoa kulttuuriin liittyvissä asioissa etsittiin pääsääntöisesti itse, mutta tiedonhankinnassa oli hyödynnetty myös verkostoja. Esimiehen rooli jäi vähäisemmäksi, joskin työntekijät kokivat pystyvänsä kääntymään tarvittaessa esimiehen puoleen tukeutukseen esimiehen muutoin vahvaan ammatilliseen osaamiseen ja analyttiseen arviointikykyyn. Tiedon hankintaan ja taustatyön tekemiseen oli varattava aikaa, mikä ei aina arjen kiireisissä aikatauluissa ollut ollut riittävässä määrin mahdollista. Kahden työntekijän mukaan omassa tiimissä oli hyödynnetty tiimikohtaisesti kerättyjä tietoja kulttuurisista ilmiöistä tai maahanmuuttaja-asiakkaille suunnatusta palveluverkostosta. Tiedon hankinnan kautta pyrittiin siten lisäämään työntekijöiden sisäisiä toimintakykyjä, joita kuitenkin organisaation resurssit samaan aikaan rajoittivat.

”Ja kun olen kasvanut Suomessa, minulla ei ole ymmärrystä, että minun on pitänyt lukea ja opiskella paljon enemmän, että olen ymmärtänyt mistä on

kysymys. Keisseissä pitää käyttää paljon enemmän aikaa niihin taustatietoihin, jotta edes ymmärtää, mistä on kysymys.” (perhesosiaalityö)

”Mitä minä ajattelen normaalista ja mikä on heille normaalia.” (perhesosiaalityö)

Työskennellessään pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden kanssa perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät olivat todenneet tarpeen arvioida aktiivisesti nykyisiä työn tekemisen tapoja ja tarpeisiin vastaamisen keinovalikoimaa. Tätä tehdessään työntekijät olivat peilanneet enemmistökulttuurin käytäntöjä suhteessa maahan muuttaneiden toimintatapoihin sekä myös perhe- ja vanhemmuuskäsityksiin. Sosiaalityön keskeisenä tehtävänä on käydä yhteistä ja yksilökohtaista keskustelua hyväksyttävän käytöksen rajoista, joskin tätä tehdessä on kuitenkin tärkeää välttää maahanmuuttajakategorisointiin pohjaavia ja yhteistyötä estäviä erontekoja, luokitteluja ja stereotyyppioita (Turtiainen & Hiitola 2019, 1062–1063). Anis (2008, 15) on selvittänyt väitöskirjassaan sitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on ollut tarve käydä vastaavanlaista arvokeskustelua, jolloin he ovat arvottaneet yhteiskunnassa sallittavan erilaisuuden astetta suhteessa sosiaalityön puuttumiskynnyksen ylittymiseen.

Työskentely ei ole niin suoraviivaista. Tosi paljon joutuu käymään rajanvetoa, just vaikka kulttuurillisista kasvatusten menetelmistä, mitkä on heidän kulttuurissa ihan ok. Eli rajanvetoa vaikka siitä.” (lastensuojelu)

Työntekijöillä oli pidempään Suomessa asuneiden vanhempien kanssa pääsääntöisesti jaettu ymmärrys vanhemmuuden lähtökohdista, kun taas pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisissa asiakkuuksissa oli esiintynyt tarve selvittää asiakkaille tarkemmin vanhemmuuden vastuita, velvollisuuksia ja kasvatuskäytäntöjä. Yhteisen viitekehyksen puuttuminen oli siten lähtökohtaisesti hidastanut työntekoa ja heikentänyt työntekijöiden toimintamahdollisuuksia. Työntekijät olivat myös arvioineet vanhempien kykyä täyttää velvollisuuksiaan suhteessa suomalaisen lainsäädännön sekä yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin. Joissain tapauksissa työntekijät olivat kokeneet kantaneensa osan vanhempien vastuista varmistessaan viranomaisasiointeja sekä lapsen koulunkäyntiin ja terveydenhuoltoon liittyviä tehtäviä. Myös Ekholm ja Katisko (2012, 33–38) ovat todentaneet sosiaalityöntekijöiden kokevan työssään rooliristiriitoja eri kulttuuritaustasta nousevien perhekäsitysten, vanhempien ja lasten tarpeiden ja velvollisuuksien sekä kasvatuskäytäntöjen arvottamisessa. Kohdattaessa rooliristiriitoja ja epävarmuutta työn toteuttamisen tavoista, työntekijät olivat kokeneet etenkin työparityöskentelyn omia toimintamahdollisuuksiaan vahvistavaksi. Työparin kanssa oli mahdollisuus reflektoida koettuja arvo- ja rooliristiriitoja sekä jakaa myös eettistä kuormaa.

”Että jotenkin minä ajattelen vaikka, että en minä ole koskaan aiemmin ollut sellaisessa tilanteessa, jossa minä olen ollut useamman maahanmuuttajaperheen

kanssa. Nyt me tehtiin yhden perheen kanssa vaikka, että me ihan käännettiin ihan sitä lastenhuoltolain ensimmäistä vai toista pykälää ihan, missä on huoltajan oikeudet ja velvollisuudet. Perheen kanssa ihan vakavasti keskustellaan siitä, että jos teillä on toistuvasti tilanne, että teillä ei ole ruokaa tai häätö tulossa.” (lastensuojelu)

”Se että missä se on se lapsi omalla tieto- ja kielitaidollaan ja jos vanhempi ei pysty hoitamaan edes omia asioitaan. Jos puhutaan, että vanhemman pitäisi vuorokausirytmillä asettaa kohdilleen, asettaa rajoja kotiintuloajoissa, läksyjenteossa ja muussa. Millä auktoriteetilla vanhempi pelaa. Lapsi voi kertoa koulusta kaiken, ettei sinne tarvitse mennä ja voikin jäädä koulusta kotiin. Tällöisen asian äärellä ollaan, vanhempi ei pysty tarkistamaan sitä..” (lastensuojelu)

Pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelyssä työntekijän sisäistä toimintakykyä vahvistavaksi oli todettu oman kulttuurisen referenssi- ja viitekehyksen sekä omien lähestymistapojen lähempi tarkastelu, tiedon lisääminen ja kertyminen, verkostojen hyödyntäminen, kulttuurisensitiivinen lähestymistapa, sekä sovellettujen toimintatapojen räätälöinti vastaamaan kunkin asiakasperheen yksilöllisiä tarpeita. Työskentelyssä on tärkeää pyrkiä huomioimaan kulttuuritaustaan pohjautuvat erilaiset näkemykset perhekäsityksissä ja -rakenteissa sekä perheenjäsenten ja sukupuolten- ja sukupolvien erilaisissa asemassa ja rooleissa, joita myös Sue ym. (2016, 269) sekä Wallimann (2014, 18–20) ovat omassa tutkimuksessaan korostaneet. Tutkijoiden mukaan sukupuoli- ja perheasemakysymyksiä tulisi kaikkiaan selkeämmin tiedostaa yhteiskunnassa ja ammattilaisten keskuudessa, jolloin ne tulisi myös vahvemmin kytkeä osaksi kotouttamispolitiikkaa (Vuori 2012, 260–262).

Perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät selvittivät turvapaikka- ja pakolaistaustaan pohjautuvan taustatyön tekemiseen ja kulttuuristen esteiden ja luottamuksen synnyttämiseen tarvittavan aikaa, jota heillä ei ole organisaation tarjoamien resurssien puitteissa riittävässä määrin käytössä. Askeland ja Strauss (2014, 245) ovat osaltaan selventäneet pohjoismaisen sosiaalityön dilemmaa, jossa sosiaalityöntekijöiden tulisi toteuttaa luottamuksen rakentumisen kautta mahdollistuvaa muutostyötä ja samaan aikaan vastata markkinatalousperiaatteisiin nojaaviin organisaatioiden tehokkuus- ja tulostavoitteisiin, jossa ajansäästö on osaltaan keskiössä. Tämä tutkimus nosti juuri ajallisen niukkuuden keskeiseksi lapsiperhepalveluiden työntekijöiden omakohtaisia toimintamahdollisuuksia heikentäväksi ulkoiseksi tekijäksi.

5.3 Kotoutuminen

Kulttuurin ja perhesuhteiden lisäksi työntekijöiden puheissa toistuivat kotoutumiseen sekä kotouttamistoimenpiteisiin liittyvät teemat. Perhesosiaalityöhön ja lastensuojeluun arvioitiin tällä hetkellä ohjautuvan perheitä, joilla on edelleen tarvetta saada

tukea myös kotoutumiseen. Erityisesti korostui vanhempien kotoutumisasteen merkitys. Haastatellut pohtivatkin kotoutumisen olevan prosessi, jossa tarvitaan tukea pidemmällä aikavälillä, ja että osalle asiakkaista lakisääteisen, kolmen vuoden kotoutumisajan oli todettu olleen riittämätön. Myös aiemmin on tunnustettu kotoutumiseen tarvittavan pitkällä aikavälillä yksilön tarpeita huomioivaa kokonaisvaltaista tukea, mikä ei käytännössä nykyisin riittävästi toteudu (Morrice 2007, 157–159; Vuori 2012, 262).

Pakolais- ja turvapaikanhakijataustaiset perheet olivat tulleet usein yhteiskunnista, jotka saattavat erota merkittävästi suomalaisesta järjestelmästä, ja tällöin etenkin luku- ja kirjoitustaidottoman henkilön kokonaisvaltainen oppiminen vie aikaa. Lisäksi kuormittava henkilökohtainen tilanne oli saattanut toimia esteenä kotoutumisajalla tarjotun tiedon vastaanottamiselle, etenkin mikäli oikeanlaisia ja riittäviä sosiaali- ja terveydenhuollon tukipalveluita ei ole ollut saatavilla (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172). Useamman työntekijän vastauksista kävikin ilmi se, perheiden siirtyessä kotoutumisajan päättymisen jälkeen perhesosiaalityön tai lastensuojelun asiakkuuteen, oli perheillä arvioitu olevan edelleen myös vahvaa tarvetta kotoutumisen tuelle. Samaan aikaan työntekijät olivat kokeneet haasteita kotouttamistoimien toteuttamisessa liittyen omaan osaamiseensa, organisaation sisäisiin asiakkuusprosesseihin ja velvoitteisiin, palvelujärjestelmän toimimiseen sekä resurssien riittävyyteen. Työntekijöiden arvion mukaan paine kotouttamispalveluiden jatkamisesta oli siirtynyt organisaation sisällä osin lapsiperhepalveluihin, mikä oli heikentänyt heidän toimintamahdollisuuksiaan toteuttaa perustehtävää nykyisten käytäntöjen, palveluiden sekä lakisääteisten aikarajojen puitteissa. Kotoutumisen osalta työntekijöiden toimintamahdollisuuksia olivat rajoittaneet sekä sisäiset että ulkoiset esteet.

Haastateltavat arvioivatkin tietotaitonsa kotouttamisasiossa riittämättömiksi. Vain harvalla haastateltavista oli sisäistä toimintakykyä vahvistavaa, aiempaa työkokemusta pakolais- tai turvapaikanhakijataustaisten asiakkaiden keskuudessa, eikä maahanmuuttajaerityistä koulutusta ollut juuri ollut opinnoissa tai työpaikalla. Maahanmuuttajaperheillä oli ollut muun muassa heidän asemaansa liittyviä oleskelulupakohtaisia ohjaustarpeita, jotka edellyttäisivät työntekijältä lupaprosessien ja käytäntöjen parempaa tuntemista. Päätösten tueksi oli tästä syystä jouduttu etsimään tietoa eri lähteistä. Haastavissa ja poikkeavissa asiakastilanteissa on tilannekohtaisen asiantuntijuuden rakentumisen todennut tärkeäksi aiemmin myös Uusitalo (2019; 114–119) omassa tutkimuksessaan.

”Maahanmuuttajien työntekijät tietävät huomattavasti enemmän prosesseista ja muuta. Osaavat kertoa, että jos vaikka lähteekin tosi pitkäksi aikaa kotimaahan ja tarvitseeko epäillä sitä, että mitä siellä tapahtuu ja tuleeko ja kelle pitää ja missä tilanteissa pitää ilmoittaa virkamiehelle, että olla hereillä.” (perhesosiaalityö)

”Ehkä heidän kanssaan joudun käyttämään vielä enemmän sitä, että en tiedä, että selvitän ja palaan seuraavalla kerralla asiaan.” (perhesosiaalityö)

Toisaalta työntekijät kertoivat joutuneensa käymään myös aiempaa useammin pohdintoja ammatillisesta roolistaan. Pakolais- ja turvapaikkataustaisilla asiakasperheillä on kotoutumisen alkuvuosina usein tarve taloudelliselle tuelle, jonka hakeminen etenkin muutoskohdissa edellyttää kykyä toimia palvelujärjestelmässä. Työntekijät pohtivatkin viranomaisjärjestelmän ja erityistapausten tuntemisen olevan haastavaa myös jo pidempään maassa asuneelle. Pohdinnoissa oli edelleen arvioitu asiakkaiden itsenäistä toimintakykyä ja suhteutettu tätä vanhempien luku- ja kirjoitustaitoon, suomen kielen tasoon sekä muihin lähtökohtaisiin valmiuksiin. Rajanvetopohdinnoissa oli myös punnittu sitä, missä määrin asiakasta on mahdollista vastuuttaa itsenäiseen toimijuuteen, missä tilanteissa asiakas tosiasiallisesti tarvitsee ammattilaisen apua, ja missä kohtaa apu toisaalta muuttuu puolesta tekemiseksi estäen itsenäisen toimintakyvyn vahvistumista. Samoja huomioita ovat nostaneet esiin Hirschovits-Gerz ym. (2022, 171), jotka ovat aiemmassa tutkimuksessaan todentaneet pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden vanhempien kotoutumisen, suomen kielen ja oman toimijuuden vahvistumisen myötä tarve kotouttamistoimille lapsiperhepalveluissa pienenee, ja samalla lisääntyvät työntekijöiden sisäiset toimintamahdollisuudet muun muassa yhteisen kielen ja yhteisten merkityssisältöjen kautta.

”Ollaanko me sitten niitä postien avaajia. Asiat on monesti tosi konkreettisia, että nyt tämä lasku pitää maksaa. Niin kyllä se vaikuttaa...että joutuu koko ajan tekemään sitä rajausta siinä että, minkä verran minä voin tehdä puolesta. Monesti kantasuomalaisten tai kieltä osaavien kanssa se rajausta on monesti tosi helppo, että mitä tekee puolesta. Että eihän he tahallaan sitä tee, mutta he eivät vaan ymmärrä sitä, että Kela edellyttää sitten sitä, että kirjalliset selvitykset pitää sitten antaa, ja eihän he oikein niitä sitten itse pysty tekemään.” (aikuistiimi)

Lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat kuitenkin kohdanneet myös organisaatio- ja palvelujärjestelmäkohtaista toimimattomuutta, esteitä ja myös osin palveluaukkoja. Näiden ulkoisten tekijöiden oli katsottu edelleen heikentävän sekä asiakkaiden että työntekijöiden toimintamahdollisuuksia. Ulkoiset tekijät olivat vaikuttaneet sekä asiakkaiden tilanteisiin että työn tekemiseen, mahdollisuuksiin tehdä valintoja ja mahdollisuuksiin ohjata asiakkaita riittäviin ja soveltuviin palveluihin. Lapsiperhepalveluiden työntekijöiden näkemyksen mukaan pakolais- ja turvapaikkataustaisista asiakasperheistä ja heidän tilanteistaan on usein olemassa jo entuudestaan tietoa ja näkemystä, joka ei siirry nykyisellään riittävästi organisaation sisällä. Toisaalta perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa oli myös huomaitu, ettei lasten kohdalla ollut näkyvissä kirjauksia siitä, millaista apua ja tukea lapset olivat kotoutumisajalla aiemmin organisaation sisällä saaneet. Kotouttamisajalla tehty sosiaalityö oli näyttäytynyt kirjausten pohjalta pitkälti aikuiskeskeiseltä. Tämä seikka kuvastaa osaltaan sitä, miten

pohjoismaisen kotouttamispolitiikan keskiössä on ollut ja on edelleen maahan muuttaneiden aikuisten työmarkkinoiden kautta tapahtuva integrointi (Katisko 2011, 31).

Työntekijöiden arvioiden mukaan osalla asiakasperheistä olisi ollut tarpeellista edelleen jatkaa kotoutumisaikaa ja siten asiakkuutta kotouttamispalveluissa. Tämän pohdittiin myös olevan asiakkaiden edun mukaista, koska kotoutumispalveluiden työntekijöillä arvioitiin olevan sekä riittävämmät ajalliset mahdollisuudet että tarvittavaa erityisosaamista ja soveltuvia palveluita tukemaan asiakasperheiden tilanteita. Kotoutumisajalla on mahdollista saada palveluita, joita ei lapsiperhesosiaalityön palveluvalikoimassa ole. Haastatteluissa työntekijät pohtivat myös yleisesti palvelujärjestelmässä vuoden 2015 jälkeen tehtyjä, avun saamista edistäviä sopeutuksia suhteessa oman organisaation sopeutuksiin niin palveluiden keston kuin sisältöjen suhteen. Riittävien sopeutusten katsottiin olevan tärkeitä tukemaan kotoutuvan asiakkaan tilannetta, sekä helpottavan asiakkaiden palveluun pääsyä ja avun saantia.

”Tuntuu, että kun se kotoutumisaika loppuu, että sitten ei ole oikein enää mitään palveluita.” (lastensuojelu)

Tuolla kotouttamispalveluissahan oli ollut sellainen mahdollisuus, että he olivat vaikka tulkin tilannut, ja tulkki oli mennyt sairaalan lähelle. Että meilläähän ei tällaista palvelua ole. Ja että on ollut jotain tapauksia, että on jouduttu miettimään, että meillä ei varsinaisesti sosiaalisen kuntoutuksen palvelua.” (aikuistiimi)

”TE-toimistollahan on mahdollisuus sitten vielä jatkaa sitä kotoutumisaikaa tai nyt sen kuntakokeilun kautta siihen viiteen vuoteen. Minulla on lisäksi asiakkaina sellaisia, joilla on Kelassa ihan nämä omat asiakkuusvastaavat.” (aikuistiimi)

Muualla palvelujärjestelmässä tehtyjä sopeutuksia peilattiin osaltaan myös suhteessa omaan organisaatioon ja siihen, olivatko omassa organisaatiossa tehdyt sopeutukset olleet riittäviä. Etenkin luku- ja kirjoitustaidottomien asiakkaiden arvioitiin tarvitsevan pidempää kotoutumisaikaa myös sosiaalipalveluissa. Mikäli pakolais- tai turvapaikkataustainen asiakas ei tule riittävässä määrin autetuksi muualla palvelujärjestelmässä ja hänen kotoutumisensa on edelleen vaillinaista kotoutumisajan päätyttyä, kasvaa tarve perhesosiaalityön ja lastensuojelun palveluille ja tuelle. Tällöin olisi tärkeää varmistaa, että lapsiperhepalveluiden työntekijöillä on riittävästi sisäistä toimintakykyä, jotta pystytään tukemaan kotouttamista tarvittavan osaamisen kautta. Myös ulkoisten toimintamahdollisuuksien tulisi tukea tätä ja työ tulisi siksi olla resursoitu tavalla, joka mahdollistaa kotoutumisen tukemista organisaation sääntöjen ja käytäntöjen sitä estämättä. Nykyisellään työntekijöitä ohjataan pitämään asiakkuuden kestot rajattuina, millä kapeutetaan samaan aikaan mahdollisuuksia synnyttää pidempiaikaisia ja luottamuksellisia asiakassuhteita.

Asiakkaat on ajatellut, että se työskentely on sitä, että tavataan kerran-kaksi kertaa viikossa ja hoidetaan kaikki asiat. On työntekijöillekin hankala tilanne työntekijälle, kun tietää, että me ei pystytä siihen.” (lastensuojelu)

”Pyrkimyshän olisi se, että ne asiakkuudet olisi aika lyhytaikaista. Kyllä siinä pitää sitten aika sellaista ikävää rajausta ehkä tehdä. Että monesti ne ihmiset toivoo, että jatkettaisiin. Mutta sitten on tietty myös asiakkaan kokemus siitä, että hän jää yksin eikä hän saa apua, että kyllähän siinä tulee sitten sellaista eettistä ristiriitaa.” (aikuistiimi)

Tämän tutkimuksen mukaan työskentelyä pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden kanssa oli tehty asiakkaiden tarpeiden, työntekijöiden osaamisen sekä organisaatiokohtaisten rajoitteiden ristipaineessa. Työlle asetetut lakisääteiset aikarajat ja taloudelliset tavoitteet olivat heikentäneet työntekijöiden kykyä toteuttaa työtä omien arvojen ja ammattietiikan mukaisesti. Haastateltavat olivat kokeneet moraalista ristiriitaa punnitessaan keskenään vanhempien kykyjä, osaamistaan sekä omaa organisatorista ja ammatillista rooliaan, sekä toisaalta organisaation asettamia tavoitteita, käytäntöjä, aikarajoja ja resursseja. Nyt saadut tulokset tukevat näin ollen Maija Mänttären ja van der Kuipin (2015, 48, 58, 65) tutkimustuloksia, joiden mukaan resurssi- niukkuuden johdosta lisääntynyt kontrolli estää sosiaalityöntekijöitä toteuttamasta työtään ammattieettisten periaatteiden mukaan, mikä aiheuttaa heille moraalista stressiä ja heikentää edelleen sisäistä toimintakykyä.

5.4 Kieli ja vuorovaikutus

Sosiaalityössä kieli on keskeinen työväline. Lapsiperhepalveluissa turvapaikka- ja pakolaistaustaisten asiakkaiden kanssa oli asioitu pääosin tulkin avustuksella. Tämän oli katsottu muuttaneen keskinäisen vuorovaikutuksen luonnetta sekä aikaansaaneen useita epävarmuustekijöitä tiedon välittymiseen ja keskinäiseen yhteistyöhön. Yhteisen kielen ja merkitysisältöjen puutteen oli arvioitu heikentäneen työntekijöiden sisäistä toimintakykyä. Tulkkauksen johdosta vuorovaikutus oli muuttunut epäsuoraksi, jolloin työntekijän oma kontrolli oli vähentynyt ja tulkin ammattitaidon sekä -etiikan merkitykset olivat korostuneet. Lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat työssään joutuneet pohtimaan sitä, kääntääkö tulkki kaiken sisällön ja saavatko osapuolet siten kaiken olennaisen tiedon. Työskentelyssä oli myös tunnistettu asiakkaan tulkkeja kohtaan tuntemaa epäluottamusta, jolloin epäily tulkkien jääviydestä ja tietojen salassapidosta oli saattanut toimia esteenä aidolle vuorovaikutukselle. Samansuuntaisia huolenaiheita on osoitettu myös muun muassa Bøn (2015, 564–564) aiemmassa tutkimuksessaan. Turtiaisen ja Hiitolan (2015, 72) mukaan onnistuneeseen tulkkaukseen kuuluu osapuolten ammattitaidon lisäksi myös esteellisyys- ja luottamuksellisuusnäkökulmien sekä sukupuoleen liittyvien tekijöiden huomioiminen.

Yhteisen kielen puute muuttaa myös väistämättä totuttua tapaa toimia. Työntekijöiden mukaan etenkin lastensuojelussa käsiteltävät asiat ovat usein vaikeita, monisyisiä ja komplekseja. Asiat saattavat mahdollisten huostaanottojen osalta olla myös hyvin syvälle perheen yksityisyyteen ulottuvia kysymyksiä, jolloin on tärkeää tulkin käytöllä mahdollistaa se, että perheenjäsenet varmasti ymmärtävät prosessin ja sen varrella tehdyt päätökset. Tulkin tarpeen katsottiin kuitenkin määrittävän pitkälti arkityöskentelyä, koska tulkkia tarvitaan mukaan kaikkeen vuorovaikutukseen. Tulkkien saatavuus oli saattanut vaikeuttaa yhteydenottojen ja tapaamisten toteuttamista sekä venyttää aikatauluja. Tässä tutkimuksessa osoitettiin tulkkaustarpeen kaventavan sekä työntekijöiden vapautta valita että kykyä vastata aikataulutavoitteisiin. Työskentelyn etenemisessä saatettiin olla täysin riippuvaisia tulkeista, heidän saatavuudestaan ja ammattitaidostaan, mikä oli heikentänyt työntekijöiden toimintamahdollisuuksia niin sisäisten kuin ulkoisten tekijöiden osalta. Lopulta tulkin käyttö tilanteissa varmistaa kuitenkin sekä asiakkaiden että työntekijän oikeusturvaa.

”Suurin ero ehkä jotenkin jos minä ajattelen, että se vuorovaikutus on niin haastavaa, kun siinä on se tulkki. Kaikissa maahanmuuttajatapaamisissa on melkein se tulkki. Että ei voi vaan niinku soittaa lyhyesti jotain asiaa, että tee näin tai hoida näin. Sitten ei koskaan voi tietää, miten se tulkki tulkkaa, ne asiat on aika vaikeita, se hidastaa ja..” (aikuistiimi)

”Ja sitten just näissä tulkeissakin aina, että välillä törmää siihen näiden pienempien kieliryhmien kanssa, että perhe ei uskalla kertoa niitä asioita, koska ne pelkää että niiden henkilökohtaiset asiat leviää siihen omaan kieliryhmään. Tai sitten että on miestulkki eikä nainen uskalla kertoa, kun on miestulkki siinä läsnä.” (lastensuojelu)

Pohdintaa työntekijöiden keskuudessa oli edelleen herättänyt kielen käyttöön, tiedonkulkuun sekä palveluiden rakentumiseen ja saantiin liittyvät seikat. Haastattelussa korostui lapsiperhepalveluiden työntekijöiden rooli verkostoissa tiedon välittäjänä ja tiedonkulun varmistajana. Samoin työntekijät olivat olleet varmistamassa sitä, että asiakas saa hänelle kuuluvaa, oikeanlaista tukea ja palvelua. Lapsiperhepalveluiden työntekijät arvioivat, että asiakkaan oman toimijuuden ollessa vaillinaista, on etenkin terveydenhuollon, mutta myös muiden tahojen kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostunut. Anis (2008, 88) on väitöskirjassaan todennut kielellisten erojen yhdessä kulttuurierojen kanssa vaikeuttavat maahanmuuttajien palveluissa asioimista uudessa kotimaassa. Samoin etenkin lastensuojelussa palvelujärjestelmän lisääntynyt pirstaloituminen on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu paitsi asiakkaiden, myös työntekijöiden toimintamahdollisuuksia heikentäväksi tekijäksi (Hirscho-vits-Gerz ym. 2022, 176; Mänttari-van der Kuip 2015, 60). Kielitaidottomalle pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä navigointi on ymmärrettäväsi muita haastavampaa.

”Niin meidän pitää varmistaa, että tämä tieto kulkee sinne. Että se oikeasti kerrotaan se tieto, mikä meillä niistä asiakkaista on ja mitä me ajatellaan, että vaikka se lastenpsykiatria voisi olla avuksi.” (perhesosiaalityö)

”Alettiin selvittää sitä, kun koulu oli sitä mieltä, että meillä pitäisi tulla siihen tunnettyöskentelyyn, ja kerroin, että lähtökohtaisesti lapsella pitää olla oikeus siellä koulussa. Ja sitten psykologintutkimuksiin. Huomattiinkin, että on ollut joku lapsus, ettei ole ollut mahdollisuus näillä luokilla aikoihin, puoleen vuoteen tai yli. Mutta asia korjaantui sitten.” (perhesosiaalityö)

Valtakunnallisesti tehdyn tuoreen tutkimuksen mukaan pakolais- ja turvapaikkataustaisia henkilöiden itsenäistä virasto- ja palveluasioinneissa selviytymistä ja toimijuutta parantavat kulttuurisensitiivinen lähestymistapa sekä selkokieliäsiys niin materiaalien ja lomakkeiden, kuin käytetyn vuorovaikutuksen osalta (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172, 183). Työntekijöiden kokemusten mukaan vuoden 2015 jälkeen on paikallisten palveluverkon toimijoiden keskuudessa tapahtunut osaltaan kehittämistoimia kieleen liittyvien esteiden poistamisessa palveluista tiedottamisen, ajanvarauksen ja tulkkausten osalta.

”Että niillä on vain ihan sellainen asiointiaika, että sinä voit varata sen tulkkausajan ja sitten siinä jo sopia sen seuraavan ajan valmiiksi. Mutta sittenhän Kelalla on hankala, kun se tulkkaus aika pitää varata silleen, että soittaa sinne suomenkieliseen puhelinpalveluun ja kertoo, että hän tarvii tulkkausajan. Että saattaa asiat olla sekaisin sen takia, että ei ole vaan sitä kieltä ja ihan sitä ymmärrystä siitä järjestelmästä.” (aikuistiimi)

Haastatteluissa arvioitiin kuitenkin tarvittavan edelleen kieleen, tulkkaukseen ja viestintään liittyvien vaikutusten tarkempaa tiedostamista sekä lisäsopeutuksia yhtä lailla henkilökohtaisessa auttamissuhteessa kuin organisaatio- kuin palvelujärjestelmätasolla. Riittävien maahanmuuttajakohtaisten sopeutusten kautta arvioitiin voitavan madalta asiakkaiden kohdalla niin palveluun pääsemisen kuin vastaanottamisen mahdollisuuksia. Palveluiden räätälöinti tai sopeuttaminen kielitaidottomille asiakkaille eri viranomaisaloilla vahvistaa asiakkaiden omaa toimijuutta, sekä lisää samalla lapsiperhepalveluiden työntekijöiden toimintamahdollisuuksia omassa työssään.

Tämän tutkimuksen mukaan kielitaidon puute oli usein keskeinen haasteita aiheuttava tekijä perhesosiaalityön tai lastensuojelun asiakkuuteen ohjautuvan pakolais- ja turvapaikkataustaisen asiakkaan elämässä. Osalle asiakkaista kielen oppimisen oli todettu kestävän pitkään, mikä oli edelleen aikaansaanut tarpeen pitkäaikaiselle tai toistuville asiakkuuksille, ja lisännyt näin palvelu- ja tukiriippuvuutta. Puuttuva tai heikko kielitaito toimi esteenä asiakkaiden omatoimisuudelle ja itsenäiselle selviytymiselle, jonka johdosta lapsiperhepalveluiden työntekijän rooli asiakkaan auttamisessa korostui. Asiakkaan kielitaidon vahvistuessa koettiin sekä työskentelymahdollisuuksien että muutostyön helpottuvan. Kielitaidon merkityksellisyys asiakkaan kokonaisvaltaisessa auttamisessa sekä uuteen kotimaahan integroitumisessa on myös aiemmin todennettu (Valtonen 2016, 125–126).

5.5 Terveys- ja mielenterveystekijät

Pakolais- ja turvapaikanhakijaperheiden auttamisessa tulee huomioida riittävästi myös terveydelliset asiat. Pakotetusti maahan muuttaneilla perheillä oli tunnistettu olevan traumaattisia kokemuksia, joiden katsottiin heijastuvan niin perheenjäsenten hyvinvointiin kuin vanhemmuuden mahdollisuuksiin. Työntekijöiden vastauksissa piirtyi kuva asiakkaidensa vaikeista taustoista ja tarpeesta vahvistaa perheenjäsenten psyykkistä vointia. Traumatausta oli saattanut myös suoraan vaikeuttaa työntekijöiden toimintamahdollisuuksia. Asiakkaiden aiemmat vaikeat kokemukset olivat voineet osaltaan heikentää asiakkaan kykyä luottaa viranomaisiin ja ottaa apua vastaan. Toisaalta osa työntekijöistä koki toimineensa työskentelyn aikana terapeuttisessa asemassa vaikeiden kokemusten kuuntelijoina. Euroopan laajuisesti tehdyssä tutkimuksessa on länsimaihin muuttaneilla pakolaisilla havaittu olevan pääväestöä enemmän psyykkisiä oireita ja kuormaa (Bø 2015, 567; Castaneda ym. 2018, 51). Ulkomaalais-taustaisten asukkaiden psyykkistä hyvinvointia laajasti selvittänyt suomalaistutkimus on osoittanut, että Lähi-idästä kotoisin olevista, pakolaistaustaisilla henkilöistä lähes 80 prosentilla, ja muusta kuin Pohjois-Afrikasta tulleista henkilöistä yli 70 prosentilla on todettu olevan taustalla traumaattisia kokemuksia (Castaneda ym. 2015, 15).

”Korostetusti näkyy se traumatausta mikä siinä on sekä niillä vanhemmilla että niillä nuorilla. On keskusteltu niistä kokemuksista matkasta.” (perhesosiaalityö)

”Asiakas tuli sellaisesta maasta, jossa oli sota ja siellä oli väkivaltaa ja todella sotaan liittyviä asioita, mitä tietenkään lapsen, eikä aikuisenkaan tulisi nähdä. Olin huolissani siitä, että miten ne siellä vaikuttaa.” (perhesosiaalityö)

Haastattelut lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat kokeneet asiakkaiden suhtautumisessa, omassa osaamisessa sekä palvelujärjestelmässä olevan esteitä, puutteita ja myös aukkoja suhteessa asiakasperheiden mielenterveydellisiin-, traumaperäisiin- ja neurologisiin tarpeisiin vastaamisessa, mikä heikensi selvästi työntekijöiden toimintamahdollisuuksia. Osa esteistä koettiin olevan asiakas-, osa työntekijä- ja osa palvelujärjestelmälähtöisiä. Aukot, puutteet tai esteet palvelujärjestelmässä vähentävät työntekijöiden valinnanmahdollisuuksia; vaikka työntekijä arvioisi asiakkaan tarvitsevan tiettyä palvelua, ei ohjaus palveluun tai riittävä avunsaanti mahdollistu joko pitkien jonojen, palvelun asiakaskohtaisen soveltumattomuuden, palvelujen pirstaloitumisen ja tiedon katkeamisen, riittämättömän verkostoyhteistyön, tulkkauksen puutteen tai ylipäätään palvelujen puutteen johdosta.

Mielenterveysasioiden huomiointi itsessään koettiin tärkeäksi, mutta asioiden puheeksiotto pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden kanssa oli koettu haastavaksi. Myös aiempien tutkimusten mukaan työntekijät ovat saattaneet kokea puheeksioton vaikeaksi asioista, joista heillä ei itsellään ole aiempaa kokemusta (Ekholm & Katisko 2012, 29–30). Työntekijöiden lisäksi myös asiakkaiden oli saattanut olla vaikea puhua mielenterveysasioista. Syinä tälle arvioitiin olevan toisaalta tiedon ja kokemuksen puute, toisaalta kulttuuritaustan vaikutus ja edelleen yhteisön tai perheen mahdollinen painostus. Tätä tukee myös aiemmin, pakolaistaustaisten keskuudessa tehdyt tutkimustulokset. Pakolaisnuoriin kohdistunut tutkimus on todennut nuorten kokeneet heille tarjotun terapian ja psyykkisen tuen vieraana, pelottavana ja jopa uhkaavana. (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172.) Castanedan ym. (2018, 69–70) tekemässä tutkimuksessa on tunnistettu asiakkaiden kulttuurinen tarve kasvojen säilyttämiseen sekä edelleen työntekijöiden toive saada työkaluja tästä seuraavan puhumattomuuden ja kieltämisen murtamiseen.

”Joo, mutta minä luulen, että siinä on vähän niinku ehkä sitten se, että tämä mielenterveys on monessa kulttuurissa niin vaiettu aihe, että sitten niissä keskusteluissa ei ehkä ole asiakkaiden kanssa päästy kauhean syvälle. Ne on herkästi, että eihän tässä mitään.” (lastensuojelu)

”Joutuu miettimään vähän enemmän että millä tavoin sitä lähtee, ja pitäisi osata kysyä niitä oikeita kysymyksiä ja toi voi olla niinkin että voi jotain pilatakin, jos tölväisee jotakin.” (lastensuojelu)

Työntekijät olivat todenneet perheiden tulevat asiakkuuteen hyvin vaihtelevin taidoin. Osa vanhemmista on näyttäytynyt vahvaa tukea tarvitsevilta ja siksi työskentelyssä oli saattanut olla vaikea hahmottaa, mitkä asiakkaiden haasteista johtuvat kielellisistä vaikeuksista tai mitkä alhaisesta koulutustasosta ja edelleen kyvyttömyydestä hahmottaa terveyteen, lasten kehitykseen tai byrokraattisen yhteiskunnan asioidenhoitoon liittyviä vaatimuksia. Toisaalta oli pohdittu, mitkä pulmista johtuivat alkuperämaan, kulttuurin tai stigman vaikutuksesta ja mitkä mahdollisesta neuroerityisyydestä, kognitiivisista pulmista tai sairauksista. Haastateltavat työntekijät olivat pohtineet, osataanko varsinaisia juurisyitä, kuten vanhempien mahdollisia kognitiivisia, neurologisia tai mielenterveydellisiä pulmia tällä hetkellä riittävästi tunnistaa, ja saavatko asiakkaat siten lopulta riittävästi apua ja tukea. Väitöskirjassaan Anis (2008, 90) on myös todennut perheiden taustoihin tutustumisen voivan jäädä kiireisessä lastensuojelutyössä puutteelliseksi.

”Välillä tuntuu, ettei perhe oikein itsekään ymmärrä sitä, että kuin vakava se tilanne on. Se heidän ajattelunsa on hyvin konkreettista. Ja he eivät pysty abstraktimpaa ajatteluun ja näkemään asioita ulkopuolelta. Ja monet ongelmat saattavat näyttäytyä vaikka selkäkkipuna. Ne voi olla jotain sellaisia traumoja tai jotain muuta. Sekin minä olen miettinyt, että minä haluaisin enemmän tällaista traumatietoista koulutusta, että miten se trauma voi vaikuttaa siellä siihen, että mikä on se oma kyky hoitaa niitä asioita.” (aikuistiimi)

”Meillä oli ollut siinä monenlaisia palveluita matkan varrella.. Että, millä me saadaan se äiti ymmärtämään. Lapsella oli kaikenlaista pulmaa, astmaa ja kaikkea. Kävi silleenkin, ettei antanut lääkettä. Ei oikein perustellut muulla, kuin sanoi, että se on hyvä poika tai tyttö, vaikka käytiin hänen kanssa läpi lääkärin kirjauksia ja lausuntoja. Että me ajateltiin ihan semmoistakin, että onko hänellä sitten ihan jotain neurologista tai semmoista.” (lastensuojelu)

Eräs työntekijä pohti, että suomalainen palvelujärjestelmä on rakennettu vastamaan väestön enemmistön tarpeita, jolloin muun muassa traumataustaisia asiakkaita ei juuri ole otettu huomioon. Uusimmissa tutkimuksissa on todettu mielenterveyspalveluissa olevan puutteita, samoin on todettu tarve vahvistaa ammattilaisten kulttuurista ymmärrystä liittyen mielenterveyspulmien ja traumojen tunnistamiseen, niiden kohtaamiseen ja käsittelyyn (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172). Suomea ja pohjoismaisia hyvinvointivaltiota yleensä onkin kritisoitu siitä, että universalismin ja tasa-arvoisuuden korostaminen ovat johtaneet toiseuttaviin ja vähemmistöryhmiä ulkoistaviin käytäntöihin (Turtiainen, K. & Hiitola 2019, 1053). Haastateltavien keskuudessa oli lisäksi koettu paikkakunnan koolla olevan merkitystä niin asiakkaille kuin työntekijöille. Suuremmilla paikkakunnilla saattoi olla tarjolla erityispalveluja ja -osaamista, minkä katsottiin vahvistavan sekä työntekijöiden sisäisiä että ulkoisia toimintamahdollisuuksia liittyen lisääntyneeseen konsultaatiotukeen ja moniammatilliseen verkostotyöhön, sekä edelleen asiakkaan mahdollisuuksia saada oikeanlaista apua.

”Että miten me autettaisi niitä, jotka on kokenut ja nähnyt sotia. Ajattelen, että suomalaisista sodista on niin paljon aikaa, että sitten kun on luovuttu siitä vaikenemisen kulttuurista, niin sen jälkeen on keksitty niitä tukimuotoja, meillä on omassa yhteiskunnassa niin kauan aikaa siitä. En tiedä, onko meillä terveydenhuollossakaan osaajia siihen.” (perhesosiaalityö)

”Minä tiedän, että pääkaupunkiseudulla on ollut diakoniatyön erityinen osaaminen, mutta sitten pienet lapset täällä ja sitten käyminen siellä. Ei oikein edes ohjattu, koska hän ei sitten lähtenyt käytänteiden rajoitteiden takia.” (perhesosiaalityö)

”Kyllä kieli on vaikeuttanut tosi pitkään, jollei edelleenkin. Jos vertaan heihin, joilla on kielitaitoa, niin he saa kyllä psykiatrian palveluita, mutta nämä ei oikein saa, koska vedotaan siihen, että ei pystytä oikein tulkin välityksellä sitä työtä tekemään.” (perhesosiaalityö)

Työntekijät pohtivat, miten nykyinen terveydenhuoltojärjestelmä pystyy auttamaan etenkin pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden tarpeita. Erityisesti mietitytti se, tunnistetaanko terveydenhuollossa tällä hetkellä mielenterveyteen ja terapeuttiseen apuun liittyviä tarpeita riittävästi. Lapsiperhepalveluiden työntekijät kokivat, että heidän aktiivisuudellaan tiedon välittämisessä on usein ollut tärkeä rooli palvelujen käynnistymisessä. Haastatellut olivat myös pohtineet kielen merkitystä sekä palvelun esteenä että toisaalta mahdollistajana, sekä myös ylipäättään nykyisten mielenterveys- ja terapiapalveluiden saatavuutta ja soveltuvuutta.

5.6 Kehittämiskohteita

Sisällönanalyysin tuloksena oli mahdollista erottaa pääteemoihin liittyviä kehittämiskohteita, joiden arvioitiin parantavan työntekijöiden toimintamahdollisuuksia, ja siten edelleen kykyä auttaa asiakasperheitä. Haastateltavat toivat esiin kehittämisehdotuksista sekä suoraan että epäsuoraan, ja ne liittyivät yhtä lailla työntekijä-, organisaatio- kuin palvelujärjestelmä- ja väestösuhdetasoiin kehittämistarpeisiin. Työntekijätasolla perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden henkilökohtaisia toimintamahdollisuuksia vahvistaisi lisäkoulutus, jotta osataan tunnistaa paremmin juurisyitä, huomioida riittävästi asiakkaiden taustoja, lähtökohtia ja voimavaroja sekä vastata paremmin moninasiin tarpeisiin. Sue ym. (2016, 22) ovat tunnistaneet sen, etteivät sosiaalityöntekijöiden sosiodemograafisiin ryhmäidentiteetteihin pohjautuvat ongelmanmääritykset välttämättä pureudu todellisiin juurisyihin.

Lisäkoulutusta toivottiin myös siihen, miten käydä perheiden kanssa läpi yhteiskunnan normeja ja sääntöjä liittyen vanhemmuuteen, kasvatuskäytäntöihin, sukupuoleen ja tasa-arvoon sekä miten toimia monimuotoisissa, transnationaaleissa perhe- ja verkostoyhteisöissä. Työskentelyssä oli tunnistettu tarve huomioida perheenjäsenten erilaisia sukupuoli-, sukupolvi- ja valta-asemia, mutta työntekijät olivat kokeneet epävarmuutta toimia näiden suhteen käytännössä. Erityisesti oli pohdittu, miten puuttua perheen sisällä mahdollisesti vallitsevaan sukupuolten epätasa-arvoon tai väkivaltaan. Lapsiperhepalveluiden toimintamahdollisuuksia parantaisivat myös organisaatiotasoisesti paremmin pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden tarpeisiin mukautetut toimintatavat.

”Pohditaan hirveän paljon kulttuurin ja suomalaisen kasvatuskäytännön, mitä voidaan edellyttää ja millä tavoin se sitten heijastelee siihen. Mitä suomalaisilta edellytetään.” (lastensuojelu)

”Ihan tällaisista arjen asioista, että pojilta ei vaadita kotitöiden tekemistä ollenkaan, mutta tyttöjen täytyy tehdä ruoat ja siivota ja kaikki. Että aika koviakin.” (perhesosiaalityö)

Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa on tarve lisätä edelleen kohtaamisen hienovaraisuutta ja toimintatapojen kulttuurisensitiivisyyttä (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172). Työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kannalta olisi siten tärkeää saada kulttuurisensitiivisyys organisaatiota läpileikkaavaksi periaatteeksi. Kulttuurisensitiivinen työote on todettu tärkeäksi vahvistamaan dialogia, yhteistyötä ja asiakkaan arvopohjan ehdoilla mahdollistuvaa toimijuutta (Virkki & Lehtikangas 2014, 129–130). Koulutuksen lisäksi työntekijät toivoivat mahdollisuutta hyödyntää kulttuurisensitiivistä perhetyötä joko organisaation sisällä tai ostopalveluna. Samoin toivottiin

jatkossa myös kulttuuritaustaltaan monimuotoisempien työntekijöiden rekrytointeja. Osalla työntekijöistä oli hyviä kokemuksia paikallisiin kouluihin palkatuista kulttuuritulkeista, joiden kanssa työskentelyn oli koettu vahvistaneen ammattilaisten ja perheiden keskinäistä luottamusta ja yhteistyötä. Kulttuuritulkin kautta oli myös pystytty osoittamaan perustason palveluiden tehostamistarpeita. Suomessa kulttuuritulkkeja on toistaiseksi ollut vielä vähän käytössä, mutta aiheesta tehdyssä maisteritutkielmassa kulttuuritulkkauksen hyödyiksi on osoitettu parantunut tiedonvälitys, kielellinen- ja emotionaalinen tuki sekä sitä kautta vahvistuva luottamus ja yhteistyö (Heino 2013, 82–83).

”Jos olisi maahanmuuttaja-asiakkaisiin erityisesti perehtynyt perhetyöntekijä, niin se olisi kyllä ihan kullanarvoista.” (lastensuojelu)

”Aika monissa on ollut mukana, nimenomaan kun on sekä kulttuuriasioiden välissä siellä selvittämässä, jos vaikka tullut jotain ristiriitoja. Voi olla esimerkiksi eri heimojen perheissä olevat lapset, jotka lähtevät vaikka niitä sukujen välisiä asioita välitunneilla miettimään. Silloinhan sitä hyödynnetään sitä kulttuuritulkkauksista. Mutta sitten on myös hyvin paljon sitä, että he tulkkavat myös asioita kotiin, mitä on koulussa tapahtunut. Ajattelen, että jos me oltaisiin oltu siinä vaan sen tulkin varassa, niin me oltaisiin oltu ihan pulassa.” (perhesosiaalityö)

”Ja jos tämä on tällainen pysyvä trendi, että tulee paljon maahanmuuttajia tai pakolaisstatuksella tai sitten työperäisillä syillä tai muilla, niin tulis näistä nykyisistä, kouluttautuisi tälle alalle, niin olis niin ihanaa, että olis sitä kielitaitoa ja ymmärrystä ja osaamista ja ehkä sitten tulevaisuudessa tavallaan sitä rikkaampaa osaamista.” (perhesosiaalityö)

Organisaatiotasolla työntekijät toivoivat organisaation sisäisen tiedonkulun sekä yhteistyötä vahvistamista asiakkaiden siirtyessään kotouttamispalveluista lapsiperhepalveluiden asiakkuuteen. Samoin työntekijät arvioivat omien toimintamahdollisuuksien vahvistumisen kannalta tärkeäksi sen, että organisaatiosta osoitettaisiin selkeästi tietty henkilö tai taho, jolta eri palveluyksiköiden työntekijät voivat tarvittaessa saada konsultaatioapua kotouttamis- ja kulttuurierityisissä asioissa.

”Minä mietin, että kun ne kotoutumispalvelut loppuu, että pitäisikö jo sieltä tehdä sitä ilmoitusta, että tämä ehkä tarvitsee sitä jeesii. Meille ei juuri tule niitä ilmoituksia. Että tuleekohan ne sitten enemmän sen lastensuojeluilmoituksen kautta.” (aikuistiimi)

”Itsehän on saanut kaiken sen tiedon selvittää, missä vaiheessa on oikeutettu mihinkin palveluihin ja kuka niistä missäkin kohtaa vastaa.” (lastensuojelu)

Perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden mielestä luottamuksen synnyttäminen ja työskentelyn mahdollistaminen edellyttävät pitkäjänteistä työskentelyä. Samaan aikaan työntekijöihin kohdistuu lakisääteisiä ja organisaatiokohtaisia vaateita ja rajoitteita, jotka ohjaavat asiakkuuksien kestojen sääntelyyn ja työskentelyn

tehostamiseen. Tiiviin ja kohdistetun työn toteuttamista vaikeuttaa alalla myös yleinen sosiaalityöntekijäpula ja työntekijöiden jatkuva vaihtuvuus. Pakolais- ja turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelystä ilmaistiin erilaisia tuntemuksia, kuten mielenkiintoa sekä halua ymmärtää, oppia uutta ja etsiä tietoa. Toisaalta esiin nousi myös hämmennystä, epätietoisuutta, turhautumista sekä resurssivajeista johtuvaa riittämättömyyden tunnetta ja eettistä ristiriitaa. Riittämättömyyden tunne liitettiin etenkin asiakkaiden tarpeiden ja ajallisten resurssien kohtaamattomuuteen. Työntekijöiden sisäisten toimintamahdollisuuksien ja työhyvinvoinnin kannalta olisi siten ehdottoman tärkeää saada vahvistettu ulkoisia toimintamahdollisuuksia, eli madaltaa työntekijäkohtaisia asiakasmääriä ja lisätä resursointia niin perhesosiaalityössä kuin lastensuojelussa. Mänttari-van der Kuip (2015, 40) on todennut, että mikäli resurssipulan vallitessa pitäydytään yksinomaan organisaation vaateissa, saattaa tämä merkitä joko asiakkaiden tarpeiden tai työntekijän omien ammattieettisten periaatteiden sivuuttamista.

”En tiedä onko eettistä, mutta riittämättömyyden tunne on, mitä nytkin keskusteltu, että mitä me saadaan aikaa tällä meidän työpanoksella, että koska se on niin moninainen, kuka ottaa koppia eri asioista. Meilläkin ne rajat vastaan.” (lastensuojelu)

”Mutta sitten on tietty myös asiakkaan kokemus siitä, että hän jää yksin eikä hän saa apua. Että kyllähän siinä tulee sitten sellaista eettistä ristiriitaa.” (lastensuojelu)

Palvelujärjestelmätasoisesti tarkasteltuna tutkimus havainnollisti, että osalle perheistä kotoutumisajalla saatu tuki on ollut riittämätöntä ja kokonaisvaltaisen tuen tarve siirryttäessä perhesosiaalityön tai lastensuojelun asiakkuuteen on edelleen vahvaa. Lapsiperhepalveluiden työntekijöiden ulkoisten toimintamahdollisuuksien kannalta olisi merkityksellistä se, että perheet pääsisivät jo varhaisemmassa vaiheessa tarvittavien ja riittävien julkisten palveluiden piiriin. Näin saataisiin vahvistettua pakolais- ja turvapaikkataustaisten perheiden kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia sekä siten edelleen kykyä ja mahdollisuuksia osallistua täysivaltaisesti kieli- ja kotouttamiskoulutukseen sekä aktiiviseen vapaa-aikaan. Ismail (2019, 731) on tutkimuksessaan tähdentänyt tarvetta ottaa kotouttamispolitiikassa vahvemmin huomioon ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat, koska tällä on suuri vaikutus seuraavien sukupolvien hyvinvointiin.

”Suomalaiset ja maahanmuuttajat on tosi paljon erillään, että ei ole oikein mitään yhteistä. Minä ajattelen, että onko se sitten menetetty sukupolvi se, joka on tullut maahan, että sitten heidän lapsensa, jotka on käynyt täällä koulua, että se on sitten se ensimmäinen sukupolvi, joka voi enemmän integroitua. Mutta että mitä voi tehdä. Mutta jotain pitäisi tehdä. Joku hankeidea..” (aikuistiimi)

Palvelujärjestelmätasolla tulee edelleen vahvistaa monitoimijaista verkostotyötä ja verkoston eri osapuolten kulttuurista tietotaitoa. Etenkin yhteistyö terveydenhuollon toimijoiden kanssa oli todettu ajoittain haasteelliseksi puutteellisen tiedonkulun ja palveluihin pääsyn johdosta, mikä oli edellyttänyt työntekijöiden vahvaa puuttumista. COPE (Osaavan työvoiman varmistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon murroksessa) -hankkeessa vuonna 2017 toteutetussa laajassa kyselytutkimuksessa on sosiaalihuollon henkilöstön kulttuurisen kompetenssin todettu olevan terveydenhuollon henkilökuntaa vahvempaa (Kaihlainen ym. 2019, 371–373). Sosiaalityöntekijöiden vastuu monikulttuuristen asiakkaiden oikeuksien asianajossa on todettu myös laajasti aiemmissa tutkimuksissa (Eliassi 2017, 9–10; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 170; Van Raemdonck ym. 2022, 573). Niin ikään palveluiden tehostetulla yhdyspintatyöllä ja keskinäisellä koordinaatiolla sekä toimivilla viranomaisverkostoilla on nähty olevan keskeinen rooli monikulttuurisuustyössä ja sen onnistumisessa (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 174–185; Turtiainen & Hiitola 2015, 73).

”Kuukausi sitten vasta tein lausunnon koululääkärille, jossa puolsin sitä ja sitten se lausunto lähti lastenpsykiatrilalle, koska muuten sitä ei olisi otettu.” (perhesosiaalityö)

Kaiken kaikkiaan työntekijät näkivät tarpeen vahvistaa pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden yleisiä palvelurakenteita ja tukiverkkoja sekä selkeyttää eri toimijoiden välisiä vastuita ja työtehtäviä. Myös valtakunnallisesti on todettu tarve organisoida ja koordinoida paremmin pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden pirstaloituneita palveluita ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 174–180).

”Mitkä ne meidän turvaverkot on näille, koska ymmärtääkseni on tosi hatarat.. mullakin on ollut näitä, jotka on mennyt sitten ihan ääritilanteisiin, niin niille onnistuu.” (perhesosiaalityö)

”Toivoisin, että se joku ottaisi vähän enemmän vastuuta, että ne palvelut olisi jotenkin samassa paikassa. Että minusta tuntuu jotenkin, että maahanmuuttajia ei ole monessakaan paikassa kauheasti mietitty.” (aikuistiimi)

Vanhempien kohdalla integraation haasteena oli koettu muun muassa kielitaidon heikkous, työllistymisen ja koulutukseen pääsyn esteet, vaikeus tutustua suomalaisiin sekä omien verkostojen puuttuminen. Lasten nopeampi integroituminen ja siitä syntyneet sisäiset ristiriidat olivat joissain tapauksissa johtaneet lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Samansuuntaisesti Anis (2008, 89) on aiemmin omassa tutkimuksessaan todennut perheenjäsenten eritahtisuuden aikaansaavan tarvetta yhteiskunnan puuttumiselle. Tämän tutkimuksen työntekijät toivoivat palvelujärjestelmän lisäksi kehitettävän edelleen myös väestö- ja yhteiskuntatasoisia tukimuotoja ja palveluita,

joilla lisättäisiin pakolais- ja turvapaikkataustaisten henkilöiden hyvinvointia ja osallisuutta. Osallisuus ja tunnustetuksi tuleminen onkin todettu tärkeiksi positiivisen identiteetin sekä itsetunnon, itsekunnioituksen ja itsearvostuksen vahvistamisessa uuteen maahan asettauduttaessa (Kauhanen & Kaukko 2020, 876). Kotoutuminen tulisi siksi ymmärtää prosessiksi, jossa perheitä tulee tukea nykyistä kokonaisvaltaisemmin (Morrice 2007, 159; Vuori 2012, 261–262).

”Yrittää hakea ja haluaa töitä, mutta kielitaidon vuoksi ei saa töitä.” (aikuistiimi)

”Miten me voitaisiin auttaa näitä perheitä kokemaan osallisuutta siinä omassa elämässä, se on minun mielestä kaiken tämän työn perusjalka. Jos ajatellaan, miten asiakkaisiin on kohdistunut vuosien aikana valtavastasi toimia. Joskus tuntuu, että nämä ihmiset ei ole lainkaan osallisina siinä omassa elämässään, että kun tulee aina ja joku vie. Että miten sitä voisi lisätä sitä heidän omaa osallisuuttaan omassa arjessaan ja omassa perheessään, että perheenjäsenet kokisi itsensä osallisiksi tässä meidän kaupungissa ja meidän yhteiskunnassa.” (lastensuojelu)

Haastatteluissa mainittiin myös yhteiskunnassa vallitsevat vahvat asenteet, mikä osaltaan vaikuttaa perheiden hyvinvointiin ja integraatioon. Asenteet saattavatkin vaikuttaa siihen, miten asiakkaita kohdataan tai miten palveluita sopeutetaan vastaamaan moninaistuvan väestön tarpeita (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 171; Turtiainen & Hiitola 2019, 1053). Haastatteluista yksi työntekijöistä oli tunnistanut asiakasperheiden kohtaaman rasismia, joka oli näyttäytynyt sekä aikuisille että eri-ikäisille lapsille varhaiskasvatuksessa, koulussa sekä vapaa-ajalla. Pakolais- ja turvapaikkataustaisten lasten ja nuorten kohtaama rasismi on nostettu esiin myös aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 171; Ismail 2019, 725–727; Kauhanen & Kaukko 2020, 880; Veistilä 2016, 96).

”Ehkä rasismi on sellainen, joka aina välillä mietityttää tosi paljon. Kyllähän sitä on, sitä tulee ihan kaikkialla. Jonkun verran ollut myös päiväkotien kanssa. Jotkut on vaihtanut ihan päiväkotia sen takia. He ovat sanoneet, että nyt on ihan erilaista. Jotkut lapset sanoo, että koulussakin on sitä aika paljon. Jotkut nuoret kertoo ihan hirveitä juttuja. Ajattelen, että heidän kokemus tässä kaupungissa, lapsuuden ja nuoruuden elämisestä on hirveen erilainen kun sitten vaalea-ihoisilla. Että kyllä siis valtavasti turvattomuutta. Jotkut vanhemmat sanoo heidän lastensa kohdalla, että nyt on hyvä, kun he ei koskaan mene minnekään. Että nyt he on koko ajan kotona että nyt on sellainen turvallinen olo.” (perhesosiaalityö)

Koska maahanmuuttajien onnistuneen sosiaalisen ja psykologisen integraation esteenä toimivat osaltaan yhteiskunnan syrjivät rakenteet, käytänteet ja asenteet, tulee yhteiskuntapolitiikassa edistää vahvemmin sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja väestön yhdenvertaisuutta (Ismail 2019, 722–723). Tutkijat ovat myös peräänkuuluttaneet sosiaalityön ammattikunnan vahvempaa roolia yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä. Asettautuminen vallitsevia organisaatioiden ja yhteiskunnan käytäntöjä ja toimintatapoja vastaan vaatii kuitenkin erityistä osaamista ja ammatillista rohkeutta.

(Hirschovits-Gerz ym. 2022, 170; Reisch & Jani 2012, 1139.) Tämä tutkimus osoitti tarpeen lisätä asennekasvatusta ja kehittää tätä kautta hyviä väestösuhteita, mutta myös tarpeen vahvistaa sosiaalityöntekijöiden sisäisiä toimintamahdollisuuksia toteuttaa vaikuttamis- ja rakenteellista sosiaalityötä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Maisteritutkielmani tavoitteena oli tarkastella perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden kanssa tehtävästä sosiaalityöstä tilanteessa, jossa perheiden virallinen kotoutumissuunnitelma on päättynyt. Tavoitteena oli tunnistaa Amartya Senin ja Martha C. Nussbaumin kehittämää toimintamahdollisuuksien viitekehystä hyödyntämällä lisääntyneiden pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkuuksien vaikutuksia työntekijä-, organisaatio- sekä palvelujärjestelmätasoilla. Tutkimuksessa on haastateltu kasvukeskuksen ulkopuolisen, suuren suomalaisen kaupungin seitsemää perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijää, jotka ovat todenneet vuoden 2015 jälkeen lisääntyneiden pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten perheiden määrän muuttaneen työn tekemisen lähtökohtia ja edelleen työntekijöiden toimintamahdollisuuksia. Nyt tehty tutkimus osoittaa väestötasolla tapahtuneen muutoksen aikaansaaneen muutostarpeita edelleen myös organisaatio- ja palvelujärjestelmätasoilla.

Tutkimukseen osallistuneet työntekijät olivat tunnistaneet asiakasperheillä olevan lapsiperhesosiaalityön tekemisen ja toimintamahdollisuuksien kannalta merkityksellisiä vuorovaikutukseen ja kotoutumiseen sekä kulttuurisiin ja terveydellisiin seikkoihin kytkeytyviä erityistarpeita. Muutokset asiakaskunnassa ovat tuoneet edelleen esiin tarpeen uudelleenarvioida toisaalta perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden omaa osaamista ja asiantuntijuutta, mutta myös organisaation ja palvelujärjestelmän kykyä vastata muuttuneeseen tilanteeseen palvelujen saatavuuden, soveltuvuuden ja riittävyyden suhteen. Tutkimuksessa on selvitetty työntekijöiden henkilökohtaisia näkemyksiä muuttuneen tilanteen vaikutuksista heidän arkityönsä, jotta on voitu selvittää, miten työntekijät arvioivat nykytilanteen vaikuttavan heidän toimintamahdollisuuksiinsa toteuttaa perustehtäviään. Tarkastelutapa konkretisoi työntekijöiden moninaisia tapoja kokea muutosta ja sen vaikutuksia heidän te-

kemilleen valinnoille. Tarkastelussa on huomioitu toisaalta perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden käytössä olevia mahdollisuuksia ja vapauksia tehdä valintoja sekä toisaalta näihin vaikuttavia ja näitä rajoittavia tekijöitä niin sisäisissä toimintakyvyissä, kuin organisaation ja palvelujärjestelmän tarjoamissa ulkoisissa olosuhteissa (Nussbaum 2000, 84–86). Tutkimus on tuottanut edelleen kehitysehdotuksia, joilla vahvistetaan lapsiperhepalveluiden työntekijöiden toimintamahdollisuuksia toteuttaa vaikuttavaa ja eettisesti vastuullista sosiaalityötä.

6.1 Työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttavia tekijöitä

Toimintamahdollisuuksien viitekehyksen kannalta tarkasteltuna yksilö voi itse vaikuttaa pääsääntöisesti yksilökohtaisista lähtökohdista lähtöisiin oleviin tekijöihin (Ismail 2019, 723). Tutkimus osoitti työntekijöiden pyrkineen vastaamaan pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten perheiden erityistarpeisiin etsimällä lisää tietoa sekä sopeuttamalla omaa toimintaansa siltä osin, kuin se oli heidän kykyjen, ominaisuuksien ja osaamisen, sekä organisaation ja palvelujärjestelmän tarjoamien resurssien ja raken- teiden osalta ollut mahdollista. Lapsiperhepalveluiden työntekijöiden aiempi työko- kemus samoin kuin perus- tai täydennyskoulutuksen kautta saatu tietopohja pako- lais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaista oli nyt tehdyn tutkimuksen perusteella hy- vin vähäistä. Lapsiperhepalveluiden työntekijöiltä edellytetty kotouttamistyö oli tuo- nut esiin puutteita niin tieto- kuin osaamisperustassa, joita työntekijät olivat pyrkineet kompensoimaan tilannekohtaisesti muodostuvan asiantuntijuuden kautta. Lisäänty- nyt kotouttamistarve oli lisännyt edelleen tarvetta mukauttaa työtapoja, mikä oli ai- heuttanut eettisistä pohdintaa omasta roolista.

Erityisen haastavaksi ja työntekijöiden toimintamahdollisuuksia heikentäväksi tekijäksi koettiin kuitenkin kotouttamistoimenpiteiden edellyttämä ajallinen lisäpa- nostus. Työntekijöitä sitovat lakisääteisten aikarajojen lisäksi organisaatiokohtaiset ohjeistukset ja rajoitteet. Organisaatiotasoinen resurssi- ja palveluvalikoiman niuk- kuus oli kaventanut työntekijöiden kykyä tehdä valintoja ja käyttää aikaa, ja heiken- tänyt siten edelleen työntekijöiden mahdollisuuksia ohjata toimintaa haluamiaan pää- määriään kohti. Näin ollen ulkoiset olosuhteet olivat toimineet rajoitteena yksilön toi- mintamahdollisuuksille (Alkire 2005, 121; Nussbaum 2011, 20–21). Toisaalta myös muun palvelujärjestelmän toiminnalla oli ollut merkitystä sille, missä määrin se oli kyennyt tukemaan asiakkaan kotoutumista, itsenäistä toimintakykyä ja hyvinvointia. Tutkimus osoitti, että lisääntynyt tarve tehdä kotouttamistyötä perustehtävien rin- nalla, oli heikentänyt perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden toimintamah- dollisuuksia toteuttaa vaikuttavaa sekä eettisesti vastuullista sosiaalityötä.

Arkityötä ja mahdollisuuksia synnyttää keskinäistä luottamusta olivat heikentäneet myös vuorovaikutukselliset tekijät. Yhteisen kielen puuttuessa keskiöön oli nousut vahvasti tulkkaus ja sen onnistuminen. Tulkkaustarve oli kasvattanut työskentelyyn käytettävää aikaa ja edellyttänyt työmenetelmien ja -tapojen mukauttamista, joiden tärkeys on myös yhtä lailla tunnistettu aiemmissa tutkimuksissa (Anis & Turtiainen 2021, 12–13; Bø 2015, 564; Sue ym. 2016, 232–233). Lapsiperhepalveluiden työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kannalta on näin ollen merkityksellistä, että työntekijöillä on organisaatiotasolla käytössä sekä riittävästi ammattitaitoisia tulkkeja että riittävästi työaikaa. Toisaalta tärkeää on myös toimiva palveluverkko, joka osaltaan huolehtii riittävästä tulkkauksesta, selkokielisyydestä ja palveluihin pääsyn esteiden poistamisesta.

Ammattilaisten näkökulmasta toimintamahdollisuuksiin olivat vaikuttaneet olennaisesti myös asiakkaan erilaisesta taustasta johtuvat kulttuuriin liittyvät tekijät. Perheiden aiempaan kokemushistoriaan kiinnittyvä, kunnia- ja häpeänäkökohtiin liittyvä pelko oli aikaansaanut puhumattomuutta sekä kieltämistä. Työskentelyn hidasteena tai suoranaisena esteenä oli joissain tapauksissa toiminut työntekijän kyvyttömyys huomioida riittävässä määrin sukupuoliasemien työntekijä-, asiakas- ja yhteisötasoisista merkityksiä. Aiemmat tutkimukset ovat osaltaan korostaneet tarvetta huomioida sukupuoliasema riittävästi maahanmuuttajien kanssa työskennellessä (Hiitola & Vuori 2018, 333). Työskentelyssä tärkeäksi oli myös osoittautunut kyky huomioida perheen, suvun ja oman yhteisön korostunut asema. Luottamuksen syntymisen oli todettu vaativan sekä aikaa että kulttuurisensitiivisiä kohtaamistaitoja.

Lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat kokeneet haasteita ymmärtää asiakkaiden elämänkulkuja ja taustan vaikutuksia asiakkaiden nykyhetkeen ja toimintakykyyn, mikä on kuitenkin todettu sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuuksien kannalta merkitykselliseksi sisäisiksi toimintakyvyiksi (Bø 2015, 569). Kulttuuritekijät olivat asettaneet uudenlaisia vaateita myös työskentelyyn asettautumiselle, puheeksiotolle, palvelujen kohdentamiselle sekä työskentelyn esteenä toimivien tekijöiden purkamiselle. Yksittäisen työntekijän tärkeinä sisäisinä toimintakykyinä raportoitiin avoimuuden, herkkyuden ja kunnioittavan asenteen lisäksi valmius etsiä tietoa ja oppia uutta, toimintatapojen tilannekohtainen sopeutus, työparityöskentely sekä verkostojen hyödyntäminen. Työparityöskentelyn oli koettu helpottavan arkityötä ja jakavan eettistä kuormaa. Verkostotyö ja kyky hyödyntää verkostojen osaamista koettiin merkitykselliseksi sekä tietotaidon että palvelujen koordinoinnin osalta.

Asiakkaiden toimintakykyä ja työntekijöiden toimintamahdollisuuksia olivat heikentäneet edelleen perheenjäsenten trauma- ja mielenterveystekijät. Aiemmissa

tutkimuksissa on tunnistettu pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten henkilöiden trauma-, mielenterveys- ja stressitekijöitä, jotka käsittelemättöminä heikentävät yksilöiden kykyä hakea tai vastaanottaa tarvittavia palveluita ja vaikeuttavan itsenäistä toimijuutta ja uuteen maahan kiinnittymistä. (Castaneda ym. 2018, 51, 65; Hiitola & Vuori 2018, 332–333; Kokkonen 2018, 100; Turtiainen ym. 2018, 354–355.) Osassa tapauksista perheenjäsenten tarve terapeuttiseen työskentelyyn oli ollut ilmeistä, osassa tapauksissa rajoitteena oli ollut työntekijöiden riittämätön sisäinen toimintakyky, jolloin työntekijöiden oli ollut vaikea ottaa puheeksi ja arvioida asiakkaan psyykkistä hyvinvointia. Toisaalta asiakkaiden kohdalla mielenterveysasioihin liittyy usein myös vahvaa häpeää. Nämä seikat tukevat aiempien tutkimusten havaintoja siitä, että sosiaalityöntekijät ovat kokeneet mielenterveysasioiden puheeksioton vaikeaksi johtuen taustalla vallitsevista kulttuurieroista ja asiakkaiden kokemasta stigmasta (Bø 2015, 568). Lapsiperhepalveluiden työntekijöiden arvion mukaan asiakasperheiden mielenterveys-, trauma- ja neurologisia tuen tarpeita ei tunnisteta palvelujärjestelmässä nykyisellään riittävässä määrin, eikä heille ole saatavissa riittäviä ja soveltuvia mielenterveyspalveluita, mikä tukee myös aiempien pohjoismaisten tutkimusten tuloksia (Bø 2015, 568; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172; Hiitola & Vuori 2018, 333).

Työntekijät arvioivat edelleen omien toimintamahdollisuuksien kohdalla pulmalliseksi sen, ettei mahdollisten kognitiivisten pulmien tai mielenterveysasioiden puheeksiottoon tai selvittämiseen usein jää vanhempien muiden palvelutarpeiden jälkeen riittävästi aikaa. Tutkimus todentaa siten, että pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden kanssa toimiva puheeksiotto vaatii aikaa, osaamista, ja luottamusta samaan aikaan, kun asiakkuuksien kestoille ja työn tekemisen intensiteetille kohdistuu organisaatiolähtöisiä aika- ja resurssirajoitteita. Työntekijöiden vaihtuvuuden ollessa suurta todentuu työn resurssiniukkuus henkilöstövajeena. Pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden kohdalla työntekijät olivatkin pohtineet ammatillista rooliaan muita asiakastilanteita useammin. Tehdessään tätä he olivat samalla kokeneet ristiriitaa oman ammatillisuuden, organisaation resurssien ja ohjeistusten, saatavilla olevien palveluiden sekä asiakkaiden tarpeiden suhteen.

Mänttäri-van der Kuip on väitöskirjatutkimuksessaan kuvannut sisäisten ja ulkoisten tekijöiden sosiaalityöntekijöille aiheuttamaa ristiriitaa moraalisenä stressinä, joka osaltaan vähentää työhyvinvointia ja heikentää työntekijöiden toimintamahdollisuuksia (Mänttäri-van der Kuip 2015, 65). Nyt tehty tutkimus osoitti riittämättömyyden tunteen aiheuttavan perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöille samankaltaista moraalista ahdinkoa. Työntekijäkohtaiset asiakasmäärät koettiin nykyisellään korkeiksi ja työ kuormittavaksi. Pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakkaiden mää-

rän lisääntyminen asiakaskunnassa koettiin lisäävään kuormitusta entisestään. Lapsiperhepalveluiden työntekijät arvioivat toimintamahdollisuuksiensa heikentyneen etenkin asiakaskunnan erityistarpeisuuden sekä omien ja palvelujärjestelmän palveluvajeiden- ja aukkojen vuoksi. Työntekijät olivat kokeneet kyvyttömyyttä tarjota tukea ennaltaehkäisevästi ja riittävän kokonaisvaltaisesti, mikä kytkeytyi edelleen soveltuvien palveluiden, riittävän työajan sekä osaamisen puutteisiin. Tämä tukee osaltaan aiempia tutkimustuloksia, joissa on tunnistettu pohjoismaisen sosiaalityön haasteet tarjota riittävässä määrin kokonaisvaltaista ja ennaltaehkäisevää tukea asiakkailleen (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 176; Meeuwisse, Scaramuzzino & Swärd 2011, 12).

6.2 Tarve toimintamahdollisuuksien kehittämiseksi

Tämä tutkimus vahvisti muun muassa Aniksen ja Turtiainen (2021, 2–3) sekä Wallimannin (2014, 18–19) tutkimusten kaltaisesti sen, että monikulttuuristuva asiakas-kunta aikaansaa tarpeen tarkastella uudelleen yksilö- ja organisaatiotasoisia tapoja toimia, mutta muutos edellyttää myös koko palvelujärjestelmän ja sen toimivuuden uudelleenarviointia. Haastatelluilla lapsiperhepalveluiden työntekijöillä tunnistettiin olevan monikulttuuristuvan asiakaskunnan kanssa toimimisen kannalta tärkeitä ominaisuuksia, kykyjä ja tietotaidollista osaamista, mutta työn tekemisessä, sen lähtökohdissa ja olosuhteissa raportoitiin myös vajeita. Työntekijöiden sisäisten toimintakykyjen kehittämistarpeiden lisäksi tutkimus osoitti siten yhtä lailla organisaatio- ja palvelujärjestelmätasoisia, ulkoisten olosuhteiden kehittämistarpeita.

Yksittäisten työntekijöiden sisäisiä toimintakykyjä lisättäisiin kotouttamiseen- ja kulttuurinäkökulmiin liittyvällä koulutuksella, jonka lisäksi työntekijöiden olisi tärkeä saada koulutusta myös mielenterveys- sekä traumaoireiden tunnistamiseen ja kohtaamiseen. Haastatellut lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat halukkaita kehittämään kulttuurista kompetenssiaan ja he kertoivat, ettei heidän aiempiin toiveisiinsa saada työnantajan järjestämää lisäkoulutusta ollut vastattu. Aiemmat tutkimukset ovat osaltaan osoittaneet selkeää lisäkoulutustarvetta, jotta kyetään tulkitsemaan monikulttuurisesti asiakkaiden hyvinvointia, sekä vahvistamaan sote -ammattilaisten kulttuurista kompetenssia. (Anis & Turtiainen 2021, 2; Bø 2015, 569; Castaneda ym. 2018, 133–134; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 172; Kaihlanen ym. 2019, 375, 377.)

Nyt tehty tutkimus toi myös esiin tarpeen sopeuttaa pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisille soveltuvia palveluja edelleen organisaatio- kuin palvelujärjestelmätasolla, jotta voidaan osaltaan vahvistaa työntekijöiden toimintamahdollisuuksia ja edistää asiakkaiden oikeuksia. Organisaatiotasolla tulisi suunnitella tarkemmin sitä,

miten kohdistaa riittävästi osaamista ja resursseja monikulttuuristen asiakkaiden tarpeisiin lapsiperhepalveluissa, jotta vahvistettaisiin yksittäisten työntekijöiden toimintakykyä ja sitä kautta asiakkaiden mahdollisuuksia saada oikea-aikaista ja tarvittavaa apua. Tämän tutkimuksen pohjalta työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kannalta merkityksellistä olisi joko pidentää tarvittaessa asiakasperheiden kotoutumisajaa kotoutumispalveluissa tai kehittää lapsiperhepalveluiden työntekijöiden tietoutta ja lisätä ajallisia mahdollisuuksia tehdä kotouttamistyötä edelleen lapsiperhepalveluissa sekä panostaa vahvempaan organisaation sisäiseen tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön.

Tutkimus raportoi tarpeen lisätä pakolais- ja turvapaikkataustaisissa asiakassuh-teissa käytettävää työaikaa, jotta on mahdollista räätälöidä työskentelytapoja vastaamaan eri kieli- ja kulttuuritaustasta tulevien asiakkaiden tarpeisiin. Van Raemdonck ym. (2022, 565) ovat osoittaneet sosiaalityön resursointiin panostamisen vahvistavan työntekijöiden toimintamahdollisuuksia tarjota pakolaistaustaisille asiakkaille oikein kohdistettua ja oikea-aikaista apua. Myös COPE -hankkeen tutkimustulosten perusteella sote -ammattilaisille tulisi turvata riittävästi resursseja kohdata eri kulttuureista tulevia asiakkaita, mikä vahvistaa edelleen työntekijöiden motivaatiota monikulttuurisia asiakkaita kohtaan (Kaihlanen ym. 2019, 375). Juuri organisaatiolähtöiset, ajalliset resurssirajoitteet nousivat tutkimuksessa perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden henkilökohtaisia toimintamahdollisuuksia vahvasti rajoittaviksi.

Työntekijöiden toimintamahdollisuuksien vahvistamiseksi on tärkeää tarkastella myös perhesosiaali- ja lastensuojelutyössä havaittuja palveluaukkoja. Pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisilla perheillä on mahdollista saada kotoutumisajalla sosiaalisen kuntoutuksen palvelua. Osa perheistä on saattanut saada tätä läpi koko kotoutumisajan. Tutkimus osoitti, että osalla perheistä vahva tuen tarve jatkuu myös kolmen vuoden kotoutumisajan päätyttyä, mutta heidän siirtyessä lapsiperhepalveluiden piiriin ei heille enää kyetä tarjoamaan vastaavia palveluita palveluvalikoiman, osaamisen, eikä resurssien osalta. Organisaatiotasolla sovittamattomat palvelutarpeet ja palveluaukot heikentävät näin ollen edelleen yksittäisen perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijän toimintamahdollisuuksia toteuttaa perustehtävänsä ja noudattaa lakisääteisiä aikarajoja.

Lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat myös kokeneet, ettei paikallinen palvelujärjestelmä pysty kaikilta osin vastaamaan asiakaskunnan erityistarpeisiin. Erityisesti peräänkuulutettiin terveydenhuollon riittävästä kykyä tunnistaa hyvinvoinnin esteitä, sekä mahdollisuuksia vahvistaa trauma- ja mielenterveyspalveluiden saatavuutta myös kasvukeskusten ulkopuolella. Paikallistasolla tulisi jatkossa edelleen

myös tiivistää yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kesken. Nykyisin eri perusteiden Suomeen tulleiden, sekä kotoutumisen suhteen eri vaiheissa olevien perheiden sosiaalipalvelut on keskitetty vastuualueiden mukaan kuntien eri työntekijöille. Samalla tieto kuntien, kuntayhtymien, muiden julkishallinnollisten toimijoiden sekä kolmannen sektorin tarjoamista palveluista on pirstaloitunutta. Tutkimuksessa todettiin tarve koota yhteen tietoa, osaamista ja asiantuntijuutta sekä keskittää vahvemmin kotouttamis- ja kulttuurierityistä tietoa ja osaamista selkeästi määritellylle konsultatiivitiimille.

Kulttuurierityisesti vaikeiksi teema-alueiksi nousivat sukupuoliroolit ja sukupolviasiat, laajennetun perheen ja yhteisön vaikutukset, vanhemmuus- ja kasvatuskäytännöt sekä kunnia-, valta- ja väkivaltakysymykset. Sote-uudistuksen yhteydessä on hahmoteltu muodostettavan alueellisia lasten ja nuorten Osaamis- ja tukikeskuksia (OT-keskus), joihin keskitettäisiin sosiaalityön vaativan erityisosaamisen yksiköitä. OT-keskuksissa erityisosaamista vaativiksi alueiksi on alustavien suunnitelmien mukaan hahmoteltu muun muassa vakavia traumoja ja väkivaltaisia kokemuksia kohdanneiden alaikäisten auttaminen sekä kunniaväkivaltakysymykset (Halila ym. 2019, 19–22, 30–31; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 175). Tämän tutkimuksen tulokset tukevat osaltaan tarvetta erityisen osaamiskeskuksen olemassaoloon sosiaalityöntekijöiden työtä ja toimintamahdollisuuksia vahvistavana asiantuntijatahona.

Nyt saadut tulokset todensivat myös tarpeen lisätä keinoja vahvistaa pakolais- ja turvapaikkataustaisten vanhempien valmiuksia, kykyä ja voimavaroja kantaa vanhemmuuden vastuu myös muuttuneissa olosuhteissa. Tutkimus osoitti, ettei kolmen vuoden kotoutumisaika riitä kaikille, etenkin lähtökohdiltaan hauraammalla pohjalla oleville vanhemmille. Siksi on tärkeää tarjota vanhemmille tietoa ja tukea vanhemmuutta kasvatuksellisten keskusteluiden ja neuvojen kautta (Turtiainen & Hiitola 2019, 1056–1063). Nyt vastuu tästä on ohjautunut perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöille, jotka kokevat omat ajalliset ja tietotaidolliset resurssinsa tähän rajalliseksi. Ruotsissa ja Norjassa sen sijaan on tarjottu maahanmuuttajaperheiden vanhemmille valtiorahoitteisesti vanhemmuuskursseja, joissa vanhemmille tarjotaan laajasti tietoa vertaistuellisesti, yhdessä muiden vastaavassa tilanteessa olevien perheiden kanssa. (Bråten ym. 2020, 27–31.) Euroopassa on myös hyviä kokemuksia siitä, miten yhteistyössä etnisten yhteisöjen kanssa on kyetty tuomaan maahanmuuttajavanhemmille esiin ohjeistusta soveltuvista kasvatus- ja rajoittamismenetelmistä (Käkelä 2019, 432).

Tässä tutkimuksessa ammattilaiset esittivät myös huoltaan asiakkaiden yksinäisyydestä, itsenäisen toimintakyvyn haasteista ja verkostojen vähäisyydestä, mikä oli

näyttäytynyt asiakkaiden vahvana tukeutumisena lapsiperhepalveluiden työntekijöihin. Tutkimus osoitti siten sekä tarpeen vahvistaa yleisiä kotouttamistoimenpiteitä kotoutumisajalla että myös tarpeen lisätä julkisten palvelujen ulkopuolisten toimijoiden tuottamia matalan kynnyksen palveluita. Näin etenkin, kun huomioidaan hallituksen esittäneen kesäkuussa 2021 eduskunnalle antamassaan kotoutumisen edistämiseen tähtäävässä selonteossa kotouttamisajan lyhentämistä. Hallituksen esityksen mukaan kotoutumisjakso räätälöitäisiin jatkossa yksilöllisesti ja pääsääntöinen kesto olisi enintään kaksi vuotta. (Eduskunta 2022b.)

Tutkimus nosti esiin myös tarpeen vahvistaa perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden osaamista syrjinnänvastaisessa ja antirasistisessa työssä, koska tutkimus indikoi, ettei syrjintää tai rasismia, arkikokemuksellista tai rakenteellista, riittävästi tunnusteta tai tunnusteta. Myös aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa on todettu suomalaisten sosiaalityöntekijöiden ohittavan maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaaman rasismia (Anis & Turtiainen 2021, 2; Hirschovits-Gerz ym. 2022, 171; Vuori 2012, 261), vaikka sosiaalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden mukaan sosiaalityötä tekevien tulee osaltaan tunnustaa erilaisuutta ja monimuotoisuutta sekä vastustaa syrjintää ja epäoikeudenmukaisia käytäntöjä (Heikkinen 2017, 10–23). Työntekijöiden ei tule kuitenkaan ohittaa tai mitätöidä asiakkaiden kokemuksia eronteosta, sivuuttamisista, syrjinnästä tai rasismista, koska tällaiset kokemukset saattavat lopulta myös toimia esteenä asiakkaiden avun ja palvelujen saannissa (Hiitola & Peltola 2018, 135; Sotkasiira 2018, 295). Edelleen tämä tutkimus osoitti tarpeen kehittää sekä paikallisia että maanlaajuisia integraatiotoimenpiteitä hyvien väestösuhteiden edistämiseksi, mikä oli myös kirjattu edellisen hallituksen lakiesitykseen, HE 96/2018 laiksi kotoutumisen edistämisestä, joka kuitenkin vaalikauden päättyessä sittemmin raukesi (Eduskunta 2022a; Sisäasiainministeri 2010, 6, 51–56).

Sosiaalityöntekijöillä tulee olla riittävää ymmärrystä sille, millä tavoin institutionaaliset ja rakenteelliset reunaehdot voivat heikentää työntekijöiden toimintamahdollisuuksia niin ajankäytön, osaamisen kuin tiedonsaannin suhteen (Reisch ja Jani 2012, 1134–1139; Sue ym. 2016, 66). Nyt tehty tutkimus raportoikin sitä, miten lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat kokeneet organisatoristen ja palvelujärjestelmäkohtaisten rajoitteiden tosiasiallisesti myös kaventaneen heidän ammatillista vapauttaan valita ja toimia. Tutkimuksen perusteella tämä oli heikentänyt työntekijöiden toimintamahdollisuuksia ja kykyä toteuttaa henkilökohtaisia päämääriä sekä myös ammatteettista tehtävää asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien edistäjänä. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat siten aiempien pohjoismaisten tutkimusten tuloksia (Anis & Turtiainen 2021, 2–3; Hammar-Suutari 2009, 45) siitä, että monikulttuuristuvassa yhteiskun-

nassa tulee kehittää sosiaalityön asiantuntijuutta ja osaamista, jotta kyetään tunnistamaan muuttuvia ilmiöitä ja muuttuvia sosiaalisia ongelmia ja mahdollistetaan rakenteellisten muutostarpeiden viestintä edelleen yhteiskunnan päättävälle tahoille.

6.3 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa haastatellut lapsiperhepalveluiden työntekijät toimivat kasvukeskuksen ulkopuolisessa, suuressa suomalaisessa kaupungissa ja heidän näkemyksiään ei voida laajentaa koskevaksi yleisesti suomalaisia perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöitä, eikä edes yleisesti suurten kaupunkien työntekijöiden näkemyksiä. Teemahaastattelujen rikas sisältö tuotti kuitenkin monipuolisia näkökulmia lapsiperhepalveluiden työntekijöiden arjen työympäristöstä, työn tekemisen kontekstista, sekä toimintamahdollisuuksista ja niiden rajoitteista, jonka kautta voidaan laajentaa ymmärrystä lisääntyvälle pakolais- ja turvapaikka-asiakkuuksien kanssa tehtävälle perhesosiaali- ja lastensuojelutyölle jatkossa.

Haastatteluun osallistujia sitoi kunta-alan työntekijöinä tietyt virkamies- ja organisaatioasemaan liittyvät eettiset ja lojaliteettirajoitteet, jotka saattoivat joltain osin vaikuttaa haastateltujen antamiin vastauksiin. Lisäksi kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa on haastateltu pientä määrää työntekijöitä, eikä tuloksia voi tästä syystäkään yleistää kattamaan laajemmalti koko Suomea. Haastateltujen lapsiperhepalveluiden työntekijöiden ammatillinen asema antoi kuitenkin mahdollisuuden tarkastella työntekijöiden henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä, ja peilata näitä edelleen vallitsevaan sosiaalityön käytäntöön ja tutkimustietoon. Erityisen tärkeää on saada kuvattua työntekijöiden kokemuksia nykyhetkessä, jossa vuoden 2015 globaalin pakolaiskriisin seurauksena Suomesta oleskeluluvan saaneiden henkilöiden lakisääteiset kotoutumisajat ovat pitkälti päättyneet, ja osa perheistä on siirtynyt perhesosiaalityön ja lastensuojelun asiakkuuteen. Tämä tutkimus toi esiin erityispiirteitä, olosuhteita ja kehittämistarpeita, joita on jo aiemmissa pohjoismaisissa tutkimuksissa tietyin osin raportoitu, ja tutkimus toimii siten osaltaan aiempaa tutkimusta vahvistavana ja osaltaan sitä myös täydentävänä.

Tutkija ei koskaan pysty tavoittamaan haastateltavien todellisuutta ja kertomaan merkityksiä kaikenkattavasti. Näin myös tämän tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset ovat tutkimuksen tehneen omien valintojen ja tulkintojen tulosta ja siten yksi mahdollinen tapa tulkita todellisuutta. Tutkimuksen tekijä on kuitenkin pyrkinyt huolellisuuteen kaikissa tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimuksen tekijä on pyrkinyt edelleen

analysointivaiheessa etäännyttämään itsensä liiallisten yleistysten tekemisestä ja pyrkinyt pidättäytymään aineiston esiin tuomissa tuloksissa.

Tutkimuksesta käy ilmi, miten tietty aika, paikka ja ideologia vaikuttavat työntekijöiden ajatteluun, puheeseen ja kieleen sekä siten asiakkaiden kohtaamiseen. Samoin työntekijöiden ymmärrys ja näkemykset vanhemmuudesta, perheistä tai kasvatuksesta pohjautuvat omaan taustaan ja kokemusmaailmaan, sekä seuraavat tämänhetkisiä, suomalaisen hyvinvointivaltion arvoja, normeja ja käytänteitä. Nämä käsitkset saattavat joissain tapauksissa erota olennaisesti pakolais- ja turvapaikanhakijoiden näkemyksistä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että pidättäytyminen yksinomaan universaaliuden periaatteessa ja valtakulttuurin näkemyksissä ”normaaliudesta” jättää osan pakolais- ja turvapaikkataustaisista asiakkaista avun ja tuen ulkopuolelle. Myös aiemmissa tutkimuksissa on tasavertaisen kohtelun ja erojen huomiotta jättämisen arvioitu lopulta aikaansaavan syrjäyttäviä toimenpiteitä ja epätasa-arvon vahvistumista (Keskinen 2017; 156–157; Sue ym. 2016, 65; Turtiainen & Hiitola 2019, 1053; Virkki & Lehtikangas 2014, 120).

Tämä tutkimus jättää edelleen avoimeksi kysymyksiä siitä, miten vaikuttavaa ja eettisesti vastuullista perhesosiaali- ja lastensuojelutyötä työntekijät tosiasiallisesti tällä hetkellä toteuttavat. Avoimeksi jää tästä näkökulmasta etenkin se, miten asiakkaat työskentelyn kokevat, missä määrin he itse arvioivat voivansa vaikuttaa prosesseihin sekä se, miten he arvioivat tulevansa autetuksi lapsiperhesosiaalityössä. Tähän tutkimukseen osallistuneet lapsiperhepalveluiden työntekijät nostivat esiin pohdintoja siitä, tunnustetaanko perheenjäsenten erityisestä kokemustaustasta nousevia tuen tarpeita riittävästi ja riittävän ajoissa, kuka ottaa nykytilanteesta kokonaisvastuuta, sekä miten nykyinen palvelujärjestelmä ja yhteiskunnalliset rakenteet tosiasiallisesti pystyvät vastaamaan esiin tulleisiin tarpeisiin. Nyt haastatelluille perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöille on näyttäytynyt, että osissa perheistä perheenjäsenet ovat kotoutumisajan jälkeen edelleen hyvin tarvitsevia, eivätkä olemassa olevat lapsiperhesosiaalityön työprosessit- ja menetelmät tai resurssit ole riittäviä tai riittävän tarkoituksenmukaisia.

Samoin tutkimus jättää avoimeksi kysymyksiä siitä, missä määrin työntekijöille asetetut vaatimukset seurata nykyisiä työprosesseja, käytäntöjä ja organisatorisia velvoitteita aiheuttaa lopulta asiakkaiden tasapäistämistä ja siten osaltaan avun ja palveluiden kohtaamattomuutta. Pohdintaa aikaansaa myös se, missä määrin organisaatioissa pitäydytään tasavertaisuuden periaatteessa työn määrittäjänä, vai osataanko organisaatioissa myös tarvittaessa soveltaa yhdenvertaisuutta edistävää, tilannekoh-

taista harkintaa ja positiivista erityiskohtelua asiakkaiden oikeuksien asianajossa. Positiivinen erityiskohtelu on todennetusti keino lisätä vähemmistö- ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien palveluiden parempaa saatavuutta ja saavutettavuutta (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 170; Sue ym. 2016, 66).

Jatkotutkimuksen kannalta olisi siten tärkeää kuulla myös pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden perheenjäseniä sekä tutkia työntekijän ja asiakkaan keskinäistä vuorovaikutusta. Tärkeää on jatkossa selvittää erikseen riittävästi sekä vanhempien, että lasten ja nuorten kokemuksia ja näkökulmia. Asiakaskohtaisen tutkimuksen avulla saataisiin kartoitettua asiakkaiden omia kokemuksia perhesosiaali- ja lastensuojelutyöstä. Tällaisen jatkotutkimuksen avulla on mahdollista tuoda esiin sitä, millä tavoin asiakkaat itse ovat kokeneet työskentelyyn asettautumisen, vuorovaikutuksen, suomalaisen sosiaalityön ja palvelujen hahmottamisen, avun vastaanottamisen, sekä palveluista saadun hyödyn.

Jatkotutkimuksen avulla voitaisiin selvittää edelleen sitä, miten nykyiset palvelut sekä työntekijöiden toimintatavat vastaavat pakolais- ja turvapaikkataustaisten asiakasperheiden tarpeisiin, ja millaisin sopeutuksin avun vastaanottaminen ja saaminen mahdollisesti ajallisesti ja sisällöllisesti paranisi. Saadun tiedon avulla olisi mahdollista edelleen kehittää perhesosiaali- ja lastensuojelutyön prosesseja, toiminta- ja menettelytapoja ja palveluita sekä vahvistaa näin ammattilaisten työn tekemisen toimintamahdollisuuksia. Tutkijat ovat todenneet toimintamahdollisuuksien viitekehysten soveltuvan hyvin sosiaalityön interventioiden tarkasteluun pakolaisten keskuudessa (Lutz 2017, 13–14 ; Van Raemdonck ym. 2022, 571), ja näin ollen viitekehystä soveltavan jatkotutkimuksen avulla olisi mahdollista saada lisätietoa ja ymmärrystä integraation esteenä toimivista henkilökohtaisista, henkilöiden välisistä, sekä myös rakenteellisista tekijöistä.

Suomessa on toistaiseksi tutkittu suhteellisen vähän pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten perheiden kanssa tehtyä perhesosiaali- ja lastensuojelutyötä (Anis & Turtiainen 2021, 16; Kauhanen & Kaukko 2020, 881). Samoin pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten näkökulmaa on tutkittu aikuisasiakkaita vähemmän (Kauhanen & Kaukko 2020, 881). Aiemmin tehtyjen, pakolais- ja turvapaikkataustaisten lasten haastatteluiden perusteella on todettu sosiaalityössä tarvittavan jatkossa parempia keinoja huomioida ja tunnustaa pakolais- ja turvapaikkataustaisten lasten yksilökohtaiset tarpeet ja oikeudet. Samoin tarvitaan keinoja lisätä lasten ja nuorten mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja osallistua päätöksentekoon, sekä tapoja vahvistaa sosiaalityön keinoin lasten ja nuorten mahdollisuuksia tulla tunnustetuksi yksilöinä ja osallistua aktiivisena toimijana. (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 179–180;

Kauhanen & Kaukko 2020, 879–881.) Kansainvälinen, maahanmuuttajien parissa tehty sosiaalityön tutkimus on keskittynyt pitkälti uuteen kotimaahan asettautumiseen sekä mielenterveysasioihin, ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmien ja käytäntöjen tutkimus kulttuuriosaamisen osalta on edelleen ollut vähäistä (Dalikeni 2019, 10–11).

Tilastokeskuksen väestöennusteet osoittavat vieraskielisen väestön kasvavan merkittävästi vuoteen 2040 mennessä myös kasvukeskusten ulkopuolisissa, suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa (Kuntaliitto 2020). Viimeaikaisten Ukrainan sodan tapahtumien johdosta on jälleen miljoonia ihmisiä paennut kotimaastaan, ja myös Suomeen on saapunut tuhansia ukrainalaisia pakolaisia, joille EU on myöntänyt oikeuden tilapäiseen suojeluun jäsenvaltioissa. Nyt tehty tutkimus tuottaa näin ollen tärkeää lisätietoa pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten perheiden kanssa tehtävästä perhesosiaali- ja lastensuojelutyöstä, sekä lapsiperhesosiaalityötä tekevien ammattilaisten nykyisestä osaamisesta, näkemyksistä sekä mahdollisuuksista. Tutkimus esittää myös kehittämiskohteita, joiden avulla voidaan jatkossa vahvistaa sosiaalityön ammattilaisten ja ammattikunnan, organisaatioiden ja palvelujärjestelmän toimintamahdollisuuksia sekä tätä kautta osaltaan myös perhesosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden työhyvinvointia sekä työssä jaksamista.

LÄHTEET

- Alho, S., Rasa, M., & Vuolukka, K. (2018). Perheterapian ja sosiaalityön yhteiset juuret sekä suhdeperustaisen systeemisen lastensuojelutyön kehittäminen. Teoksessa P. Petrelius, & P. Eriksson (toim.). Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäperi 32/2018. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 85-95. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-208-6>. Viitattu 15.12.2021.
- Alkire, S. (2005). Why the Capability Approach? *Journal of Human Development*, 6 (1), 115-133. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/146498805200034275>. Viitattu 12.5.2021.
- Anis, M. (2008). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto. Väitöskirja. Saatavilla <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 15.11.2021.
- Anis, M., & Turtiainen, K. (2021). Social Workers' Reflections on Forced Migration and Cultural Diversity : Towards Anti-Oppressive Expertise in Child and Family Social Work. *Social Sciences*, 10(79). Saatavilla <https://doi.org/10.3390/socsci10030079>. Viitattu 18.12.2021.
- Askeland, G., A. & Strauss, H. (2014). The Nordic welfare model, civil society and social work. Teoksessa C. Noble, H. Strauss & B. Littlechild (toim.). *Global Social Work: Crossing Borders, Blurring Boundaries*. Sydney: Sydney University Press, 241-253. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.2307/j.ctv1fxm2q>. Viitattu 30.4.2022.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3, 77-101. Saatavilla <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>. Viitattu 3.2.2022.
- Bråten, B., Gustafsson, K. & Sønsterudbråten, S. (2020). Guiding migrant parents in Nordic welfare states – cases from Norway and Sweden. Teoksessa J. Hiitola, K. Turtiainen, S. Gruber & M. Tiilikainen. *Family life in Transition: Borders, Transnational Mobility and Welfare Society in Nordic Countries*. London: Routledge, 23-35. Saatavilla <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-92058>. Viitattu 3.11.2021.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2. ed.). London: Routledge.
- Burnham, J. (2012). Developments in social ggrraacceeesss – visible – invisible and voiced -unvoiced. Teoksessa I.-B. Krause (toim.). *Culture and Reflexivity in Systemic Psychotherapy. Mutual Perspectives*. London: Routledge, 139-160.
- Bø, B. (2015). Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence. *International Social Work* 58, 562-574. Saatavilla <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/0020872814550114>. Viitattu 26.12.2021.
- Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P. & Koskinen, S. (2015). Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. *Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimus*

- 2014 (UTH). Työpaperi 18/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-535-6>. Viitattu 26.12.2021.
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-asiantuntijaryhmä (2018). Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-100-3>. Viitattu 26.12.2021.
- den Braber, C. (2013). The introduction of the capability approach in social work across a neoliberal Europe. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 22(4), 61-77. Saatavilla <http://doi.org/10.18352/jsi.380>. Viitattu 28.3.2022.
- Daliken, C. (2019). Child-rearing practices: Cross cultural perspectives of African asylum-seeking families and child protection social workers in Ireland. *European Journal of Social Work*, 1-13. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/13691457.2019.1585333>. Viitattu 20.2.2022.
- Eduskunta (2022a). Kotoutumislain uudistaminen. Näin eduskunta toimii. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/kotoutumislain-uudistaminen.aspx. Viitattu 6.3.2022.
- Eduskunta (2022b). Valiokunnan mietintö HaVM 10/2022 vp-VNS 6/2021 vp. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/HaVM_10+2022.aspx. Viitattu 29.4.2022.
- Ekholm, E. & Katisko, M. (2012). Yhteiselo metropolissa: kokemuksia sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun. Diakonia-ammattikorkeakoulu: B Raportteja: 52. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-164-9>. Viitattu 3.4.2022.
- Eliassi, B. (2017). Conceptions of Immigrant Integration and Racism among Social Workers in Sweden. *Journal of Progressive Human Services* 28(1), 6-35. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/10428232.2017.1249242>. Viitattu 17.2.2022.
- Halila, R., Kaukonen, P., Malja, M. & Savola, S. (2019). Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset. LAPE-muutosohjelmassa tehdyn valmistelutyön loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:30. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161534>. Viitattu 11.3.2022.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämiseksi, HE 96/2018. Finlex-tietokanta, ajantasainen lainsäädäntö. Haettu osoitteesta <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180096>. Viitattu 13.5.2021.
- Hammar-Suutari, S. (2009). Asiakkaana erilaisuus – Kulttuurien välisen viranomais-toiminnan etnografia. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 147. Väitöskirja. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-219-303-2>. Viitattu 6.3.2021.
- Hardy, K. & Laszloffy, T. (1995). The Cultural Genogram: Key to Training Culturally Competent Family Therapists. *Journal of Marital and Family Therapy* 21(3), 227-237. Saatavilla <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1995.tb00158.x>. Viitattu 13.3.2022.

- Heikkinen, A. (2017). Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavilla: <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>. Viitattu: 6.2.2022.
- Heino, A. (2013). Kulttuuritulkkitoiminta venäläistaustaisten perheiden voimaantumisen tukena. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Maisterintutkielma. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201304301528>. Viitattu 6.4.2022.
- Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (2018). Epilogi: työkaluja kohtaamisiin. Teoksessa J. Hiitola, M. Anis & K. Turtiainen Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 235-241.
- Hiitola, J. & Peltola, M. (2018). Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisien ja maahanmuuttotaustaisten vanhempien kohtaamisissa. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 124-145.
- Hiitola, J., Turtiainen, K., Gruber, S. & Tiilikainen, M. (2020). The changing welfare state. Teoksessa J. Hiitola, K. Turtiainen, S. Gruber & M. Tiilikainen. Family life in Transition: Borders, Transnational Mobility and Welfare Society in Nordic Countries. London: Routledge, 1-9.
- Hiitola, J. & Vuori, J. (2018). Afganistanilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 26(4), 326-342. Saatavilla <https://doi.org/10.30668/janus.76452>. Viitattu 8.5.2021.
- Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. (toim.) (2022). Ikkuna aikuistumiseen : Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2022. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>. Viitattu 23.3.2022.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2011). Tutkimushaastattelu. – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2018). Tutki ja kirjoita. 22. uusittu painos. Helsinki: Tammi.
- IFSW & IASSW (the International Federation of Social Workers and the International Association of Schools of Social Work) (2012). Statement of Ethical Principles Saatavilla <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>. Viitattu 9.12.2021.
- Ismail, A. (2019). Immigrant Children, Educational Performance and Public Policy: a Capability Approach. Journal of International Migration and Integration 20, 717 – 734. Saatavilla <https://doi.org/10.1007/s12134-018-0630-9>. Viitattu 20.3.2022.
- Juhila, K. (2004). Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 12(2), 155-183. Saatavilla <https://journal.fi/janus/article/view/5026>. Viitattu 9.12.2021.
- Kaihlanen, A.-M., Hietapakka, L., Aalto, A.-M., Lehtoaro, S. & Heponiemi, T. (2019). Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kulttuurinen kompetenssi ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Yhteiskuntapolitiikka 84:4. Teema: Sote -työn murros. Saatavilla

- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138588/YP1904_Kaihlanenym.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 10.4.2022.
- Kamali, M. (2002). *Kulturkompetens i socialt arbete: Om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Kaski, P., Kosola, H. & Lehtoranta, M. (2016). Katsaus lastensuojeluilmoitusten käsittelyn ja lastensuojelutarpeen selvittämisen nykykäytäntöihin. Teoksessa P. Petrelius, A.-M. Jaakola, H. Tulensalo & J. Hietamäki (toim.). *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi – tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi*. HIL työpaperi 33, 90–100. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-749-7>. Viitattu 17.3.2022.
- Katisko, M. (2011). *Kansalaisuus työyhteisön arjessa: Maahanmuuttajien kertomuksia työelämästä*. Helsingin yliopisto. Sosiaalityö, sosiaalityö. Julkaisuja 2011:9. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28004/kansalai.pdf?sequence=1>. Viitattu 3.4.2022.
- Kauhanen, I., & Kaukko, M. (2020). Recognition in the lives of unaccompanied children and youth: A review of the key European literature. *Child & Family Social Work* 2020, 25(4), 875-883. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/cfs.12772>. Viitattu 12.3.2022.
- Keskinen, S. (2017). Securitized Intimacies, Welfare State and the “Other” Family. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 24(2), 154-177. Saatavilla <https://doi.org/10.1093/sp/jxx002>. Viitattu 17.3.2022.
- Kokkonen, L. (2018). Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtauksissa. Teoksessa J. Hiitola, M. Anis & K. Turtiainen *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 99-123.
- Kuntaliitto (2020). *Väestönkehitys C23-Kaupungeissa. C23-kaupunkien vieraskielisen ja ulkomaalaistaustaisen väestön kehitys vuosina 2000-2019 sekä vieraskielisen väestön väestöennuste vuoteen 2040 saakka*. Saatavilla <https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00491/e00f8846-8838-4d67-84eb-a7fd39a72620.pdf>. Viitattu 13.3.2022.
- Käkelä, E. (2019). Narratives of power and powerlessness: Cultural competence in social work with asylum seekers and refugees. *European Journal of Social Work* 23: 425–436. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/13691457.2019.1693337>. Viitattu 8.2.2022.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386. Finlex-tietokanta, ajantasainen lainsäädäntö. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Viitattu 13.5.2021.
- Lastensuojelulaki 2007/417. Finlex-tietokanta, ajantasainen lainsäädäntö. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 11.5.2021.
- Lutz, P. (2017). Two logics of policy intervention in immigrant integration: An institutionalist framework based on capabilities and aspirations. *Comparative Migration Studies*, 5(1). Saatavilla <https://doi:10.1186/s40878-017-0064-0>. Viitattu 26.3.2022.
- Maahanmuuttovirasto (2022). *Tilastot*. Saatavilla

- <https://tilastot.migri.fi/#applications/23330?start=540&end=551>. Viitattu 20.4.2022.
- Meeuwisse, A., Scaramuzzino, R. & Swärd, H. (2011). Everyday realities and visionary ideals among social workers in the Nordic countries: A matter of specialization and work tasks? *Nordic Social Work Research* 1 (1), 5-23. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/2156857X.2011.562030>. Viitattu 15.3.2021.
- Metteri, A. (2012). Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. *Acta Universitatis Tamperensis* 4110. Tampereen yliopisto-paino Oy – Juvenes Print. Väitöskirja. Saatavilla <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8956-3>. Viitattu 15.4.2021.
- Mitchell, F. (2003). The social services response to unaccompanied children in England. *Child and Family Social Work*, 8(3), 179–189. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1046/j.1365-2206.2003.00288.x>. Viitattu 11.4.2022.
- Morrice, L. (2007). Lifelong learning and the social integration of refugees in the UK: The significance of social capital. *International Journal of Lifelong Education*, 26(2), 155–172. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/02601370701219467>. Viitattu 27.3.2022.
- Mänttari-van der Kuip, M. (2015). Work-related well-being among Finnish frontline social workers in an age of austerity. *Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiaalityö (ytk). Tutkimuksia* 524. Väitöskirja. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6191-6>. Viitattu 24.2.2021.
- Mäntysaari, M. (2016). Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara & M. Veistilä (toim.). *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 75-86.
- Nussbaum, M. (2000). *Women and Human Development Approach: The Capabilities Approach*. New York: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press. Saatavilla <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3300953>. Viitattu 8.5.2021.
- Peltola, M. (2014). Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupuoli ja yhteiskunnallinen asema. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 147. Saatavilla https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kunnollisia_perheit_a_verkko.pdf. Viitattu 2.4.2022.
- Phoenix, A. (2019). Childhood, wellbeing, and transnational migrant families. Teoksessa M., Tiilikainen, M., Al-Sharmani & S., Mustasaari (2019). *Wellbeing of transnational muslim families: Marriage, law and gender*. London: Routledge, 164-182. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.4324/9781315231976>. Viitattu 9.2.2022.
- Pirhonen, J. (2017). *Good Human Life in Assisted Living for Older People: What the residents are able to do and be*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja

- filosofian laitos. Filosofia ja sosiologia. Tutkimuksia / Kokoelmat 4135 Väitös-kirja. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0416-4>. Viitattu 9.5.2021.
- Reisch, M., & Jani, J. S. (2012). The new politics of social work practice: Understanding context to promote change. *British Journal of Social Work*, 42(6), 1132–1150. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bcs072>. Viitattu 27.3.2022.
- Robeyns, I. (2005). The Capability Approach: a theoretical survey. *Journal of Human Development* 6 (1), 93-117. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/146498805200034266>. Viitattu 10.5.2021.
- Robeyns, I. (2017). *Wellbeing, freedom and social justice: The Capability Approach Re-examined*. Cambridge: Open Book Publishers. Saatavilla <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1zkjxgc>. Viitattu 10.5.2021.
- Sen, A. (2001). *Development As Freedom*. New York: Oxford University Press. Saatavilla <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=5731869>. Viitattu 3.4.2022.
- Sisäasianministeriö (2010). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä. Saatavilla [http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/66d9628e15c247f7c2257730002c3073/\\$file/kotoutumislaki_he_luonnos_260510.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/66d9628e15c247f7c2257730002c3073/$file/kotoutumislaki_he_luonnos_260510.pdf). Viitattu 26.3.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki 2017. Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80391>. Viitattu 17.3.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014/1301. Finlex-tietokanta, ajantasainen lainsäädäntö. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 11.5.2021.
- Sotkasiira, T. (2018). Tietävä, tulkitseva ja taisteleva asiantuntijuus turvapaikanhakijoiden sekä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välissä kohtaamisissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 26(4), 292-308. Saatavilla <https://doi.org/10.30668/janus.76443>. Viitattu 8.5.2021.
- Sue, D., Rasheed, M., & Rasheed, J. (2016). *Multicultural social work practice: A competency-based approach to diversity and social justice*. New Jersey: Wiley & Sons.
- THL (2018). Lasta koskevat asiat, asiakkuudet ja määrääajat sosiaali- ja terveyspalveluissa. Ohje 4/2018. Saatavilla <https://thl.fi/documents/920442/2902744/THL+Ohje+4-2018+Lasta+koskevat+asiat+asiakkuudet+ja+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4ajat.pdf/5fe6b747-e5d5-40c5-ab7a-ef2dbf78a756>. Viitattu 17.3.2022.
- THL (2021). Kotoutuminen. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. 24.2.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/kotoutuminen>. Viitattu 28.2.2022.
- Therborn, G. (2013). *Eriarvoisuus tappaa*. Suomentanut Tatu Henttonen, Tampere: Vastapaino. Alkuperäisteos: Therborn, Göran 2013. *The Killing Fields of Inequality*. Cambridge: Polity Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, K. & Hiitola, J. (2015). *Varhaisen tuen palvelut maahanmuuttajataustaisille perheille – Ammattilaisten ja perheiden kokemuksia*. Työ- ja elinkeinomi-

- nisteriön julkaisuja 68/2015. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-062-6>. Viitattu 15.3.2021.
- Turtiainen, K., Kokkonen, T. & Viitasalo, K. (2018). Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 26(4), 343-360. Saatavilla <https://doi.org/10.30668/janus.76453>. Viitattu 8.5.2021.
- Turtiainen, K. & Rezai, J. (2018). Valoa tunnelin päässä : tunnustussuhteet nuoren kertomuksessa. Teoksessa J. Hiitola, M. Anis & K. Turtiainen. *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 214-234.
- Uusitalo, I. (2019). Työssä Oppiminen Lastensuojelun Sosiaalityössä -Reunaehtoja ja Mahdollisuuksia Ammatillisen Asiantuntijuuden Kehittymiselle. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita. Väitöskirja. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7861-8>. Viitattu 26.3.2021.
- Valtonen, K. (2016). *Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. New York: Routledge, 1-152. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/1369183X.2010.536474>. Viitattu 8.5.2021.
- Van Raemdonck, L., Clycq, N. & Mahieu, R. (2022). Using the capability approach in social work with unaccompanied young adult refugees. *Journal of Social Work*, 22(2), 556-578. Saatavilla <https://doi.org/10.1177/14680173211009744>. Viitattu 18.3.2022.
- Veistilä, M. (2016). Muutosta hyvinvointiin : tutkimus venäläistaustaisten lapsiperheiden sosiaalisen hyvinvoinnin rakentamisesta integraatioprosesseissa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A. nro 75. Kotka: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2016. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-306-158-3>. Viitattu 14.5.2021.
- Viitasalo, K. (2018). Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityö. Tutkimuksia 606. Väitöskirja. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7340-7>. Viitattu 27.2.2021.
- Virkki, T., & Lehtikangas, M. (2015). Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 1(2), 119-137. Saatavissa <https://journal.fi/janus/article/view/51198>. Viitattu 2.4.2022.
- Vuori, J. (2012). Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.). *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 235-262. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8775-0>. Viitattu 27.3.2022.
- Wallimann, I. (2014). *Transnational Social Work: A new Paradigm with Perspectives*. Teoksessa C. Noble, H. Strauss & B. Littlechild (toim.). *Global Social Work: Crossing Borders, Blurring Boundaries*. Sydney: Sydney University Press, 15-26. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.2307/j.ctv1fxm2q>. Viitattu 30.4.2022.

LIITTEET

LIITE 1 TEEMAHAASTATTELURUNKO

A. Maahanmuuttaja-asiakkuudet

Jos pohdit työhösi liittyviä monikulttuurisuusteemoja ja maahanmuuttaja-asiakkuuksia, onko niissä tapahtunut muutoksia viimeisimmän kahden viime vuoden aikana? Vaikutukset työhön?

Eroaako työskentely maahanmuuttajaperheiden kanssa mielestäsi kantasuomalaisen perheiden kanssa työskentelystä? Millä tavoin? Vaikuttaako tämä ammatilliseen tapaan toimia? Miten? Entä millaisia ajatuksia tämä on herättänyt?

B. Työntekijöiden valmiudet ja osaaminen

Miten ajattelet nykyisen osaamisesi ja työkokemuksesi vastaavan niihin tarpeisiin, joita maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentely edellyttää?

Millaisissa tilanteissa olet mielestäsi onnistunut erityisen hyvin maahanmuuttajaperheiden kanssa työskennellessä? Entä millaisissa tilanteissa työskentely on vaikuttanut hankalalta tai vaikealta? Kuvaile millä tavoin? Mistä ajattelet tämän johtuneen? (Mikä osuus johtuu omasta työskentelystä ja mikä taas on organisaatiosta tai palvelujärjestelmästä?) Onko tämä aiheuttanut sinulle työssäsi eettistä ristiriitaa?

Oletko saanut koulutuksen kautta lisää tietotaitoa kohdata maahanmuuttajaperheitä ja heidän tarpeitaan? Millaista, kuinka laajaa ja kenen järjestämää? Toivotko saavasi lisää tietotaitoa asiasta, jotta voisit paremmin auttaa ja tukea maahanmuuttajaperheitä? Millaista koulutusta, kenen järjestämää, kuinka laajaa?

C. Palvelujärjestelmä

Pohdi, miten nykyinen palvelujärjestelmä vastaa maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin kotoutumisajan jälkeen. Oletko huomannut eroja kotoutumisajan päätyttyä ja perheiden siirtyessä yleisten julkisten sosiaali- ja muiden palveluiden piiriin?

Miten organisaatiosi palvelut ja tukimuodot, resurssit sekä esimiehen tuki vastaavat maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin tällä hetkellä?

Oletko havainnut joitain nykyiseen palvelujärjestelmään liittyviä esteitä avun ja tuen saamisessa tai palveluihin ohjaamisessa? Millaisia? Miten tämä on vaikuttanut työhösi ja kokemukseesi siitä, että koet voivasi auttaa asiakkaita riittävästi ja oikea-aikaisesti? Miten mielestäsi näitä esteitä voitaisiin madaltaa tai poistaa?

Onko sinulla ehdotuksia sille, miten palvelujärjestelmää voitaisiin kehittää, jotta lisättäisiin työntekijöiden (toiminta)mahdollisuuksia tukea ja auttaa maahanmuuttajaperheitä a) omassa työssäsi ja b) toisaalla kunnan tai hyvinvointikuntayhtymän perus- tai erityispalveluissa?

Taustakysymykset

Tehtäväalue: (x) lastensuojelu, (x) perhesosiaalityö, (x) osa-aikainen perheterapeutti

Ammattiasema: (x) sosiaaliohjaaja, (x) perheohjaaja, (x) sosiaalityöntekijä, (x) perheterapeutti

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt yhteensä sosiaalialalla? _____

Kuinka pitkään olet työskennellyt nykyisessä tehtävässäsi? _____

Mihin ikäryhmään kuulut? (x) alle 30 v. (x) 30–49 v. (x) 50 v. tai enemmän

LIITE 2 ESIMERKKI ANALYYSIN ETENEMISESTÄ

Alkuperäinen ilmaus	Koodi	Alaluokka	Yläluokka
Se kotouttamisaika riittää toisille, ja ne jotka jää ja siirtyy sitten tänne asiakkuuteen, niin siellä on ne ongelmat sitten niin isoja, että se kotouttamisaika ei riitä siihen, että joko on niin paljon kaikkea muuta ongelmaa, tai ei ole kykyä vastaanottaa.	Asiakkaiden tarvitsevuus, monipulmaisuus ja toimintakyvyn heikkous työllistävät	Puutteellinen kotoutuminen haasteena työntekijöille	Tarve kotouttamistyön jatkamiselle lapsiperhepalveluissa heikentää työntekijöiden toimintamahdollisuuksia
Ne monesti tulee, että se kotiutumisaika on päättynyt ehkä noin puoli vuotta sitten. Että siinä ajassa sitten tulee, että ne asiat on saattanut mennä jo vähän solmuun ja..	Turhautuminen tuen tarpeisten asiakkaiden kotoutumisajan riittämättömyydestä	Puutteellinen kotoutuminen haasteena työntekijöille	
Onko se sitten niinku tämän systeemin oma ongelma vai mikä on, että ne tulee tämän kotoutumisajan jälkeen niinkun niin vaihtelevilla taidoilla ja tiedoilla.. Eihän meillä ole niinku mitenkään resursseja ja mahdollisuuksia sellaiseen työskentelyyn. Se on se kolme vuotta se aika ja sitten ne tulee meille, oli se kotoutumisen taso sitten millaista tahansa. Ollaan monesti hämmennyneitä siitä, että mikä se on se meidän rooli.	Epätietoisuus kotoutumisajan toimivuudesta ja kokemus resurs-sien niukkuudesta	Puutteellinen kotoutuminen haasteena työntekijöille	
Että voi olla vaikka, että oli tulkki varattu, niin yksi tokaluokkalaisen isä oli että hänellä on sellainen tilanne, että lääkärin pitäisi soittaa, että voiko hän käyttää tulkkia siihen.	Hämmennys omasta roolista kotoutujan heikon tietoidon ja tarvitsevuuden edessä	Kotouttamistoimet aikaansaavat tarvetta pohtia työnkuvaa ja omaa roolia	
Ihan tällasista arjen asioista, että pojilta ei vaadita kotitöiden tekemistä ollenkaan, mutta tyttöjen täytyy tehdä ruoat ja siivota ja kaikki. Että aika koviakin.	Kotoutumiseen liittyvä tuen tarve vaikeuttaa suunnitelmallisen työn tekemistä	Kotouttamistoimet aikaansaavat tarvetta sopeuttaa työtapoja	
Niin ei se auta, että minä sanon hänelle, että näin ei saa tehdä Suomessa. Minun mielestä meidän sosiaalihuollossa vastuulla on viedä se tietoa ja varmistaa, että se tieto menee.	Kotouttamistarve synnyttää tarpeen puheeksioton räättä- löimiselle	Kotoutumistoimet vaativat uudenlaista puheeksiottoa	
Että on ollut joitain tapauksia, että on joudut- tu miettimään, että meillä ei varsinaisesti sosiaalisen kuntoutuksen palvelua.	Tarve vahvistaa kotouttamiseen liittyvää perehdytystä ja tiedonkulkua verkostoissa	Työntekijät varmistamassa kotouttamistoimia myös verkostotasolla	
Kuinka paljon on syytä joustaa asiakkaan kulttuurin ja uskonnon ja taustan perusteella. Ja kuinka paljon on tarvis ja kuinka paljon on lapsen edun mukaista.	Keinottomuus tukea kotoutujaa riittävästi nykyisessä palveluvalikoimassa	Kotouttamistoimiin liittyvien erityispalveluiden puute haasteena	
	Tarve pohtia kotoutujan taustan ja paikalliskäytäntöjen yhteensovittamista	Kotouttaminen synnyttää tarpeen eettiselle arvioinnille	

LIITE 3 AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Aineiston yleiskuvaus

Tutkimusta varten kerätään haastatteluaineisto, joka koostuu lapsiperhepalveluiden systeemisen työn tiimien työntekijöiden yksilöhaastatteluista, tavoitteena toteuttaa yhteensä 6–8 haastattelua. Haastattelut toteutetaan puolistrukturoidun teemahaastattelurungon avulla, jossa haastateltaville esitetään tietyt peruskysymykset teemojen sisällä. Näin voidaan varmistaa syntyvän aineiston yhdenmukaisuus. Lisäksi yksilöhaastattelussa voidaan esittää selventäviä ja tarkentavia kysymyksiä esiin nousevista teemoista ja aihealueista. Haastattelut tallennetaan äänitiedostoina ja pyritään litteroimaan viivytyksettä ja mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Näin pyritään varmistamaan aineiston virheettömyys.

Eettisten periaatteiden ja lainsäädännön noudattaminen

Haastateltavista ei tulla keräämään yksilöityjä henkilötietoja ja muutoinkin vältetään tutkimuksen kannalta merkityksettömien tietojen keräämistä. Ainoa vahva suora tunniste on haastattelun äänitiedosto, joka poistetaan heti asianmukaisen litteroinnin valmistuttua. Epäsuorina tunnistetietoina kerätään taustamuuttujatietoina ikäryhmä, tehtäväalue sekä ammattiasema, mutta ei esimerkiksi sukupuolta tai tarkempaa työskentelykuntaa kuntayhtymän sisällä. Aineisto pseudonymisoidaan, jolloin haastateltavien epäsuorat tunnistetiedot korvataan riippumattomilla koodeilla siten, ettei haastateltavan henkilöllisyys ole tunnistettavissa (Tietoarkisto 2020). Koodit tullaan säilyttämään erillään itse aineistosta ulkoisella kovalevyllä ja ne tullaan tuhoamaan puoli vuotta tutkielman valmistumisen jälkeen. Lisäksi vastauksia on tarkoitus anonymisoida siten, ettei aineiston pohjalta ole mahdollista tunnistaa työntekijöiden täsmällistä työpistettä ja siten yksittäisen työntekijän henkilöllisyyttä. Tutkija kerää itse aineiston, jolloin tutkija hallitsee myös aineiston tekijän- ja käyttöoikeuksia.

Dokumentointi ja aineiston tallentaminen

Kukin haastattelu tallennetaan yksittäisenä äänitiedostona ja jokainen haastattelu litteroidaan yksityiskohtaisesti. Teemoittelusta ja luokittelusta esitetään tutkielman analysointivaiheesta esimerkki, jolloin aineiston systemaattinen analysointi on ulospäin läpinäkyvää. Tutkimusprosessin aikana tutkimusaineisto ja kuvaileva aineisto tallennetaan tutkijan henkilökohtaiselle tietokoneelle suojattuun käyttöympäristöön ja verkkoyhteyteen. Aineistosta otetaan säännöllisin aikavälein varmuuskopioita tietokoneelle aineiston muutosten, vääristymien tai tuhoutumisen estämiseksi. Aineisto myös varmuuskopioidaan tilapäisesti ulkoiselle kovalevyllä.

Aineiston avaaminen, julkaiseminen ja arkistointi tutkimusprosessin jälkeen

Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa, eikä aineistoa anneta eteenpäin jatkokäyttöön. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusaineistosta säilytetään kopio ulkoisella kovalevyllä.

LIITE 4 SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN -LOMAKE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen Maahanmuuttajaperheet lapsiperhepalveluissa - Lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutukset työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen (tietosuojailmoitus) ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Selvitykset [antoi](#) tutkimusta tekevä Minna Pajulahti. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tietosuojailmoituksessa kuvattuun tutkimukseen.

Kyllä

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

_____
Allekirjoitus

_____
Päiväys

_____
Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

_____
Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

_____
Päiväys

_____
Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon ja kopio annetaan tutkittavalle. Suostumusta säilytetään tietoturvallisesti niin kauan kuin aineisto on tunnisteellisessa muodossa. Jos aineisto ~~anonymisoidaan~~ tai hävitetään suostumusta ei tarvitse enää säilyttää.

Y-tunnus:
02458947
Sähköposti:
etunimi.sukunimi@jyu.fi

Puhelin:
(014) 260 1211
Faksi:
(014) 260 1021

Jyväskylän yliopisto
PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto
www.jyu.fi

LIITE 5 TIEDOTE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIEDOTE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

Toteutan työni ohella sosiaalityön maisteritutkielmaa Jyväskylän yliopistoon. Tutkielman aiheena on maahanmuuttajaperheet lapsiperhepalveluissa, jossa tutkin lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutuksia lapsiperhepalveluiden työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin. Tutkimusaineiston kerään teemahaastattelujen avulla haastatellen perhesosiaalityön sekä lastensuojelun sosiaaliohjaajia, sosiaalityöntekijöitä sekä perheohjaajia x -alueella. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina ja yhteen haastatteluun varataan aikaa noin tunti. Haastattelut toteutetaan tämän vuoden kesän ja syksyn aikana ja tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 2022. Tutkimuksen toteuttamista varten olen saanut tutkimusluvan x -hyvinvointiyhtymältä.

Kaikkiaan toteutetaan 6-8 yksilöhaastattelua. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistuja voi halutessaan keskeyttää osallistumisensa kesken haastattelun. Vastaukset tullaan käsittelemään luottamuksellisesti siten, ettei yksittäistä tutkimukseen osallistujaa voida tunnistaa valmiista maisteritutkielmasta. Osallistujat koodataan heti haastattelun jälkeen, ja samalla poistetaan aineistosta kaikki tunnistetiedot. Tutkimusaineistoa käsittelee ainoastaan tutkimuksen toteuttaja ja kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tässä maisteritutkielmassa.

Ennen haastattelua kerätään kaikilta osallistujilta suostumuslomakkeet, joita säilytetään yhdessä muun haastatteluaineiston kanssa huolellisesti ja luottamuksellisesti koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen valmistuttua kaikki tutkimusaineisto tuhotaan asianmukaisesti.

Tutkimukseen osallistumisen kautta sinulla on mahdollisuus tuottaa tärkeää tietoa siitä, miltä vuoden 2015 pakolaiskriisin jälkeinen tilanne näyttäytyy tällä hetkellä lapsiperhepalveluissa ja onko tällä ollut työntekijöiden näkökulmasta vaikutuksia työn tekemisen toimintamahdollisuuksiin. Kerättyä tietoa voidaan jatkossa hyödyntää lapsiperhepalveluiden kehittämistyön pohjalla, jolloin vahvistetaan sekä työntekijöiden mahdollisuuksia auttaa ja tukea [asiakkaitaan](#) että lisätään maahanmuuttaja-asiakkaiden sosiaalista hyvinvointia, integraatiota ja elämänlaatua.

Olethan yhteydessä, mikäli toivot saavasi lisätietoja tutkimuksesta tai sen toteuttamisesta.

Ystävällisin terveisin, Minna Pajulahti

Yhteystiedot:
Minna Pajulahti
Sosiaalityön kandidaatti (YTK)
Jyväskylän yliopisto
minna.pajulahti@phhyky.fi p:044-018-7352

Ohjaajan yhteystiedot:
Johanna ~~Kiili~~
Yliopistonlehtori, dosentti, YTT
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
johanna.kiili@jyu.fi p: 040-805 4472